Kamu Sektörü ve Mutluluk: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Çalışma

Nisa BAYRAKDAR

Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Eskişehir, 2025

KAMU SEKTÖRÜ VE MUTLULUK: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Nisa BAYRAKDAR

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2025

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nisa BAYRAKDAR tarafından hazırlanan **Kamu Sektörü ve Mutluluk: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Çalışma** başlıklı bu çalışma 09.09.2025 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Maliye Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Erdal GÜMÜŞ (Danışman)	
Üye Doç. Dr. Gamze ÖZ YALAMAN	
Üye Dr. Öğr. Üyesi Hatice ALTINOK	

ONAY

.../... /202..

Doç. Dr. Şafak AĞDENİZ

Enstitü Müdürü

…….//……/….

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Nisa BAYRAKDAR

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIMI BEYAN FORMU

Bu tezi/projeyi hazırlarken aşağıdaki Üretken Yapay Zekâ (ÜYZ) araçlarından destek aldığımı/almadığımı beyan ederim:

Aşağıdaki ÜYZ araçlarını kullandım. (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

☐ Claude
X ChatGPT
☐ DeepSeek
☐ Gemini
☐ Microsoft Copilot
☐ DALL-E
☐ Diğer (Belirtiniz): .....

ÜYZ araçlarını tezimin/projemin aşağıdaki aşamalarında ilgili amaçlar için kullandım. (Birden fazla seçenek işaretlenebilir):

☐ Metin oluşturma
☐ Literatür tarama
X Çeviri
☐ Düzenleme/dil kontrolü
☐ Veri işleme ve analizi
X Veri görselleştirme
☐ Görüntü üretme
☐ Kaynakça düzenleme
☐ Diğer (Belirtiniz): .....

Bu çalışmada ÜYZ kullanımı ***Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber***'e ve akademik dürüstlük ilkelerine uygun şekilde gerçekleştirilmiş olup ÜYZ araçlarından alınan destek etik kurallar ve kaynak gösterme esaslarına uygun biçimde belirtilmiştir.

ÜYZ araçlarının sağladığı bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi, yanlış veya eksik bilgi bulunması halinde tüm sorumluluğun tarafıma ait olduğunu; ayrıca çalışmamla ilgili bu beyana aykırı bir durumun herhangi bir zamanda tespit edilmesi durumunda ortaya çıkabilecek akademik ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi beyan ederim.

513020220021
(Öğrenci No)

Nisa Bayrakdar
(Adı Soyadı)

.....
(İmza)

ÖZ

KAMU SEKTÖRÜ VE MUTLULUK: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

BAYRAKDAR, Nisa

Yüksek Lisans, 2025

Maliye Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erdal GÜMÜŞ

Mutluluk ekonomisi, mutluluğu etkileyen sosyal, demografik ve ekonomik faktörleri inceleyen bir alandır. Mutluluk ekonomisi, mutluluğu arttırıcı hükümet politikalarının oluşumunda rol alması sebebiyle kamu ekonomisi ile ilişki içerisindedir. Bu nedenle, son yıllarda mutluluk ekonomisi ile kamu ekonomisi ilişkisini konu edinen çalışmalar artış göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı, OECD ülkelerinin 2010-2022 verilerini kullanarak mutluluk ile mutluluğun belirleyicileri arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemi ile incelemektir. Bu bağlamda, mutluluğun belirleyicileri arasından kamu sektörünün rolü dikkate alınarak değişkenler belirlenmiştir. Çalışmada bağımlı değişken olan mutluluk seviyesine ait veriler Dünya Mutluluk Raporu veri setinden elde edilmiştir. Çalışmanın bağımsız değişkenleri söz hakkı ve hesap verebilirlik, politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu, hükümet etkinliği, regülasyon kalitesi, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü, kişi başına düşen hükümet harcamaları, vergi geliri, doğumda beklenen yaşam süresi, kişi başına düşen GSYİH ve sosyal destektir. Bağımsız değişkenlere ilişkin veriler Dünya Bankası, Our World in Data ve OECD veri tabanından alınmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre mutluluk ile söz hakkı ve hesap verebilirlik arasında negatif ve anlamlı; mutluluk ile yolsuzluğun kontrolü, kişi başına düşen hükümet harcamaları, vergi geliri, doğumda beklenen yaşam süresi, kişi başına düşen GSYİH ve sosyal destek arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışmanın sonuçları ilgili literatürle benzerlikler göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal İktisat, Mutluluk Ekonomisi, OECD Ülkeleri, Dünya Mutluluk Raporu

ABSTRACT

PUBLIC SECTOR AND HAPPINESS: A STUDY ON OECD COUNTRIES

BAYRAKDAR, Nisa

Master's Degree, 2025

Department of Public Finance

Supervisor: Prof. Dr. Erdal GÜMÜŞ

Happiness economics is a field that examines the social, demographic, and economic factors that influence happiness. Happiness economics is interconnected with public economics because it plays a role in the development of happiness-enhancing government policies. Therefore, studies exploring the relationship between happiness economics and public economics have increased in recent years.

The aim of this study is to examine the relationship between happiness and the determinants of happiness using panel data analysis using data from OECD countries for the period 2010-2022. In this context, variables were determined by considering the role of the public sector among the determinants of happiness. The data on the level of happiness, the dependent variable in the study, was obtained from the World Happiness Report dataset. The independent variables of the study are voice and accountability, political stability and absence of violence/terrorism, government effectiveness, regulatory quality, rule of law, control of corruption, government expenditures per capita, tax revenue, life expectancy at birth, GDP per capita, and social support. Data for the independent variables were obtained from the World Bank, Our World in Data, and the OECD database.

According to the results, a negative and significant relationship was found between happiness and voice and accountability; and a positive and significant relationship was found between happiness and control of corruption, government expenditures per capita, tax revenue, life expectancy at birth, GDP per capita and social support. The study's results are similar to those in the relevant literature.

Keywords: Behavioral Economics, Happiness Economics, OECD Countries, World Happiness Report

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bana rehberlik eden, akademik bilgilerini benimle paylaşan danışman hocam Prof. Dr. Erdal GÜMÜŞ'e değerli katkıları ve sabrı için teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen annem Özlem BAYRAKDAR'a, babam Zeynel BAYRAKDAR'a ve tez sürecimde desteğini her zaman hissettiğim Ayça Pınar KALKANLI'ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ iii
ÖZ v
ABSTRACT vi
TEŞEKKÜR vii
İÇİNDEKİLER viii
TABLOLAR LİSTESİ x
ŞEKİLLER LİSTESİ xi
KISALTMALAR LİSTESİ xii
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 3
DAVRANIŞSAL İKTİSAT 3
1.1. İKTİSAT VE PSİKOLOJİ 4
1.1.1. Klasik İktisat ve Psikoloji 4
1.1.2. Noeklasik İktisat ve Psikoloji 6
1.1.3. Savaş Sonrası Neoklasik İktisat ve Psikoloji 8
1.2. DAVRANIŞSAL İKTİSADIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ 9
1.2.1. Eski Dönem Davranışsal İktisat 9
1.2.2. Yeni Dönem Davranışsal İktisat 11
İKİNCİ BÖLÜM 13
MUTLULUK EKONOMİSİ 13
2.1. MUTLULUK KAVRAMI 13
2.2. MUTLULUK VE İKTİSAT 17
2.3. MUTLULUĞUN ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ 19
2.3.1. Oxford Mutluluk Envanteri (Oxford Happiness Inventory) 19
2.3.2. Cantril Merdiveni (Cantril Ladder) 20
2.3.3. OECD Daha İyi Yaşam Endeksi (OECD Better Life Index) 20
2.3.4. Gayri Safi Milli Mutluluk (Gross National Happiness) 20
2.3.5. Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (Satisfaction With Life Scale) 23
2.3.6. Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey) 23
2.3.7. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Yaşam Memnuniyeti Araştırmaları 29
2.3.8. Eurobarometre Araştırması (Eurobarometer Survey) 32

2.3.9. Genel Sağlık Anketi (The General Health Qestionnaire) 32
2.3.10. Genel Sosyal Anket (General Social Survey) 33
2.3.11. Dünya Mutluluk Raporu (World Happiness Report) 33
2.3.12. Dünya Mutluluk Veri Tabanı (World Database of Happiness) 34
2.3.13. Mutlu Gezegen Endeksi (Happy Planet Index).....35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 40
LİTERATÜR ARAŞTIRMASI.....40
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....51
KAMU SEKTÖRÜ VE MUTLULUK: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA.....51
4.1. HİPOTEZLER 51
4.2. VERİ SETİ.....54
4.3. METODOLOJİ 58
4.4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI 60
SONUÇ 67
KAYNAKÇA 72
EKLER.....87
EK 1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER.....87
EK 2. F TESTİ VE BREUSCH-PAGAN LM TESTİ 88
EK 3. HAUSMAN TESTİ.....89
EK 4. BREUSCH-PAGAN TESTİ.....90
EK 5. BREUSCH-GODFREY/WOOLDRIDGE TESTİ.....91
EK 6. PESARAN CD TESTİ 92
EK 7. DRISCOLL-KRAAY STANDART HATALAR TAHMİNİ 93

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi Göstergeleri 21
Tablo 2 Dünya Değerler Araştırması Mutluluk Hissi (2017-2022) 24
Tablo 3 Dünya Değerler Araştırması Yaşam Memnuniyeti (2017-2022) 27
Tablo 4 Mutlu Gezegen Endeksi (2021) 36
Tablo 5 Çalışma Kapsamındaki Ülkeler 54
Tablo 6 Çalışmada Kullanılan Veriler 55
Tablo 7 Tanımlayıcı İstatistikler 61
Tablo 8 F Testi ve Breusch-Pagan LM Testi 63
Tablo 9 Hausman Testi 64
Tablo 10 Breusch-Pagan Testi 64
Tablo 11 Breusch-Godfrey/Wooldridge Testi 64
Tablo 12 Pesaran CD Testi 65
Tablo 13 Discoll-Kraay Standart Hatalar 65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi ve Alanları (%) 22
Şekil 2 Genel mutluluk düzeyi (%), (2003-2024) 30
Şekil 3 Cinsiyete göre mutlu olduğunu beyan edenlerin oranı (%), (2003-2024) 30
Şekil 4 Yaşam memnuniyet düzeyi, (2017-2024) 31
Şekil 5 Kamu hizmetlerinden memnuniyet düzeyi (%), (2024).....31
Şekil 6 Dünya Mutluluk Raporu Mutluluk Oranları (2022-2024) 34
Şekil 7 Dünya Mutluluk Veri Tabanı Ortalama Mutluluk Sıralaması (2010-2019) ..35

KISALTMALAR LİSTESİ

CC: Yolsuzluğun Kontrolü
GDPLOG: Kişi Başına Düşen GSYİH'nin logaritması
GE: Hükümet Etkinliği
GS: Kişi Başına Düşen Hükümet Harcamaları
GSLOG: Kişi Başına Düşen Hükümet Harcamaları
GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GSMM: Gayri Safi Milli Mutluluk
HAPPY: Mutluluk
LEB: Doğumda Beklenen Yaşam Süresi
HPI: Mutlu Gezegen Endeksi
OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OHI: Oxford Mutluluk Envanteri
PSAV: Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörizmin Yokluğu
RL: Hukukun Üstünlüğü
RQ: Regülasyon Kalitesi
SS: Sosyal Destek
TAX: Vergi Geliri
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
VAA: Söz Hakkı ve Hesap Verebilirlik
WVS: Dünya Değerler Araştırması
WHR: Dünya Mutluluk Raporu

GİRİŞ

Mutluluk sözlükte "bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mut, ongunluk, kut, saadet, bahtiyarlık" anlamına gelmektedir. Yunanca'da "eudomania" kelimesi de mutluluk anlamına gelmektedir. Tarih boyunca insanlar mutluluğun peşinden koşmuş ve mutluluğa ulaşmak için çeşitli yollar aramıştır. Mutluluk, insanların daha iyi bir hayat yaşaması için bir amaç haline gelmiştir. İnsanların hayatlarında büyük bir yere sahip olan mutluluk kavramı, geçmişten günümüze gelene dek önemini kaybetmemiştir. Aristoteles, Platon, Farabi gibi pek çok filozof mutluluk tanımları yapmış ve mutluluğun ne anlama geldiğini tartışmışlardır.

Mutluluk kavramı özellikle psikoloji olmak üzere birçok bilim dalının ilgi alanına girmesine rağmen iktisat biliminin araştırma alanına girmesi yakın bir zamanda olmuştur. 1970'li yıllarda iktisat alanından mutluluk kavramından bahsedilmeye başlanmıştır. Richard Easterlin (1974) çalışmasında gelir ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda "Easterlin Paradoksu" kavramı ortaya çıkmış ve gelirin mutluluk seviyesi üzerinde belirli bir noktaya kadar artış sağladığı, sonrasında ise gelirdeki artışın mutluluk seviyesini arttırmadığı tespit edilmiştir. Easterlin'in çalışması ile mutluluk ekonomisi araştırmaları önem kazanmaya başlamıştır.

Mutluluk ekonomisi, bireylerin mutluluk seviyesini arttırmaya yönelik kamu politikalarını araştıran bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Mutluluk ekonomisi, insanların mutluluk seviyelerinin nasıl yükseltilebileceğini, mutluluğun kaynaklarının ve belirleyicilerinin neler olduğunu ve mutluluğun ekonomideki yerini incelemektedir. Mutluluğun belirleyicilerinde demografik faktörlere ek olarak makroekonomik göstergelere de yer verilmektedir. Bu göstergelere kişi başına düşen gelir, ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyon örnek olarak gösterilebilir. Kamu politikaları ve bu politikalar sonucunda alınacak kararların verimli sonuçlar sağlayabilmesi için mutluluk ve mutluluğu etkileyen faktörlerin tespit edilmesi oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın amacı OECD ülkeleri için 2010-2022 yılları arasındaki verileri kullanarak, mutluluk seviyesi ve mutluluğun belirleyicileri arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemektir. Çalışmada bağımlı değişken olarak mutluluk, bağımsız değişken olarak söz hakkı ve hesap verebilirlik, politik istikrar ve şiddetin/terörizmin

yokluğu, hükümet etkinliği, regülasyon kalitesi, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü, kişi başına düşen hükümet harcamaları, vergi geliri, doğumda beklenen yaşam süresi, kişi başına düşen GSYİH ve sosyal destek değerleri ele alınmıştır.

Bu amaç doğrultusunda tez dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde davranışsal iktisat kavramına yer verilmiştir. İktisat ve psikoloji arasındaki ilişki klasik iktisat, erken dönem neoklasik iktisat ve savaş sonrası neoklasik iktisat dönemleri ele alınarak açıklanmıştır. Davranışsal iktisadın ortaya çıkışı ve gelişim süreci ise eski dönem ve yeni dönem olmak üzere iki bölüme ayrılarak açıklanmıştır. İkinci bölümde mutluluk kavramına ilişkin farklı görüş ve tanımlara, mutluluk ile ilgili kavramlara ve mutluluğun iktisat bilimiyle olan ilişkisine değinilmiştir. Mutluluğun ölçüm yöntemleri açıklanmış ve ülkelerin mutluluk endekslerindeki yeri incelenmiştir. Üçüncü bölümde mutluluk ekonomisi alanında dünyada ve Türkiye'de yapılan çalışmalara yer verilerek literatür incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise çalışmaya ait hipotezler, veri seti, metodoloji açıklanmış ve analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DAVRANIŞSAL İKTİSAT

İktisat ve psikoloji, odak noktası insan olan iki bilim dalıdır. İktisat bilimi, bireylerin ekonomik davranış ve kararlarını inceler. Psikoloji ise bireylerin davranışlarını ve bu davranışların sebeplerini inceler. İktisat ve psikolojinin yakın ilişkisi neticesinde, yeni bir bilim dalı olarak davranışsal iktisat ortaya çıkmıştır (Eser ve Toigonbaeva, 2011:288).

Ana akım iktisadın karar birimlerinin eksiksiz bilgiye sahip ve rasyonel kararlar alabilen homoeconomicus bireyler olduğu varsayımının aksine davranışsal iktisat karar vericilerin sınırlı rasyonel becerilerini göz önüne alarak, ekonomiyi daha gerçekçi bir yaklaşımla inceleyen bir bilim dalıdır.

Camerer vd. (2004)'e göre davranışsal iktisat, temeli inanç olan ve doğruluğu yüksek psikolojik temelli iktisadi incelemelerle, doğru tahminlerde bulunarak teorik bakış açısı üreten bir alandır. Davranışsal iktisat, karar alma süreçlerini psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi bilimlerin modellerini kullanarak, bireylerin iktisadi davranışlarını doğru bir şekilde tanımlamaya çalışır.

Ekonomi ve psikolojinin birleşiminden oluşan davranışsal iktisat, ekonomik faktörlerin bireylerin kısıtları ve karar vermeleri ile nasıl davrandıklarını ortaya çıkarmaya çalışır (Mullainathan ve Thaler, 2000).

Davranışsal iktisat, bireylerin tüm ekonomik kararlarında tam rasyonel bir şekilde davranamayacaklarını ve karar alma süreçlerinin hatasız işleyemeyeceğini ileri sürer. Davranışsal iktisat kapsamında karar birimlerinin ekonomik davranışları ve karar alma mekanizmaları açıklanırken, psikoloji esaslı modeller kullanmak daha gerçekçi tahminlerde bulunmayı sağlayabilir (Ruben ve Dumludağ, 2015a: 4).

Bu bölümünde ilk olarak iktisat ve psikoloji ilişkisi klasik dönem, erken neoklasik dönem ve savaş sonrası neoklasik dönem olarak üç başlıkta incelenmektedir. İkinci kısımda ise davranışsal iktisadın gelişim süreçleri eski davranışsal iktisat ve yeni davranışsal iktisat bağlamında açıklanmaktadır.

1.1. İKTİSAT VE PSİKOLOJİ

İktisat, farklı bilim dallarıyla ilişki içerisinde olan bir bilim dalıdır. Yapılan çalışmalarda sosyal bilimler ve pozitif bilimlerden yararlanılmaktadır. Temelleri 18. yüzyılda atılan iktisat bilimi, ekonomik davranışlarda insan psikolojisinin önemli bir rolü olduğunu savunmuştur. Adam Smith insan psikolojisini, iktisat bilimi kapsamında kullanmaya başlamıştır ancak zaman içerisinde çok gelişim göstermemiştir. 2000'li yıllardan itibaren yapılan iktisadi çalışmalarda, iktisat ve psikoloji ilişkisi ön plana çıkmaya başlamıştır. Böylece, ekonomik ve psikolojik faktörlerin bir arada kullanıldığı davranışsal iktisat alanı ortaya çıkmıştır.

Gabriel Tarde'nin 1881 yılında yayınlanan makalesinde, iktisat psikolojisi ile ilgili ilk ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Veblen 1904 yılında kaleme aldığı The Theory of Business Enterprise adlı eserinde, Tarde'nin bireylerin ekonomik tercihlerini inceleyen iktisat biliminde psikolojinin de yer alması gerektiği fikrinden söz etmektedir. 1961 yılında ise Amerikalı sosyolog Hughes'in, Tarde'nin fikirlerini yeniden gündeme getirdiği görülmektedir (Önder, 2012).

Neoklasik iktisatçılar, rasyonel birey olan homoeconomicus'un aldığı ekonomik kararlarda psikoloji bilimini göz ardı etmeye ve davranışsal iktisat düşüncesinden uzaklaşmaya başlamışlardır. 20. yüzyılda iktisat anlayışı, ekonomiyi açıklarken psikolojiden uzaklaşmış olsa da Fisher, Pareto ve Keynes gibi iktisatçıların eserlerinde psikoloji etkisi görülmektedir (Camerer vd., 2004: 27). Daniel Kahneman, davranışsal iktisat alanının kaybettiği ilgiyi geri kazanmasını sağlamıştır. Böylece iktisat ve psikoloji ilişkisi yeniden gündeme gelmiştir.

1.1.1. Klasik İktisat ve Psikoloji

Klasik iktisat döneminde iktisatçılar, psikoloji bilimi ile yakından ilgilenmiştir. Klasik iktisat teorisyenlerinden Adam Smith (1723-1790), David Hume (1711-1776) ve Jeremy Bentham (1748-1832) iktisadi davranışların temellerini psikolojik yönleriyle de açıklamaya çalışmışlardır.

Adam Smith 1759 yılında yayınladığı The Theory of Moral Sentiments adlı eserinde, bireylerin davranışlarını psikolojik açıdan analiz etmiştir. Eserde, bireylerin

iktisadi olaylarda erdemli davranması gerektiğinden söz etmiştir (Ashraf vd., 2005: 134).

Adam Smith 1776 yılında yazdığı The Wealth of Nations adlı kitabı ile 1870'lerden neoklasik akıma kadar iktisat bilimi, psikoloji analizlerine konu olmuştur (Çalık ve Düzü, 2009:2). Smith'in eseri dönemin Merkantalist politikaları ve baskıcı davranışlarına rağmen, demokratik ve özgün bir yaklaşım ile olumlu görüşler sergilediği için önemli bir eserdir. Bu eserde fayda kavramı, bireyleri eyleme yönlendiren bir motivasyon ile açıklanmış olup kitapta, sempati temelli adil bir piyasada bireylerin bağımsız rekabeti ile ekonomik ve sosyal anlamda iyileşeceğinden söz edilmiştir (Matsuyama, 2009).

Adam Smith'e göre ahlak kavramı sadece ekonomik olarak değil, zengin olma güdüsünün kişisel ve toplumsal kombinasyonu ile de açığa çıkabilir. Ona göre zengin olmak, özgürlük ve ilerlemenin bir koşuludur. Ekonomik ilerleme sonucunda özgürlük ve adaletsizlik ortaya çıkabileceği için özgürlükte eşitsizliğin olacağını ileri sürmektedir. Smith'e göre zenginliğin bir diğer koşulu da tutumluluktur. Tutumlu davranışlar sonucunda müsriflik ortaya çıkmaz ve refah seviyesinde artış gözlemlenir. Adam Smith, maddi hırsların olumsuz taraflarını dikkate almıştır. Adaletsizlik ve eşitsizliğin sebepleri ile mutluluğu engelleyen etkenler üzerine durmuştur. Smith için manevi hazlar, maddi hazlardan daha önemlidir (Kesici, 2010).

İskoçyalı filozof David Hume (1711-1776), iktisadı bağımsız bir sosyal bilim haline getiren ilk modern iktisatçı olarak bilinmektedir. Hume çalışmalarında tutku, inanç ve hayatı sevmenin insanların seçimleri üzerindeki etkisini incelemiştir. İnsanların seçimlerinde kazanma ve harcama gibi ekonomik motivasyonların etkisini göstermiştir (Earl, 2005: 909). Hume'a göre tüm bilimler, bir yönüyle insan doğasıyla ilgilidir. Bu sebeple Hume ilk olarak insan davranışlarının temelini oluşturan ortak unsurları, insan doğasının ilkeleri veya insan bilimi olarak tanımlamıştır. Ardından, insan doğası ilkelerini gerçek hayata uygulayarak davranış kanunlarına ulaşmayı hedeflemiştir. Hume'un iktisadi analizinin temelinde, insan doğasının ilkeleri yer almaktadır (Akbay, 2015: 2). Eserlerinde hırs kavramını kullanan Hume, Adam Smith ve Bernard Mandelville gibi iktisatçılardan etkilenmiştir (Dağ, 2016: 961).

Klasik iktisatçılardan Jeremy Bentham, iktisat tarihine önemli katkıları olan bir teorisyendir. Değer teorisinin temellerini atarak, marjinal fayda teorisinin ortaya

çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca refahın tanımı, ölçümü ve arttırılması ile ilgili ilk fikirleri ortaya koymuştur. İktisat biliminin daha çok ahlaki, felsefi ve psikolojik yanlarıyla ilgilenmiştir (Savaş, 2000: 203).

Bentham (1789), Introduction to Principles of Ethics and Legislation adlı kitabında fayda teorisinin üzerinde durmuştur. Ona göre, hazzın var olması ve acının yokluğu, mutluluğun koşuludur. Bentham, faydacılığın temellerinin psikolojik hedonizme dayandığını savunur. Hedonizme göre bireyler tüm davranışlarında acıdan kaçarak, hazzın en yüksek seviyesine ulaşmayı amaçlar.

Faydacılık hareketinin kurucusu olan Bentham'a göre, bireye haz veren şeyler yararlı, acı verenler ise zararlıdır. Yararlı bir şeyin ölçülebileceğini savunan Bentham, haz hesabı kavramını kullanmıştır. Ayrıca faydanın, bireylerin içsel mutluluğu aracılığıyla ölçülebilen psikolojik bir büyüklük olduğunu ifade etmiştir (Kamilçelebi, 2012: 57).

1.1.2. Noeklasik İktisat ve Psikoloji

Neoklasik dönem ile ekonomi bilimi, sosyal bilimlerden uzaklaşmaya başlamıştır. Ekonomik analizlerde kullanılan psikolojik yaklaşımlar yerini matematiksel yaklaşımlara bırakmıştır. Neoklasik iktisadın temel varsayımlarından biri homoeconomicus varsayımıdır. Bu varsayıma göre, bireyler rasyonel varlıklardır ve ekonomik tercihlerinde kendi menfaatlerini maksimize etmeye, bir başka deyişle en yüksek faydaya ulaşmaya çalışırlar (Çalık ve Düzü, 2009: 2). Bu dönemde ekonomi ve psikoloji arasında kopuş yaşansa da, erken neoklasik dönemde iktisatta psikolojik unsurlara yer verilmiştir. Neoklasik dönemin en önemli kavramlarından biri marjinal faydadır.

Erken dönem Neoklasik iktisatçılarından biri olan William Stanley Jevons, çalışmalarında hedonik psikolojiyi esas almıştır. Hedonik psikoloji, bireylerin hazzı arttırarak acıyı azaltmayı amaçladığı bir davranıştır. Bu görüşü savunan ekonomistler, faydanın mutlulukla eş değer olduğunu düşünmüşlerdir. Jevons'a göre, bireylerin mutluluğu aracılığıyla fayda ölçülebilir (Loewesntein ve Angner, 2007). Jevons, 1871 yılında kaleme aldığı The Theory of Political Economy adlı eserinde, tüketici denge koşulu ve marjinal fayda kavramından söz etmiştir (Kamilçelebi, 2012: 57).

Alfred Marshall (1842-1924), mikro iktisat teorisinin kurucusu olarak bilinmektedir. David Hume'un "Bütün bilimler insan doğası çalışmalarına dönecektir" görüşünü takip etmiş ve çalışmalarında psikoloji bilimiyle ilgilenmiştir. Marshall, iktisadı, "insan davranış bilimi" olarak ele almıştır. Marshall, iktisadi çalışmalarında psikoloji biliminden esinlenmiştir. Marshall'ın insan karakteri üzerine yaptığı psikolojik araştırmaları ile insan doğası konulu iktisat teorisi araştırmaları arasında bir ilişki bulunmaktadır (Eser ve Toigonbaeva, 2011: 291).

Marshall'ın 1890 yılında kaleme aldığı Principles of Economics adlı kitabında ekonomi bilimini, servet inceleme bilimi ve insan inceleme bilimi olarak tanımlamıştır. Ayrıca eserinde fayda kavramını haz ya da istek olarak ifade etmiş ve hazzı ölçmeyi amaçlamıştır (Martinoia, 2003: 350).

Neoklasik iktisatçılardan biri olan Francis Edgeworth (1845-1926), araştırmalarında faydacı felsefeyi benimsemiş, fayda kavramını matematiksel analizler ve kayıtsızlık eğrileri aracılığıyla açıklamıştır. 1881 yılında yayınladığı Mathematical Psychics; An Essay on the Application of Mathematics to the Moral Sciences adlı eserinde kutu diyagramı analiziyle, tam rekabet koşullarında bireylerin tüketim faaliyetlerini açıklarken psikolojik analizler de kullanmıştır (Bruni ve Sudden, 2007: 149).

Edgewoth'e göre haz ölçülebilirdir ve her haz orantılıdır. Bu aksiyomuyla bir kişinin farklı hazlarının ölçülebilirliğinden ziyade farklı kişilerin hazlarının ölçülebileceğini ifade etmektedir. Edgeworth, İntibak Yasası ile bireylerin tercihlerindeki faydayı açıklamıştır. İntibak Yasası'na göre, belli bir dönemde bireyin farklı miktardaki tüketiminden elde ettiği fayda, sadece tüketim miktarına bağlı değildir, aynı zamanda tüketim miktarının referans noktalarına da bağlıdır. Edgeworth'ün psikolojik bir kavramı olan İntibak Kanunu, davranışsal iktisatçıların geçmiş dönemlerdeki tüketim eğilimlerini, yani referans bağımlılığını, açıklarken kullandıkları uyum kavramı ile benzer anlama gelmektedir (Bruni ve Sugden, 2007: 152).

Neoklasik dönemin önemli bir iktisatçısı Irving Fisher (1867-1947) de ekonomide davranışları incelerken, psikoloji biliminden etkilenmiştir. Thaler, 1997'de yayınladığı eserinde Fisher'den "modern davranışsal makroekonomist" olarak söz etmiştir. Fisher, zaman tercihi ve para yanılgısı kavramlarını psikolojik analizler ile

açıklamış ve zaman tercihi teorisinde tüketimi açıklarken ekonomik faktörlerin yanı sıra alışkanlıklar, sabır, kendine hâkim olma, beklentiler, moda gibi insanlar arasında değişiklik gösteren kişisel faktörlerin de etkili olduğunu ifade etmiştir. Fisher, algı ve yanılma kavramlarına ilk kez kullanan isimdir. Para yanılgısı kavramı ile bireylerin fiyat ve döviz kuru değişimlerinde, yerel para biriminin değişmeyeceğine inandığını, reel ve nominal değeri karıştırmaları sonucunda yanılgıya düştüklerini ifade etmiştir. Bu yanılgının, ekonomideki konjonktür dalgalarını arttıracağını belirtmiştir (Thaler, 1997).

1.1.3. Savaş Sonrası Neoklasik İktisat ve Psikoloji

İkinci Dünya Savaşı sonrası neoklasik dönemde ekonomik analizler psikolojiden uzaklaşmaya başlamıştır. Savaş sonrası neoklasik iktisat, klasik ve erken neoklasik iktisattan keskin bir ayrımı temsil etmektedir. Bu dönemde iktisatçılar çalışmalarında fayda kavramı yerine tercih kavramını kullanmış ve iktisatçıların psikolojik kavramları ekonomiden uzaklaştırmayı amaçladıkları ileri sürülmektedir (Loewesntein ve Angner, 2007). Bunu yaparken kardinal faydadan ordinal faydaya geçiş yaparak ekonomiyi psikolojik temellere dayanan varsayımlardan uzaklaştırmaya başlamışlardır. Bu süreçte Hicks, Pareto ve Samuelson gibi teorisyenler, bireylerin davranışlarının rasyonel olduğunu kabul ederek çalışmalar yapmıştır (Bruni ve Sudgen, 2007: 146).

Vilfredo Pareto, iktisadi analizlerin metafizik ve psikoloji gibi sosyal faktörlerden arındırılmasını savunmuş, piyasa değişimi ve fiyat belirleme gibi kavramları açıklamış ve hayatın anlamını haz olarak kabul eden hedonik yaklaşımı reddetmiştir. Pareto, fayda teorisi için matematiksel bir yaklaşım ve davranışların gözlemlenebilir olmasından dolayı fayda değerlerinin ölçülmesini önermiştir. Çalışmalarında bireysel tercih sıralamalarını temsil eden kayıtsızlık eğrilerinin bir endeksini veren matematiksel bir fonksiyon elde etmiştir. Pareto öznel faktörlerle açıklanamayan sıralı fayda önerisiyle, hedonizmden bağımsız olan teorik düşünce ile piyasa fenomenlerini tahmin etmiştir. Ayrıca Pareto ekonomik teorilerin hedonik psikolojiden uzaklaşma sebebini, geleneksel fayda teorisinden uzaklaşarak yeni bir fayda teorisi geliştirerek açıklamıştır (Muramatsu, 2009: 68-69).

John Hicks, ordinal görüşü benimseyerek faydanın ölçümünün mümkün olmadığını savunmuştur. Ordinalist ekonomistler fayda kavramını farklı bir şekilde kullanarak tercihleri memnuniyetin ölçüsü ve endeksi olarak incelemişlerdir. Hicks çalışmalarında tercihlerin değişimini, bireysel alışkanlıklardan ayrı olarak ele almıştır (Loewesntein ve Angner, 2007). Hicks ve Allen 1934 yılında kaleme aldıkları A Reconsideration of the Theory of Value adlı eserlerinde, marjinal faydanın yerine marjinal ikame oranı kavramını geliştirmişlerdir (Hicks ve Allen, 1934: 62).

1.2. DAVRANIŞSAL İKTİSADIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Ekonomi biliminin karmaşık yapısını açıklamak için matematiksel analizlerden uzaklaşıp, psikoloji bilimine yönelme düşüncesi ile davranışsal iktisat kavramı ortaya çıkmıştır. Bu alan 1700'lü yıllarda Adam Smith ile konuşulmaya başlanmış olsa da gelişim göstermesi 1980'li yıllara dayanmaktadır. Özellikle Amos Tversky ve Daniel Kahneman'ın çalışmaları, davranışsal iktisadın gelişim sürecinde büyük bir rol oynamıştır. Bu çalışmalar, erken dönem ve yeni dönem davranışsal iktisat arasındaki farkı göstermiştir. O dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler ve bilişsel devrim, ekonomistlerin savunduğu görüşlerle harmanlanmış ve geniş kapsamlı yeni bir davranışsal iktisat modelinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Eski dönem davranışsal iktisatçıları, geleneksel iktisadı reddetmiş ve alternatif modeller kullanmışlardır. Yeni dönemde ise geleneksel iktisadın temel hipotezleri korunarak çalışmalar yapılmıştır (Ruben ve Dumludağ, 2015b: 43).

Bu bölümde davranışsal iktisat alanının ortaya çıkışı ve tarihsel süreci, Eski Dönem Davranışsal İktisat ve Yeni Dönem Davranışsal İktisat olarak ele alınmaktadır.

1.2.1. Eski Dönem Davranışsal İktisat

Eski dönem davranışsal iktisat, neoklasik iktisadın temel varsayımlarını reddeden bir alan olarak 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Eski davranışsal iktisatçılar, ana akım iktisadın insan davranışları ile ilgili varsayımlarını yetersiz bulmuştur. Bireylerin rasyonel, yani homoeconomicus olduğu fikrine ve psikolojik analizlerden uzaklaşmış olan düşüncelere karşı çıkmışlardır. Ayrıca, davranış analizlerinde mantık yerine

psikolojinin daha büyük bir etkiye sahip olduğunu düşünmüşlerdir. Psikoloji temelli yaklaşımlar geliştirerek ve ekonomik analizlerde kullanarak ekonomi ve psikoloji ilişkisini yeniden gündeme getirmişlerdir. Bu dönem ile iktisatçıların psikoloji bilimine olan ilgileri artmıştır (Sent, 2004:742).

Eski dönem davranışsal iktisat anlayışı, dört ana okulun katkılarıyla gelişim göstermiştir. Bu okullar Carnegie Mellon Üniversitesi, Michigan Üniversitesi, Oxford Üniversitesi ve Stirling Üniversitesi'dir. İlk grup olan Carnegie Üniversitesi'nde sınırlı rasyonellik, tatmin ve karar alma süreci üzerine araştırmalar yapılmıştır. Herbert Simon, Richard Cyert ve James March gibi araştırmacılar bu okula dahildir. Michigan Üniversitesi'nde tüketici davranışları ve makroekonomi üzerine çalışmalar yapılmıştır. George Katona, tüketici davranışları ve ekonomi konularında psikoloji ve insan davranışlarından etkilenmiştir. Philip Walter Sawford Andrews, Jacob Marschak ve George Richardson gibi araştırmacılar Oxford Üniversitesi'nde koordinasyon ve belirsizlik gibi konular hakkında çalışmalar yapmıştır. Son grup olan Stirling Üniversitesi'nde ise ekletizm (seçimci) ve entegrasyon (bütünleşme) konularına vurgu yapılmıştır. Bu grubun araştırmacıları arasında Andrew Tylecote, Brian Loasby, Peter Earl ve Neil Kay gibi isimler bulunmaktadır. Dört okuldaki araştırmacılar, yeni yaklaşımlar geliştirerek davranışsal iktisat alanına katkı sağlamayı amaçlamıştır (Sent, 2004).

Davranışsal iktisat alanının öncüsü olan George Katona, bu alanda ilk çalışmaları yapan isimdir. Çalışmalarına İkinci Dünya Savaşı öncesinde Almanya'nın yüksek enflasyonunun sebep olduğu psikolojik etkileri araştırarak başlamıştır. 1951 yılında yayınladığı Psychological Analysis of Economic Behavior adlı kitabında, ekonomik süreçlerin insan davranışlarının bir sonucu olduğundan bahsetmektedir. Eserlerinde iktisatçılara, iktisadi analizler yaparken psikoloji biliminin yorumlarından faydalanmaları konusunda çağrıda bulunmuştur. Bireylerin davranışları ve psikolojik tutumlarını anket yöntemi ile ölçmüştür. Böylece geleneksel iktisadın matematiksel açıklamalarını somutlaştırmıştır (Tomer, 2007: 470).

Herbert Simon, 1955 yılında kaleme aldığı A Behavioral Model of Rational Choice isimli eseri ile davranışsal iktisadın temellerinin atılmasına katkıda bulunan önemli bilim insanlarından biridir. Ekonomik organizasyonlarda karar verme süreci ile ilgili çalışmasıyla, 1978 yılında Nobel Ödülü almıştır. Neoklasik iktisadın bireyleri rasyonel bir varlık olarak ifade etmesi varsayımına karşılık olarak, sınırlı rasyonellik

kavramını ortaya çıkarmıştır. Simon, sınırlı rasyonellik ile bireylerin karmaşık problemleri çözme konusunda kapasitelerinin sınırlı kaldığını açıklamıştır (Eser ve Toigonbaeva, 2011:296).

Harvey Leibenstein, 1966 yılında yayınladığı Allocative Efficiency vs. X-Efficiency adlı çalışmasında, neoklasik teorinin ele aldığı üretim maliyetlerinde kaynak tahsisinin sağladığı etkinliğe ek olarak bireylerin süreç içerisindeki etkinlik seviyesine bağlı olduğunu X etkinliği yaklaşımıyla ele almıştır. Çalışmasında ana akım iktisat kadar yoğun ve katı olmadan, kişisel çıkarları olan fakat tamamen rasyonel olmayan bireye odaklanmıştır (Tomer, 2007: 472).

Scitovsky, bireylerin karar verme süreçlerine psikolojik yorumlar katmış ve davranışsal iktisada katkıda bulunmuştur. Scitovsky 1976 yılında The Joyless Economy: The Psychology of Human Satisfaction adlı çalışmasında mutluluk, tercih ve seçiş gibi konuları ele almıştır. Ona göre bireylerin karar verme sürecinde beğenileri ve tercihleri, iktisatçıların ele alması gereken konular olmuştur. Buna ek olarak psikologların deneysel gözlemler ile elde ettikleri verilerden esinlenerek bireylerin davranışçı tutumlarının açıklanabileceğini ifade etmiştir (Scitovsky, 1992). Scitovsky, yükselen gelirin yüksek gelire kıyasla daha çok tatmin sağlayacağını ifade etmiştir. Ayrıca, zevk kavramını bağımlılık ve alışkanlık çerçevesinde değerlendirmiş, alışkanlık ile yenilik arasındaki gerilimin sebebinin ilerleme paradoksu olduğunu söylemiştir (Bianchi, 2003: 404).

1.2.2. Yeni Dönem Davranışsal İktisat

Yeni dönem davranışsal iktisat, 1970'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Dönemin en önemli isimleri Amos Tversky ve Daniel Kahneman'dır. Bu alanda çalışmalar yapmış bilim insanları, yaptıkları deneyler sonucunda bireylerin tercihleri konusunda bazı uyumsuzluklar tespit etmişlerdir. Ayrıca davranışsal iktisat ile geleneksel iktisadın ayrıldığı noktaları belirlemişlerdir (Camerer ve Loewenstein, 2002:5). Davranışsal iktisat alanında geçmişteki çalışmalardan farklı olarak yeni davranışsal iktisatçılar geleneksel iktisat teorisini reddetmemiş, modelin temel yapısını bozmadan çeşitli varsayımları yeniden yorumlamışlardır (Ruben ve Dumludağ, 2015a: 8).

Yeni dönem davranışsal iktisadın gelişmesine katkı sağlayan Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin davranışsal iktisat alanına yaptığı katkılar üçe

ayrılmaktadır: Sezgiler ve önyargılar, çerçeveleme etkisi ve beklenti teorisi (Sent, 2004: 743). İlk olarak Kahneman ve Tversky, bireylerin belirsizlik ve risk durumunda verdikleri kararlarda ön yargılar ve sezgilerin önemine dikkat çekmişlerdir. Belirsiz bir durumda karar veren bireyin, bilişsel kısa yollara yöneldiğini ifade etmişlerdir. Davranışsal iktisat alanına ikinci katkıları çerçeveleme etkisidir. Çerçeveleme etkisi ile, bireylerin kararlarını etkileyen tercihlerin iptal edilerek ya da yeniden düzenlenerek yeni sonuçlar ortaya çıkarmasını incelemişlerdir. Son olarak Kahneman ve Tversky'nin 1979 yılında kaleme aldıkları Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk isimle makalede, karar verme sürecini rasyonel bireyler ile açıklayan Beklenen Fayda Teorisi'nin eksikliklerini gidererek Beklenti Teorisi'ni geliştirmişlerdir. Beklenti Teorisi ile mevcut durum, farkındalık, tercihler üzerindeki referans noktalarının, tercihler ve zevkler üzerindeki etkisini açıklamışlardır. Ayrıca, bu teoride faydanın mutlak bir veri olmayıp, bireylerin öznel algısını izleyen bir kavram olduğunu ifade etmişlerdir (Kahneman ve Tversky, 1979: 274).

Richard Thaler, davranışsal iktisadın kurucularından olan ve gelişim sürecine önemli katkılar sağlayan bir ekonomisttir. Davranışsal iktisadı psikoloji ve diğer sosyal bilimlerin bulgularının, ekonomik analizlere dahil edilmesiyle ortaya çıkan iktisat olarak açıklamıştır (Thaler, 2019). Thaler'in çalışmaları, ana akım iktisatçılarının davranışsal iktisadı benimsemesine katkı sağlamıştır. Thaler, 1988 yılında Journal of Economic Perspectives'te yayınlanan Anomalies isimli çalışmasında, iktisat ve psikolojinin beraber kullanılması gerektiği ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Ayrıca, tüketici tercihlerinin belirlenmesi için teoriler geliştirmiştir. Bu çalışmasında fırsat maliyeti ve batık maliyet gibi ekonomik anomalilerden söz etmiştir (Thaler, 1988).

1980'li yıllarda davranışsal iktisat alanı kurumsallaşmaya başlamıştır. 1982 yılında Davranışsal Ekonomiyi Geliştirme Derneği kurulmuştur. 1980 yılında Journal of Economic Behavior and Organization, 1981 yılında ise Journal of Economic Psychology yayınlanmaya başlamıştır. 1984 yılında ilk defa davranışsal iktisat konferansı düzenlenmiştir (Sent, 2004:744). Yeni davranışsal iktisadın yükselişi ise 1990'lı yıllarla başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

MUTLULUK EKONOMİSİ

2.1. MUTLULUK KAVRAMI

Mutluluk, insanların tarih boyunca tanımlamaya ve elde etmeye çalıştıkları bir kavram olmuştur ve birçok bilim dalının ilgisini çekmiştir. Mutluluğun tanımı ve mutluluğa ulaşmanın yolları üzerine yapılan araştırmalar her dönemde yapılmış olsa da, mutluluk tanımı ile ilgili ortak bir görüş sağlanamamıştır (Gül, 2017). Türk Dil Kurumu'na göre mutluluk "Mutlu olma durumu; mut, ongunluk, kut, devlet, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik" ve "Anlık bir duruma bağlı olarak duyulan sevinç veya alınan zevk" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2025).

Jeremy Bentham (1789) mutluluk kavramını öznel bir duygu olarak zevk ve acıların bütünü olarak tanımlamıştır. Ruut Veenhoven mutluluk ile yaşam memnuniyeti kavramlarını eş anlamlı olarak kullanmış ve mutluluğu bireysel yaşam kalitesinin sonucu olan olumluluk durumu olarak tanımlamıştır (Veenhoven, 1991). Diener vd.'ne göre mutluluk yaşam doyumu, pozitif duygular, hayattan alınan zevk, hoşnutluk hali gibi anlamlara gelmektedir. Diener, mutluluğun tek bir yorum ile açıklanamayacak bir kavram olduğunu ifade etmektedir (Diener vd., 2003). Easterlin (2001) ise mutluluk kavramı ile yaşam memnuniyeti, fayda, iyi oluş ve refah gibi kavramların birbirleriyle eş anlamlı olarak kullanılabileceğini ifade etmiştir.

"Mutluluk nedir?" sorusu ilk çağlardan beri merak edilen ve tartışılan bir konudur. Birçok filozof mutluluk ile ilgili araştırma yapmış ve mutluluğu motivasyon kaynağı olarak görmüşler (Diener, 1984: 543), fakat mutluluk için ortak bir tanıma ulaşamamışlardır. Bu bölümde görüşlerine yer verilecek filozoflardan bazılarının mutlu ve iyi bir yaşamın tanımını zevk, neşe ve tatminden oluşan hayat olarak yaptığını, bazılarının ise erdem ve ahlak ile dolu bir hayat olarak tanımladığını görmekteyiz.

Antik Çağ'da, ahlak felsefesinin temel sorusu olan mutluluk (eudaimonia), her şeyin yolunda olduğu ve insanların tüm çabalarının amacı olan bir kavram olarak kullanılmıştır. Antik Çağ filozoflarından Aristoteles, Yunanca'da mutluluk ve iyi yaşam anlamına gelen "eudaimonia" kavramı ile insanların nihai amacını açıklamıştır. Mutluluğu en yüksek, en iyi olarak tanımlayan Aristoteles'e göre, bütün insanların hedefi mutluluğa ulaşmaktır. Aristoteles mutluluğun, insanların doğal hedeflerine

ulaştığı bir yaşam olduğunu ifade etmektedir. Aristoteles, mutluluğu elde etmek için bireylerin kendini keşfetmesi ve olumlu özelliklerini öne çıkarması gerektiğini ifade etmektedir. Aristoteles, başarı, iktidar, şöhret, para gibi amaçları mutluluğa ulaşmak için birer araç olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, Aristoteles'e göre, en yüce amaç mutluluktur (Aristoteles, 2014).

Antik Yunan'da Sokrates iyi ve mutlu bir yaşamın, erdemli davranışlarla elde edilebileceğini savunmuştur. Erdemin temelinin bilgi olduğunu düşünen Sokrates'e göre iyilik, mutluluğa ulaşmayı sağlar ve mutluluk da bilgelik ile elde edilir. Ona göre, insan sadece erdem ile iyi ve doğruyu bularak kendini gerçekleştirir ve dolayısıyla mutlu olur (Hançerlioğlu, 1970: 72-73). Sokrates, mutluluğun temelinin bilgi olduğunu ve bilgisizliğin mutluluğun karşısında bir engel olduğunu ifade etmiştir (Odabaş, 2019: 101).

Platon mutluluğu, ruhun yol göstericiliği ile insan bedeninin ve ruhunun uyum içinde olduğu bir bütün olarak tanımlamıştır. Platon, ruhu akıl, can ve arzu olmak üzere üç bölüme ayırmıştır. Devlet adlı eserinde erdem ve mutluluk kavramını tanımlamaya ve mutluluğa ulaşma yollarını açıklamaya çalışmıştır. Platon'a göre mutluluk en yüksek, en iyi olandır ve bireyler mutluluğa ulaşmak için çaba gösterir (Birlik, 2013).

Descartes ise ruhu tatmin etme, içsel doyum ve gerçek bilgi arayışı ile mutluluğu açıklamıştır. Descartes mutluluğun doğruyu açık bir şekilde bilerek, doğruluğu olağan gücüyle isteyerek ve ulaşılması imkânsız olanı yok sayarak elde edilebileceğini ifade etmiştir (Tuğcu, 2000).

İslam filozofu Farabi, Aristoteles'in düşüncesine benzer bir şekilde mutluluk kavramını ele almış ve mutluluğu erdemli davranışların sonucunda elde edilen bir amaç olarak tanımlamıştır. Ona göre, mutluluk bir insanın ulaşabileceği en büyük iyiliktir ve Farabi mutluluğu elde eden kişinin başka bir ihtiyacının kalmayacağını ileri sürmektedir (Farabi, 1993).

Gazali, yaşanan her mutluluğun, güzelliğin ve lezzetin nimet olduğunu ve gerçek nimetin de ahiret mutluluğu olduğunu ifade etmiş ve ahiret mutluluğuna ulaştırmayan dünyevi mutluluğun nimet olamayacağını savunmuştur. Gazali, mutluluğa sonsuz bilgi ile ulaşılabileceğini ileri sürmektedir. Sonsuz bilgiyi Allah'ı bilmek anlamına gelen marifetullah ile tanımlayan Gazali, bu durumun en büyük mutluluk olduğunu düşünmektedir (Arıcı, 2020: 227).

Thomas Hobbes mutluluk kavramını, bireyin arzu ettiği şeyleri elde etme sürecinde sürekli olarak başarı gösterme durumu olarak tanımlamıştır. Hobbes, bireylerin zihinlerinin sürekli dingin olamayacağını ve yaşamın hareketten oluşan, nesneler arasında arzunun düzenli bir şekilde ilerlemesi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Hobbes, Tanrı'nın ölümden sonraki hayatta sunacağı mutluluğun ne olduğunun bilinemeyeceği için dünyanın düzenine göre mutlu olunabileceği görüşündedir (Hobbes, 2007).

Immanuel Kant'a göre mutluluk, akıl sahibi olan bir varlığın, hayatının tamamında her şeyin kendi isteği ve arzusuna uygun bir şekilde olması durumudur. Kant, ahlaklılık ilkesi ile mutluluk ilkesini birbirinden ayırmış ve en yüksek olan iyinin, mutluluğa ulaşmayı sağlayan ahlaklılığa uygun olması gerektiğini ifade etmiştir (Kant, 1999).

Nietzsche, mutluluk kavramını geçici, kısa süren ve her an bitebilecek bir duygu olarak tanımlamıştır. Ona göre, insanların mutlu olabilmesinin şartı yaratılışlarına uygun olarak davranmak ve kendilerini güçlü hissetmektir (Nietzsche, 2016).

Baruch Spinoza, mutluluğu erdemli davranışların bir sonucu olarak değil, erdem olarak tanımlamıştır. Ona göre, insanlar arzularını dizginlemenin sonucunda mutlu olmaz, aksine mutluluğun getirileri sayesinde tutku ve arzularını önleyebilirler (Fromm, 1995:202).

Orta Çağ Avrupası'nda, kilise düşüncesi hâkim olduğu için mutluluk, karamsar bir konu olmuştur. Kilise, Hz. İsa'nın çektiği acıları referans göstererek acı çekme anlayışını öne çıkarmış ve mutluluğun öldükten sonraki dünyada ulaşılabilecek bir şey olduğunu aşılamıştır. Ekonomik şartlar, baskın kilise görüşü ve toplumsal ilerlemenin sınırlı oluşu gibi çağın koşullarından dolayı mutluluk arzulanan bir şey olarak görülmemiştir (Veenhoven ve Dumludağ, 2015: 205).

On yedinci yüzyılda Aydınlanma ile Orta Çağ Avrupası'nda egemen olan kilise düşüncesi değişmeye başlamıştır. Dönemin geleneksel ve dogmatik düşünceleri yerini akıl ve bilime bırakmıştır. Bu dönemde, mutluluk kavramı yeniden araştırılmaya başlanmıştır. Mutluluk akıl ve bilgi aracılığıyla elde edilebilecek bir amaç haline gelmiştir. Bu dönemde bilimsel ilerleme ve mutluluk birbirine eş kavramlar olarak görülmüştür (Hazard, 1981: 339).

Mutluluk, iktisat, psikoloji, felsefe gibi bilim dalları tarafından tanımlanmış olan çok yönlü bir kavramdır. Mutluluk tanımlarında kullanılan ve mutluluk ile aynı anlama gelen yaşam memnuniyeti, öznel iyi oluş, refah ve fayda gibi kavramlar konu ile ilgisi nedeniyle aşağıda yer almaktadır.

Yaşam Memnuniyeti

Yaşam memnuniyeti, bireylerin hayat kalitelerinin genel bir değerlendirmesidir. Değerlendirme, bireylerin hayattan ne ölçüde haz aldığını da içerir. Yaşam memnuniyetinde bireysel mutluluk, toplumsal mutluluğu da etkilemektedir. Bazı çalışmalarda yaşam memnuniyeti ve mutluluk kavramı eş anlamlı olarak değerlendirilirken, bazı çalışmalarda ise mutluluk yaşam memnuniyetinin bir alt dalı olarak karşımıza çıkar (Veenhoven, 1996: 17).

Öznel İyi Oluş

Psikoloji biliminde, mutluluk kavramı öznel iyi oluş olarak tanımlanmaktadır. Öznel iyi oluş, olumlu duygular, olumsuz duyguların olmaması ve yaşam memnuniyeti olmak üzere üç farklı boyutta ifade edilmektedir (Myers ve Diener, 1995). Öznel iyi oluş kavramı bireylerin belirli bir zaman aralığında, hayatlarını değerlendikleri bir analiz yöntemidir. Bireylerin hayatları değerlendirilirken yaşamdan alınan zevk, mevcut ruh hali, duygusal tepkiler, aile ve meslek hayatındaki tatmin gibi konulara değinilir (Gül, 2017: 25). Öznel iyi oluşun üç özelliği vardır. Birinci özellik öznel olmasıdır. Öznel iyi oluş bireysel tecrübelere dayanmaktadır. İkinci özellik, öznel iyi oluşun pozitif ölçümler içermesidir. Üçüncü özellik ise öznel iyi oluş ölçümlerinin insanların hayatını bütünüyle ele alan genel bir değerlendirme olmasıdır (Diener, 1984: 543).

Refah

Refah, bireylerin mutluluğunu ve hayatlarından memnun olma düzeylerini gösteren bir kavramdır. Ekonomik faktörler ve aile, iş, sağlık gibi ekonomi dışı faktörler refahı etkileyebilmektedir. Klasik iktisat görüşünde toplumsal refah, bireysel refaha göre daha çok önemsenmiş ve refah ile gelir arasında bir ilişki olduğu öne

sürülmüştür. Bu dönemde toplumun gelirinin artması, refah kriteri olarak görülmüştür. Davranışsal iktisatta ise refah, iyi oluş anlamıyla kullanılmış ve öznel olarak ölçülmeye çalışılmıştır (Ölmezoğulları, 1998).

Diener vd. (2008) refah göstergelerinin, yaşam memnuniyeti araştırmaları gibi geniş ölçekli veya iş yerinde memnuniyet düzeyi gibi kısıtlı araştırmaları kapsaması sebebiyle araştırılan grupların yaşam memnuniyetleri ve hayatlarının nasıl olduğuyla ilgili geniş bir değerlendirme aracı olabileceğini ifade etmektedir (Diener vd., 2008: 39).

Fayda

Neoklasik iktisadın varsayımlarından biri rasyonel olan bireyin faydasını en üst noktaya ulaştırmasıdır. Bu dönemde ölçülebilirliğine göre ele alınan fayda kavramının yerine farklı tanımlar ve faydanın ölçümüyle ilgili yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Daniel Kahneman'ın fayda teorileri deneyleri ile karar faydası ve deneyimlenen fayda üzerinde durulmuş ve iki faydanın farklı anlamlara geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan deneylere göre karar faydasının karardaki sonucun ağırlığı olduğu ve deneyimlenen faydanın ise hazza ait bir ölçü olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca deneyimlenen faydanın anlık fayda ve anımsanan faydanın birleşimi olduğu ve mutluluk ölçümünde anımsanın faydanın önemli bir rol oynadığı ileri sürülmüştür. Kahneman'ın çalışmalarıyla birlikte, fayda kavramının yerine mutluluk kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Kamilçelebi, 2012: 63).

2.2. MUTLULUK VE İKTİSAT

Mutluluk kavramı, yakın bir zamana kadar psikoloji biliminin ilgilendiği bir konu olmasına rağmen ekonomik ve sosyal politikalar alanının mutluluk çalışmaları yapmasıyla birlikte önem kazanmıştır. 1960'lardan itibaren yapılan geniş ölçekli anketler ile ülkelerin mutluluk verilerine ulaşılmaya başlanmış ve mutluluk çalışmaları artmaya başlamıştır (Diener, 2009).

Psikoloji biliminin çalışma konusu olan mutluluk, ekonomistlerin mutluluk ve ekonomik büyümeyi doğru orantılı olarak kabul etmesiyle beraber yoğunlaşılan bir alan olmuştur. Bireylerin mutluluğu, ekonomik statüleriyle ilişkilendirilerek

toplumların yaşam kalitesi tahmin edilmeye başlanmıştır (Gökdemir Dumludağ, 2011: 17).

Mutluluk araştırmalarının artması ve iktisatçıların mutluluk kavramına yönelmesiyle birlikte davranışsal iktisat ile başlayan süreçte iktisat ve mutluluk, mutluluk ekonomisi, mutluluğun belirleyicileri gibi konulara değinilmiştir. Mutluluk ekonomisi alanında bireylerin mutluluğunu artıracak kamu politikaları araştırmaları yapılmaktadır. Ayrıca bireysel mutluluk kaynaklarının tespit edilmesi ve bu kaynakların ekonomik değerleri üzerindeki etkileri araştırılmaktadır.

Mutluluk kavramı ile milli gelir, ekonomik büyüme, enflasyon, kamu harcamaları, istihdam, sosyal politikalar ve gelir dağılımı gibi ekonomik faaliyetlerin arasındaki ilişki incelenmektedir. (Terzibaş, 2020).

Ekonomistlerin mutluluk konusunu çalışmalarının önemli sebeplerinden biri refah ve mutluluk arasındaki ilişkidir. İktisatçılar mutluk ve refah kavramları ile ekonomik durumun bağlantılı olduğunu düşünmüştür. Onlara göre, bireysel iyi oluşu gösteren nesnel ölçütler ile toplum kalitesi de tespit edilebilir. Easterlin'in 1974 yılında yayınladığı Does Economic Growth Improve the Human Lot? adlı çalışması ve Scitovsky'nin 1976 yılında kaleme aldığı The Joyless Economy: An Inquiry into Human Satisfaction and Consumer Dissatisfaction adlı makalesi ile mutluluk konusu psikoloji biliminden iktisat bilimine geçiş yapmaya başlamıştır (Gökdemir Dumludağ, 2011: 37).

Richard Easterlin 1974 tarihli çalışmasıyla mutluluk ekonomisi literatürüne, mutluluk ile gelir arasındaki ilişkiyi araştırarak ilk katkıları sağlayan ekonomisttir. Easterlin, çalışmasında ülkelerin mutluluk verileri ile gelirlerini karşılaştırmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, gelirin artmasıyla mutluluk arasında bir ilişki bulunmamıştır. Easterlin Paradoksu olarak adlandırılan bu kavrama göre, bireyler temel ihtiyaçlarını karşılayabilir hale geldikleri zaman ekonomik büyüme, mutluluk oranını arttırmamaktadır. Easterlin toplumsal mutluluğu arttırmaya yönelik kamu politikaları hazırlanırken, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) yerine Gayri Safi Milli Mutluluk (GSMM) kavramına odaklanılması gerektiğini düşünmektedir (Easterlin, 1974).

Easterlin'in çalışmasında, gelir ve mutluluk ilişkisi üç soru etrafında incelenmiştir. 1) Bireysel düzeyde, yüksek gelir grubundaki bireyler düşük gelir

grubundakilere kıyasla daha mutlu mudur? 2) Ülke düzeyinde, yüksek gelire sahip ülkeler düşük gelire sahip ülkelerden daha mutlu mudur? 3) Ülke içerisinde gelir düzeyi arttığında mutluluk artar mı? Ülkedeki gelir grupları arasındaki mutluluk oranlarının incelendiği birinci durumda, Amerika Kamuoyu Araştırma Enstitüsü'nün 1970 yılına ait verileri kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, ülkedeki en yüksek gelir grubu ve en düşük gelir grubu arasında büyük bir fark olduğu için gelir ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ileri sürülmüştür. İkinci durumda, seçilmiş ülkelerin 1961 yılına ait kişi başına düşen geliri ve 1957-1963 yılları arasındaki mutluluk oranları karşılaştırıldığında, gelir düzeyi yüksek ülkelerin mutluluk düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat gelir ve mutluluk arasında doğrusal bir uyum tespit edilmemiştir. Son durumda ise Amerika Kamuoyu Araştırma Enstitüsü verileriyle 1946-1970 yılları arasında mutluluk ve gelir incelenmiştir. Sonuçlara göre, 1953 yılına kadar mutluluk oranı artmış, 1953 yılından sonra ise gelir düzeyinin artmasına karşın mutluluk seviyesinin azaldığı görülmüştür (Easterlin, 1974).

2.3. MUTLULUĞUN ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

2.3.1. Oxford Mutluluk Envanteri (Oxford Happiness Inventory)

Oxford Mutluluk Envanteri (OHI) 1980'lerin sonunda Oxford Üniversitesi Deneysel Psikoloji bölümü tarafından, bireysel mutluluğu detaylı bir şekilde ölçmek için hazırlanmıştır. Bu envanter Kanada, İngiltere, Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri gibi birçok ülkede kullanılmıştır (Hills ve Argyle, 2002).

Argyle, Martin ve Crossland tarafından 29 maddeden oluşan 4'lü likert tipinde bir envanter olarak tasarlanmıştır. Argyle, Martin ve Crossland mutluluğun üç temel öğesi olduğunu savunmuşlardır. Bu öğeler olumlu duygular ve neşe, yüksek yaşam doyumu seviyesi ve olumsuz duyguların az olmasıdır (Doğan ve Çötok, 2011: 166).

Oxford Mutluluk Envanteri Hills ve Argyle (2002) tarafından yenilenmiş ve 6'lı likert tipinde Oxford Mutluluk Ölçeği olarak düzenlenmiştir. Oxford Mutluluk Ölçeği'nin Kısa Formu, 2011 yılında Doğan ve Çötok tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin geçerliliğini test etmek amacıyla diğer ölçeklerle olan ilişkisi incelenmiştir. Oxford Mutluluk Ölçeği ile İyimserlik Ölçeği ve Yaşam Doyum Ölçeği

arasında pozitif, Zung Depresyon Ölçeği ile ise negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Doğan ve Çötok, 2011: 166).

2.3.2. Cantril Merdiveni (Cantril Ladder)

Cantril Merdiveni ya da Cantril Yaşam Ölçeği Merdiveni, 1965 yılında Hadley Cantril tarafından mutluluğu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Cantril Merdiveni iyi olma hali, yaşam memnuniyeti ve zihinsel sağlığı değerlendiren çok yönlü bir ölçektir. Bu ölçek 0 ile 10 arasında değer almaktadır. Ölçekteki soru formu "En üst basamağı 10 ve en alt basamağı 0 olan bir merdiven hayal edin. Merdivenin en üst basamağı sizin için en iyi hayatı, merdivenin en alt basamağı ise en kötü hayatı temsil etmektedir. Şu an hayatınızın merdivenin hangi basamağında olduğunu düşünüyorsunuz?" şeklindedir. Elde edilen puanı ortalama puanın üzerinde olanlar yaşamından memnun, ortalama puanın altında olanlar ise yaşamından memnun olmayanlar olarak değerlendirilmektedir (Levin ve Currie, 2014).

2.3.3. OECD Daha İyi Yaşam Endeksi (OECD Better Life Index)

OECD'nin geliştirdiği OECD Daha İyi Yaşam Endeksi, 2011 yılında yayınlanmaya başlamıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ölçülürken makroekonomik göstergelerin yetersiz kaldığı görülmüş, yeni göstergeler kullanılarak insanların yaşam alanlarının ne ölçüde etkilendiği ve toplumsal gelişime katkıları araştırılmaktadır. OECD Daha İyi Yaşam Endeksi'nde ülkelerin refah düzeyini karşılaştırmak için 11 adet sosyal ve ekonomik gösterge kullanılmaktadır. Bu göstergeler barınma, çevre, eğitim, gelir, güvenlik, iş, sağlık, iş ve yaşam dengesi, toplum, yaşam memnuniyeti ve sivil katılımdır. Ayrıca endekste OECD ülkeleri dışında Rusya ve Brezilya da ele alınmaktadır (OECD Better Life Index, 2025).

2.3.4. Gayri Safi Milli Mutluluk (Gross National Happiness)

1972 yılında Bhutanlı hükümdar Jigmute Singye Wangchuck, kalkınma hedeflerine Gayri Safi Milli Mutluluk (GSMM) kavramını eklemeyi önermiştir. Ekonomik kalkınmada mutluluğun önemi göz önünde bulundurularak Gayri Safi Yurt

İçi Hasıla ifadesi yerine Gayri Safi Milli Mutluluk kullanılmaya başlanmıştır. 2008 yılında yürürlüğe giren Bhutan Anayasası'yla birlikte Gayri Safi Milli Mutluluk, ülkenin temel amacı haline gelmiştir.

Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi, 9 alanda geliştirilmiş 33 göstergenin analizinden oluşmaktadır. Endeksin amacı Gayri Safi Milli Mutluluğun politik teşvikler aracılığıyla geliştirilmesidir (Vatansever Deviren ve Yıldız, 2017: 243). Endekste yer alan konular psikolojik iyilik hali, sağlık, eğitim, kültürel çeşitlilik ve esneklik, zaman kullanımı, iyi yönetişim, toplumsal canlılık, ekolojik çeşitlilik ve esneklik, yaşam standardıdır. Bu endeksin diğer kalkınma modellerinden farkı çevresel değerleri de kapsamasıdır. Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi'nin 9 alan ve 33 göstergesi Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1 *Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi Göstergeleri*

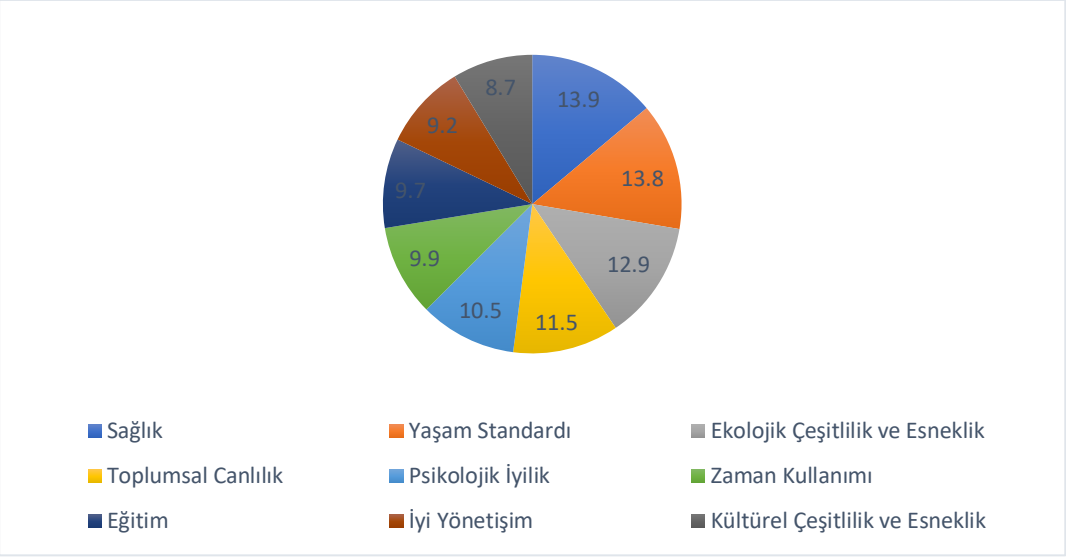
Alan	**Göstergeler**	**Alan**	**Göstergeler**
Psikolojik İyilik Hali	Yaşam memnuniyeti	İyi Yönetişim	Pozitif katılım
	Pozitif duygular		Hizmetler
	Negatif duygular		Hükümet performansı
	Maneviyat		Temel haklar
Sağlık	Sağlığa ilişkin bildirim	Toplumsal Canlılık	Bağış (zaman ve para)
	Sağlıklı günler		Güvenlik
	Engelli olma durumu		Toplum ilişkileri
	Akıl sağlığı		Aile
Eğitim	Okuryazarlık	Ekolojik Çeşitlilik ve Esneklik	Vahşi yaşama verilen zarar
	Okullaşma		Kentsel sorunlar

	Bilgi		Çevresel sorumluluk
	Değer		Ekolojik sorunlar
Kültürel Çeşitlilik ve Esneklik	Güzel sanat ve el sanatları	Yaşam Standardı	Hane halkı kişi başına düşen gelir
	Kültürel katılım		
	Ana dilde konuşma		Varlıklar
	Görgü kuralları		Konut
Zaman Kullanımı	Çalışma		
	Uyku		

Kaynak: Ura vd., 2022: 9

Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi'ndeki alanları ve bu alanların endekse olan katkısını gösteren Şekil 1'de sağlık alanın %13.9 ile en yüksek, kültürel çeşitlilik ve esneklik alanın ise %8.7 ile en düşük değer aldığı görülmektedir. Genel olarak bakıldığında dokuz alanın birbirine yakın değerler aldığı söylenebilir.

Şekil 1 *Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi ve Alanları (%)*

Kaynak: Ura vd., 2022: 36

2.3.5. Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (Satisfaction With Life Scale)

Yaşam Memnuniyeti Ölçeği, Diener vd. tarafından evrensel yaşam memnuniyetini ölçmek için geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçek 5 maddeden oluşmaktadır ve 1 ile 7 arasında puanlanmaktadır. Katılımcıların verdiği puanların toplamı 5 ile 35 arasında değişmektedir ve 5 en düşük yaşam memnuniyetini, 35 ise en yüksek yaşam memnuniyetini ifade etmektedir. Ölçekteki maddeler şu şekildedir: 1) Hayatım ideale yakındır. 2) Hayat şartlarım mükemmeldir. 3) Yaşamımdan memnunum. 4) Şu ana kadar hayatımda istediğim önemli şeylere ulaştım. 5) Hayatımı yeniden yaşayabilsem hiçbir şeyi değiştirmek istemezdim (Diener vd.,1985).

2.3.6. Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey)

Dünya Değerler Araştırması (WVS), 1981 yılında Dünya Değerler Araştırması Derneği tarafından yapılmaya başlanmış ve günümüzde de devam etmektedir. 120'den fazla ülkede 5 yılda bir olmak üzere yapılmaktadır. Dünya Değerler Araştırması ile bireylerin sosyal, ekonomik, politik, dini ve kültürel değerleri bilimsel ve akademik yönden araştırılmaktadır. Çalışmanın amacı, ülkelerin değerlerinin zaman içerisindeki değişimini ve bu değişimlerin etkilerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir (World Values Survey, 2025).

Dünya Değerler Araştırması'nda mutluluğu ölçmek için yapılan anketlerde bireylere sorulan "Bugünlerde genel olarak mutlu musunuz?" sorusuna "Hiç mutlu değilim", "Pek mutlu değilim", "Biraz mutluyum" ve "Çok mutluyum" şeklinde cevap verilmektedir. Yaşam memnuniyetini ölçmek için sorulan "Bütün her şey göz önüne alındığında hayatınızdan genel olarak ne kadar memnunsunuz?" sorusuna ise "Hiç memnun değilim" ve "Çok memnunum" aralığında 10 ölçekli bir cevap verilmektedir (World Values Survey, 2025). Tablo 2 ve Tablo 3'te Dünya Değerler Araştırması 7. dalga verilerine yer verilmiştir.

Tablo 2 *Dünya Değerler Araştırması Mutluluk Hissi (2017-2022)*[1]

Ülkeler	**Çok mutlu (%)**	**Biraz mutlu (%)**	**Pek mutlu değil (%)**	**Hiç mutlu değil (%)**	**Diğer (%)**[2]
Toplam	29	56,1	12,1	2	0,9
Kırgızistan	68,8	27,1	3,5	0,4	0,2
Tacikistan	62,4	32	5,3	0,2	0
Ekvador	60,7	27,2	9,3	1,2	1,7
Meksika	59,1	33	7,4	0,6	0
Kolombiya	57,3	32,1	9,3	1,3	0
Filipinler	53	38,4	7,7	0,7	0,1
Guatemala	51,1	39,6	8,1	1,1	0
Özbekistan	51	42,6	4,6	0	1,6
Porto Riko	50,3	40,2	7,5	1,6	0,4
Kenya	50,1	32,8	13,4	2,7	1
Nikaragua	49,8	35,8	12,4	2	0
Norveç	40,8	53,3	5,1	0,5	0,3
İsveç	39,4	54,4	5,6	0,6	0,1
Hindistan	37,8	46,3	13,1	2,4	0,4
Andorra	34,3	60,8	4,7	0,3	0

[1] Verilerin toplamı %100'ü vermeyebilir. Verilerin tamamına www.worldvaluessurvey.org adresinden ulaşılabilir.

[2] Diğer: Ölçekte yer alan "Bilmiyorum", "Cevap yok" ve "Diğer eksik" cevaplarının toplamını ifade etmektedir.

İsviçre	34,1	58,9	5,7	0,7	0,6
Karadağ	33,8	57,8	6,3	0,9	1,3
Arjantin	31,9	53,8	11,2	1,3	1,8
Hollanda	31,5	57,9	6,8	1,1	2,7
Danimarka	31,5	58,6	8,5	1,2	0,2
Çin	27,4	61,5	9,5	1,5	0
Bangladeş	26,7	64	8,5	0,8	0
Avustralya	26,7	62,9	8,7	1,5	0,3
Şili	26,3	56,4	15,4	0,7	1,3
Singapur	25,8	63,1	9,9	1	0,1
Almanya	24,7	61,7	11,1	1,3	1,2
Ürdün	24	62,5	10	3,2	0,3
Türkiye	22,3	62,7	12,7	2	0,4
İspanya	21,8	67	9,8	1,2	0,2
Finlandiya	21,6	67,3	10	0,8	0,3
Belarus	21,6	66,9	7,9	0,9	2,6
Slovenya	21	62,6	15,7	0,6	0,2
Hırvatistan	18,5	63,1	15	2,5	0,9
Malezya	18,4	67,2	13,2	1,2	0
İran	18,3	51,2	20,3	10	0,2

Yunanistan	15,9	55,5	19,6	8,7	0,3
Sırbistan	15,8	63,9	18,1	1,4	0,7
Tunus	15,3	61,3	19,9	3,4	0,2
Fas	12,4	70,4	16,2	0,9	0
Litvanya	8,4	65,3	14,1	0,9	11,3
Mısır	6,4	65,2	22,8	5,5	0,1
Güney Kore	4,1	85	10,8	0,1	0

Kaynak: World Values Survey, 2025

Tablo 2'de yer alan Dünya Değerler Araştırması'nın 2017-2022 yıllarına ait mutluluk hissi verilerine göre, toplamda çok mutlu olduğunu ifade edenlerin oranı %29, hiç mutlu olmayanların oranı ise %2'dir. Çok mutlu ifadesinin en yüksek orana sahip olduğu ülke %68,8 ile Kırgızistan olmuştur. Güney Kore %4,1 ile çok mutlu olanlar içinde en düşük orana sahip ülkedir. Türkiye ise çok mutlu seçeneğinde %22,3 oranıyla, toplam çok mutlu olan %29'luk kesimin altında yer almaktadır.

Tablo 3 *Dünya Değerler Araştırması Yaşam Memnuniyeti (2017-2022)*[3]

Ülkeler	**10**	**9**	**8**	**7**	**6**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**	**Diğer** [4]
Toplam	16,3	12,1	21,6	16,8	10,6	10,9	4,3	3,1	1,4	2,4	0,6
Kırgızistan	59,1	4,5	6,2	7,7	3,7	13,2	2,4	1,3	0,4	1,4	0,1
Porto Riko	46,2	13,8	16,4	7,2	4,7	5,4	1,3	1,3	1,2	2	0,4
Kolombiya	41	12	18,8	9,6	5,6	7,7	1,4	0,9	0,5	2,6	0
Libya	38,8	9,5	12,3	10,3	9,4	10,7	2,4	2	1,6	0,5	2,4
Nikaragua	38	11,8	15,8	11,1	6,6	9,3	2,4	1,4	0,6	3	0
Meksika	37,5	13,4	19,7	11	6	6,1	2,5	1,8	1	1	0,1
Pakistan	37,2	8,8	11,4	10,6	8,9	12,8	4,7	2,1	0,6	2,5	0,6
Uruguay	33,5	11,8	27,4	11,5	6,7	5,4	1,7	1,1	0,3	0,5	0,1
Tacikistan	32,8	9,7	18,6	14,7	12,7	8,2	2,2	1	0	0,2	0
Ekvador	32,6	12,4	20,1	11,2	6,1	9	2,7	1,1	0,7	4,1	0,2
Endonezya	30,6	10,6	16,7	13,7	7,8	10,5	3,3	2	1,5	3,2	0,1
Vietnam	23,5	13,3	28,6	20,3	7,7	5,2	0,8	0,2	0	0,2	0
Guatemala	23,4	12,4	21,3	13,2	10,6	10,4	3,7	2,5	1,3	1,2	0
Özbekistan	23,1	7	12,3	10,6	10,6	14,9	3,8	3	2,2	4	8,5

[3] Verilerin toplamı %100'ü vermeyebilir. Verilerin tamamına www.worldvaluessurvey.org adresinden ulaşılabilir.

[4] Diğer: Ölçekte yer alan "Bilmiyorum", "Cevap yok" ve "Diğer eksik" cevaplarının toplamını ifade etmektedir.

Arjantin	18,9	14,8	26,2	17,9	10,5	6,9	2,4	1,5	0,3	0,7	0
Venezuela	18,9	12,7	16,3	13,1	13	12,2	4,1	4,5	2,1	3,1	0
Danimarka	18,3	23,5	27,2	14,5	5,7	5	1,7	1,3	0,9	1,5	0,4
Bangladeş	14	20	25,2	17,6	12,8	5,3	1	1,2	1,8	1,2	0
Kenya	13,5	5,1	10,4	11,5	13,9	15,9	9,8	6,2	4,1	8,8	0,8
Bulgaristan	11,4	9,6	13,8	13,4	12,2	15,1	6,6	6,4	4,7	5,8	1,1
Fransa	11,2	13,3	30	17,9	8,9	9,8	3,8	2	1,8	1,2	0
Fas	11,1	9,8	16,4	19,5	17,5	11,2	4,7	5,3	1,3	3,2	0
Slovakya	9,6	14,5	22,5	20,8	11,8	9,9	5,6	3,3	1,3	0,6	0,2
Avustralya	8,9	15,8	28,7	17,8	10,5	9,8	3,1	2,8	0,8	0,8	0,9
Singapur	8,6	8,4	24,8	25	12,4	12,4	4,4	2	1	1	0,1
Hollanda	7,3	17,5	35,3	21,8	8,7	3,1	2,1	1,2	0,6	0,5	1,9
Mısır	7,2	6,1	11,7	14,9	14,2	21,4	9,2	6,8	2,4	5,8	0,3
Ukrayna	6,9	8,6	13,9	18,2	13,4	14,2	8,4	8,4	2,5	3,9	1,7
Azerbaycan	6,1	6,7	19,9	18,7	14,8	12,3	8,7	6,4	2,6	1,7	2,2
Malezya	5,7	12	25,5	22,3	15,1	12	3,6	2,1	0,8	0,8	0
Türkiye	5,7	7	19,5	22,3	16,4	14,9	7,7	3,6	0,9	1,7	0,4
Kanada	4,8	12,6	27,5	23,3	13,1	8	5,1	3,1	1,3	1,2	0
Yunanistan	3,4	6,6	16,7	24,2	15,2	15,2	6,7	5,3	3,1	3,5	0
Irak	3,1	2,3	3,9	3,8	2	29,8	24,7	20,9	5,3	4,2	0
Lübnan	2,1	5,2	18,9	36	26,8	2,5	2,3	3	2	1,1	0

Güney Kore	0,7	3,7	22,4	36,3	21,2	10,6	3,8	0,9	0,4	0	0

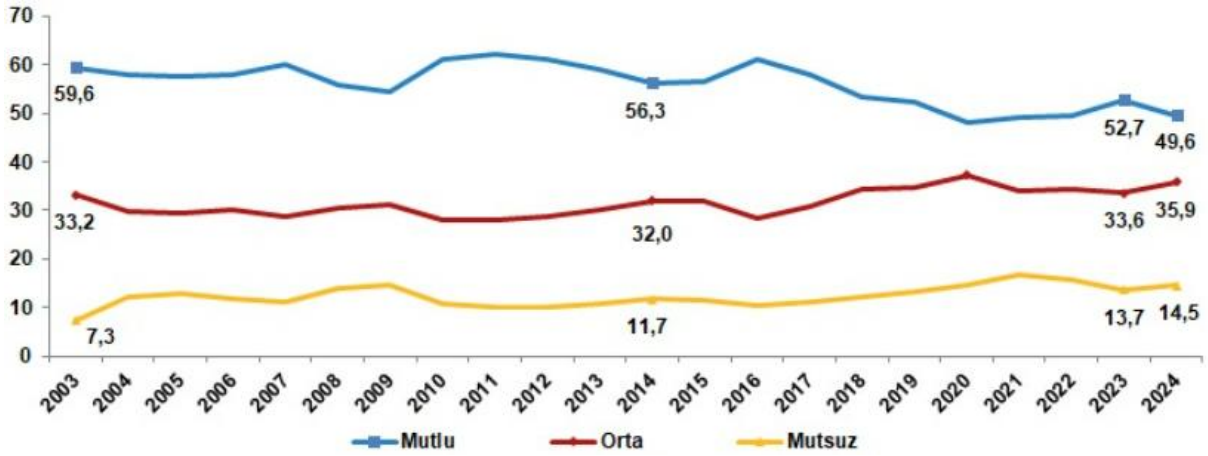
Kaynak: World Values Survey, 2025

Tablo 3'te yer alan Dünya Değerler Araştırması'nın 2017-2022 yıllarına ait yaşam memnuniyeti verilerine göre, hayatından tamamen memnun olanların toplam oranı %16,3, hayatından hiç memnun olmayanların toplam oranı ise %2,4'tür. Hayatından tamamen memnun olanların en yüksek orana sahip olduğu ülke %59,1 ile Kırgızistan olmuştur. Güney Kore %0,7 hayatından tamamen memnun olanların içinde en düşük orana sahip ülkedir. Türkiye ise %5,7 oranıyla, toplam oran olan %16,3 değerinin altında kalmaktadır.

2.3.7. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Yaşam Memnuniyeti Araştırmaları

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından Yaşam Memnuniyeti Araştırmaları yapılmaktadır. Araştırma 2003 yılında Hanehalkı Bütçe Anketi'ne ek olarak yapılmaya başlanmış ve 2004 yılından itibaren bağımsız olarak uygulanmaya devam etmiştir. Araştırma 2013 yılında ise il düzeyinde uygulanmaya başlamıştır. Yaşam Memnuniyeti Araştırması ile bireylerin mutluluğa bakışını, yaşam memnuniyetini, kamu hizmetlerine karşı memnuniyetlerini ölçmek ve zaman içerisindeki değişimlerini takip etmek amaçlanmaktadır. Araştırmada, 18 yaşın üzerindeki bireylerle yüz yüze görüşerek "Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?" sorusu yöneltilir. Soruya verilecek cevaplar "Çok mutlu", "Mutlu", "Orta", "Mutsuz" ve "Çok mutsuz" olmak üzere 5 adet olmalıdır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2025). Aşağıda, en son yapılan 2024 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması'na ait verilere yer verilmiştir.

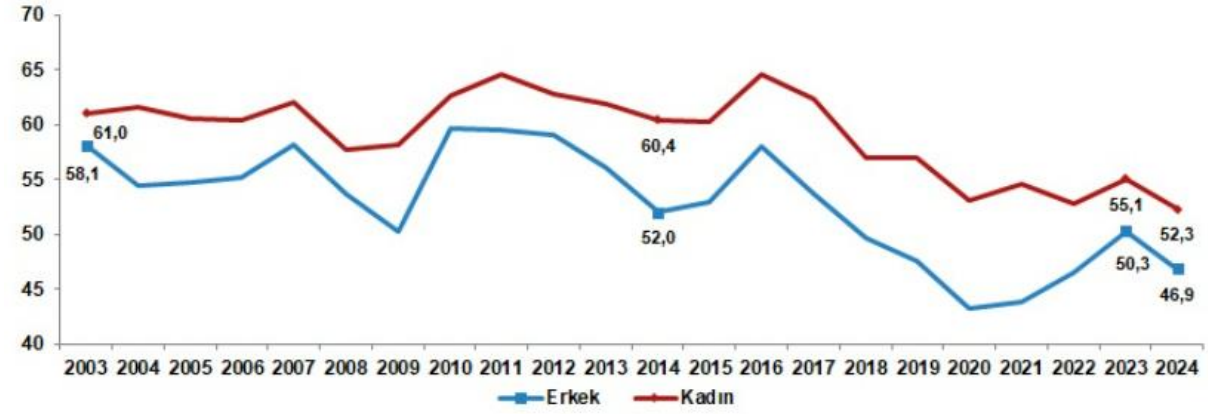
Şekil 2 *Genel mutluluk düzeyi (%), (2003-2024)*

Kaynak: TÜİK, 2025

Şekil 2'de verilen 2024 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması'nın verilerine göre, 2023 yılında mutlu olduğunu beyan eden 18 yaş üzerindeki bireylerin oranı %52,7 iken 2024 yılında oran %49,6'ya düşmüştür. Mutsuz olduğunu belirten bireylerin oranı 2023 yılında %13.7 seviyesindeyken, 2024 yılında %14,5'e yükselmiştir.

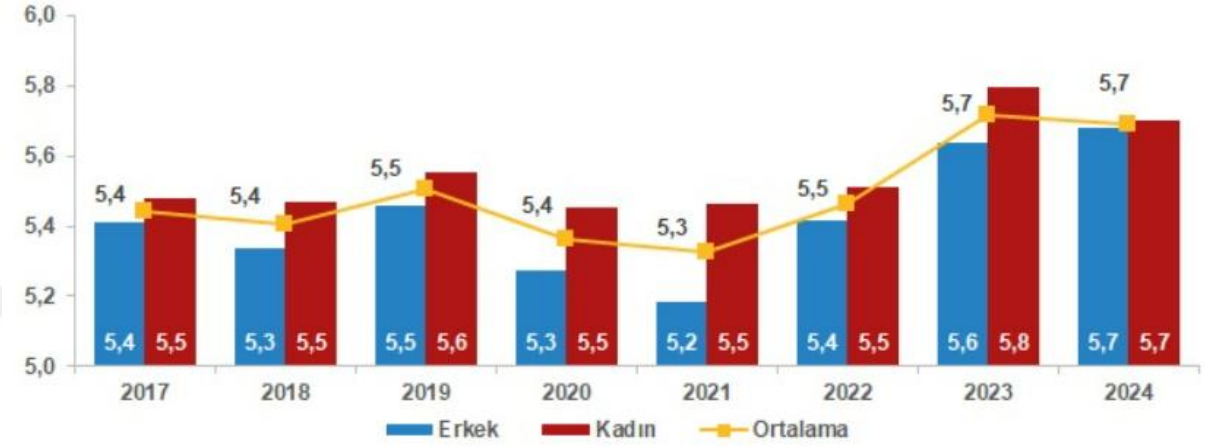
Şekil 3 *Cinsiyete göre mutlu olduğunu beyan edenlerin oranı (%), (2003-2024)*

Kaynak: TÜİK, 2025

Şekil 3'te cinsiyete göre mutluluk incelenmiştir. Verilere göre, kadınların mutluluk oranı 2023 yılında %55,1 iken 2024 yılında %52,3'e düşmüştür. Erkeklerde ise bu oran 2023 yılında %50,3'ten 2024 yılında %46,9'a düşmüştür.

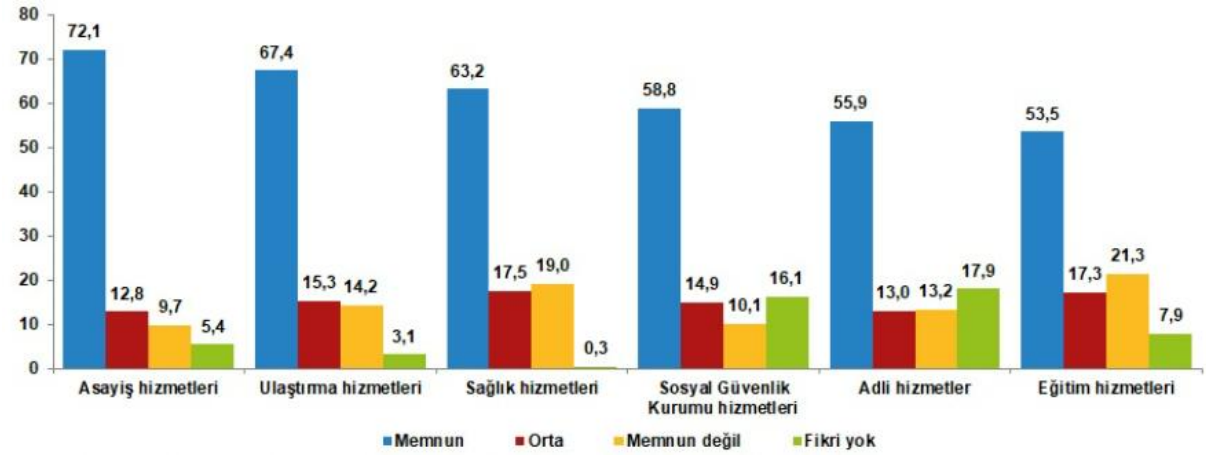
Şekil 4 *Yaşam memnuniyet düzeyi, (2017-2024)*

Kaynak: TÜİK, 2025

2023 ve 2024 yıllarında bireylerin yaşam memnuniyeti 0 ile 10 arasında değerler alacak şekilde ortalama 5,7 olarak hesaplanmıştır. Kadınlarda yaşam memnuniyeti düzeyi 2023 yılında 5,8 iken 2024 yılında 5,7'ye düşmüştür. Erkeklerde ise 2023 yılında 5,6 seviyesi, 2024 yılında 5,7'ye yükselmiştir.

Şekil 5 *Kamu hizmetlerinden memnuniyet düzeyi (%), (2024)*

Kaynak: TÜİK, 2025

Türkiye'de 2024 yılında kamu hizmetleri memnuniyet düzeyi incelendiğinde, asayiş hizmetlerinin oranı %72,1, ulaştırma hizmetlerinin oranı %67,4, sağlık hizmetlerinin oranı %63,2, Sosyal Güvenlik Kurumu hizmetlerinin oranı %58,8, adli hizmetlerin oranı %55,9 ve eğitim hizmetlerinin oranı ise %53,5 olduğu görülmektedir.

2.3.8. Eurobarometre Araştırması (Eurobarometer Survey)

Eurobarometre Araştırması 1972 yılından itibaren düzenli aralıklarla yapılan ve Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde güncel konular ile ilgili anketler yapan bir kurumdur. Araştırma ile Avrupa Birliği ülkelerinde araştırmalar yaparak toplum hakkında çeşitli bilgiler edinilmektedir. Eurobarometre Araştırması ekonomi, savunma, sağlık, kültür, çevre gibi konuları kapsaması ve düzenli olarak tekrar eden bir araştırma olması sebebiyle Avrupa Birliği'nin önemli bir bilgi kaynağıdır. Standart Eurobarometre, yıl içerisinde iki kez yayınlanan, Avrupa Birliği ülkelerindeki bireylerin eğilimlerini ölçmek ve verileri karşılaştırmak için uygulanan anket türüdür. Flaş Eurobarometre, seçilen özel gruplar için telefon görüşmeleri ile yapılan ankettir ve diğer anketlerle karşılaştırıldığında hızlı bir şekilde sonuç vermektedir (Nissen, 2012).

Eurobarometre Araştırması'nda katılımcılara "Genel olarak hayatınızdan ne kadar memnunsunuz?" sorusu sorulur. Cevaplar "Çok memnunum", "Biraz memnunum", "Pek memnun değilim" ve "Hiç memnun değilim" olmak üzere dört ölçeklidir (Powdthavee, 2007).

2.3.9. Genel Sağlık Anketi (The General Health Qestionnaire)

Genel Sağlık Anketi, refah seviyesini ölçmek için kullanılan psikiyatrik bir ölçektir. İngiliz Hane Halkı Panel Çalışması'nda uygulanan Genel Sağlık Anketi, psikolojik iyi oluşu ölçerek ruhsal refah puanı vermektedir. Genel Sağlık Anketi'nde 12 soru bulunmaktadır. Sorulara verilen cevaplar, 4'lü likert tipinde düzenlenmiş ve ankette yer alan yıldızlı maddeler ters bir şekilde kodlanmıştır. Elde edilen yüksek GHQ puanı, düşük refah seviyesi ve yüksek ruhsal sıkıntısı ile ilişkilendirilmektedir. Ayrıca, Genel Sağlık Anketi Caseness puanı yöntemiyle de hesaplanmaktadır.

Caseness puanı, 0 ile 12 arasında değerler almaktadır. Buna göre, puanı 0 olan bireyler yüksek refah seviyesine, puanı 12 olan bireyler ise düşük refah seviyesine sahip olarak kabul edilmektedir. Caseness puanı yüksek olan kişilerin psikiyatrik tedavi görmeleri önerilmektedir (Oswald, 1997:1820).

2.3.10. Genel Sosyal Anket (General Social Survey)

Genel Sosyal Anket, 1972 yılından beri Amerika Birleşik Devletleri'nde yetişkinler için yapılan ulusal bir araştırmadır. Anket ile bireylerin görüş, tutum ve davranışları incelenerek Amerikan toplumuyla ilgili veriler toplanmaktadır. Ankette demografik ve davranışsal sorulara ek olarak hoşgörü, ahlak, medeni haklar, ulusal harcama öncelikleri, sosyal hareketlilik, suç ve şiddet, psikolojik refah gibi konular ele alınmaktadır. Anketin amacı, elde edilen verilerin bilim insanları, öğrenciler ve politika yapıcılar tarafından en az maliyetle ve en hızlı şekilde kullanılabilir hale gelmesidir (The General Social Survey, 2025). Genel Sosyal Anket'te katılımcıların mutluluk seviyelerini ölçmek için ''Bütün olarak düşünüldüğünde bugünlerde her şey nasıl gidiyor?'' sorusu sorulmaktadır ve cevap olarak katılımcıların ''çok mutlu'', ''biraz mutlu'' veya ''pek mutlu değil'' seçeneklerinden birini seçmeleri beklenmektedir (Veenhoven ve Hagerty, 2006).

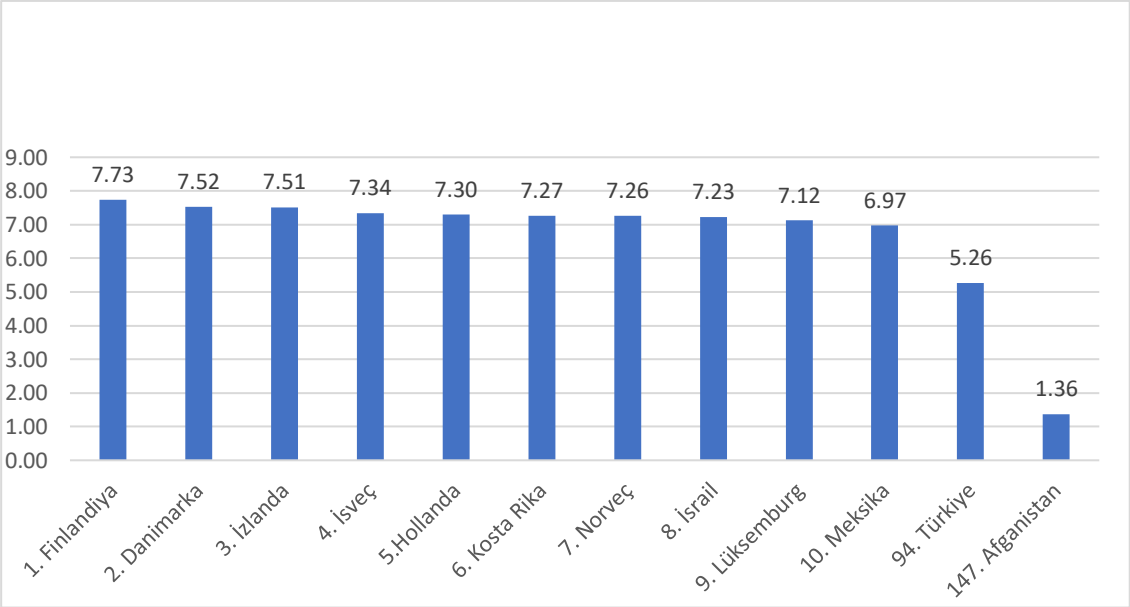
2.3.11. Dünya Mutluluk Raporu (World Happiness Report)

Kolombiya Üniversitesi Dünya Enstitüsü, 2012 yılından beri Dünya Mutluluk Raporu (WHR)'nu yayınlamaktadır. Raporda mutluluk seviyeleri belirlenirken siyasi özgürlükler, toplumsal ilişkiler, ekonomik göstergeler, yolsuzluğa karşı alınan önlemler, aile ilişkileri, sağlık ve güvenlik gibi faktörler de değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme ile mutluluk seviyesindeki değişiklikler ve değişikliklerin nedenleri tespit edilebilmektedir. Fakat mutluluk sıralaması yapılırken sadece mutluluk endeksi dikkate alınmaktadır. John Helliwell, Richard Layard ve Jeffrey Sachs'ın editörlüğünde hazırlanan rapor, her yıl yayınlanmasıyla güncel bir mutluluk değerlendirmesi haline gelmiştir (World Happiness Report, 2025).

Raporda 8 adet bağımsız değişken kullanılmaktadır. Bu değişkenler kişi başına düşen gelir, doğumda sağlıklı yaşam beklentisi, sosyal destek, cömertlik, özgürlük,

yolsuzluk algısı, pozitif etkiler ve negatif etkilerdir. Değişkenlere ait veriler Dünya Gelişme Göstergeleri, Dünya Sağlık Örgütü, Gallup Dünya Anketi gibi kuruluşlardan elde edilmektedir. Gallup Dünya Anketi 150'den fazla ülkede uygulanmaktadır ve katılımcılara Cantril Merdiveni'nde 0-10 arasında hangi basamakta oldukları sorulmaktadır. Anket sonuçları Dünya Mutluluk Konseyi tarafından birleştirilerek rapor haline getirilmektedir (World Happiness Report, 2025).

Şekil 6 *Dünya Mutluluk Raporu Mutluluk Oranları (2022-2024)*

Kaynak: World Happiness Report, 2025

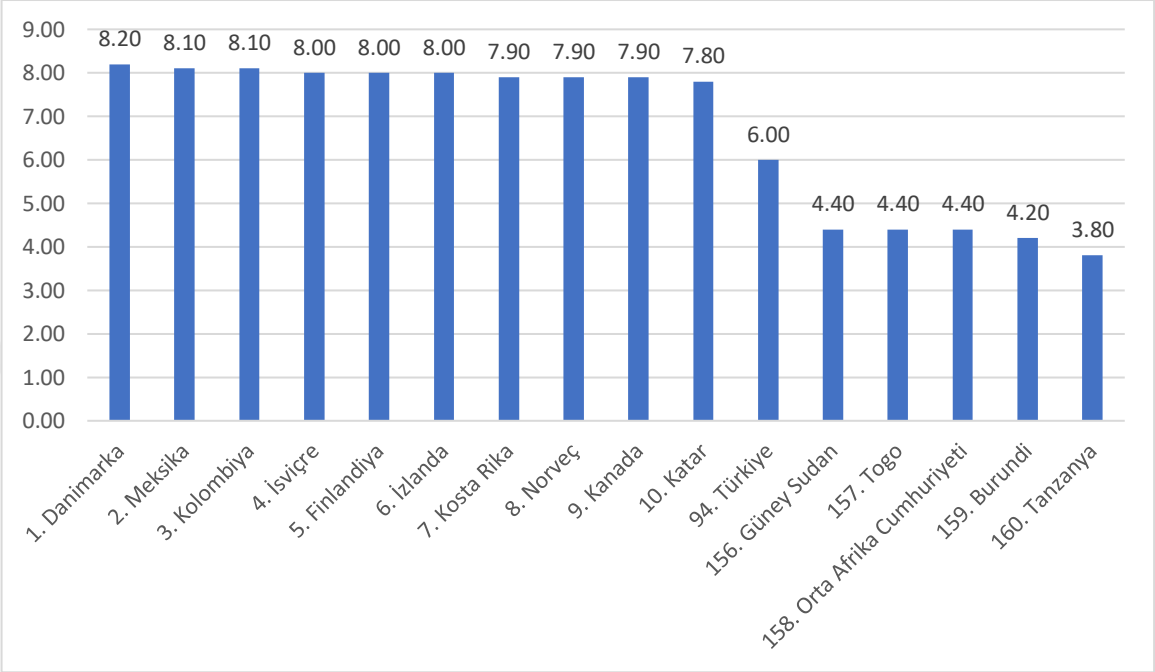
2025 yılı Dünya Mutluluk Raporu verilerine göre en mutlu olan ülke 7,73 puanıyla Finlandiya olmuştur. Finlandiya'yı 7,52 puan ile Danimarka ve 7,51 puan ile İzlanda takip etmektedir. Raporda 5,26 puan ile Türkiye 94. sırada yer alırken 147. sırada olan Afganistan 1,36 puan ile dünyanın en mutsuz ülkesi olmuştur.

2.3.12. Dünya Mutluluk Veri Tabanı (World Database of Happiness)

Dünya Mutluluk Veri Tabanı, Rotterdam Erasmus Üniversitesi'nde Ruut Veenhoven tarafından kurulan Erasmus Mutluluk Ekonomisi Araştırma Organizasyonu tarafından oluşturulmuştur. Veri tabanında 160 ülkeye ait farklı şartlarda olan bireylerin yaşam memnuniyeti, ortalama mutluluk endeksleri, yaşam süresi beklentisi ve mutlu yaşam endeksleri bulunmaktadır. Mutluluk araştırmalarının

sonuçları istatistiksel analizler ile raporlanarak alana katkı sağlamaktadır (World Database of Happiness, 2025).

Şekil 7 *Dünya Mutluluk Veri Tabanı Ortalama Mutluluk Sıralaması (2010-2019)*

Kaynak: World Database of Happines, 2025

Dünya Mutluluk Veri Tabanı 2010-2019 yılları arasına ait ortalama mutluluk sıralamasında 8,2 puan ile Danimarka ilk sırada yer almaktadır. Meksika ve Kolombiya 8,1 puan alırken İsviçre, Finlandiya ve İzlanda 8 puan ile sıralamayı devam ettirmektedir. Türkiye 6 puan ile 94. sırada yer alırken Tanzanya 3,8 ile son sırada yer almaktadır.

2.3.13. Mutlu Gezegen Endeksi (Happy Planet Index)

Mutlu Gezegen Endeksi, Yeni İktisat Vakfı (New Economics Foundation) tarafından oluşturulmuş, ilk olarak 2006 yılında bireysel refahı ve çevresel etkiyi ölçmeyi amaçlayan bir endekstir. Endekste mutlu ve uzun yaşam beklentisini etkileyen faktörler teknoloji, ekonomi, eğitim, iletişim, sağlık, istihdam, aile, tüketim, yönetişim, kültürel ve dini değerler ele alınarak hesaplanmaktadır. Ülkedeki karbon

ayak izi oranına göre, refah düzeyi ve yaşam beklentisinin ne kadar eşit dağıldığı ölçülmektedir. Mutlu Gezegen Endeksi formülü, yaşam beklentisi, yaşam memnuniyeti ve ekolojik ayak izi olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır. (Happy Planet Index, 2025). Aşağıda Mutlu Gezegen Endeksi (HPI)'nin yaklaşık değerini veren formüle yer verilmiştir:[5]

$$\frac{\text{Yaşam Beklentisi x Yaşam Memnuniyeti}}{\text{Ekolojik Ayak İzi}}$$

Tablo 4 *Mutlu Gezegen Endeksi (2021)*

Ülkeler	**Mutlu Gezegen Endeksi (HPI)**	**Yaşam Beklentisi**	**Yaşam Memnuniyeti**	**Karbon Ayak İzi**
1. Vanuatu	57,9	70,4	7,12	2,62
2. İsveç	55,9	83	7,44	8,7
3. El Salvador	54,7	70,7	6,43	2,03
4. Kosta Rika	54,1	77	6,41	4,37
5. Nikaragua	53,6	73,8	6,1	2,61
6. Danimarka	53	81,4	7,7	10,04
7. İspanya	53	83	6,47	7,15
8. Panama	52	76,2	6,55	5,24
9. Fransa	52	82,5	6,66	7,91
10. Şili	51,3	78,9	6,18	6,2
20. Romanya	49,4	74,2	6,55	5,42
21. Filipinler	49	69,3	5,97	2,08

[5] Formül yaklaşık bir değer vermektedir. Formülün tam haline www.happyplanetindex.org adresinden ulaşılabilir.

29. Cezayir	47,4	76,4	5,22	3,11
30. Dominik Cumhuriyeti	47,3	72,6	6,03	4,13
31. Peru	47	72,4	5,69	3,19
39. Ekvador	44,7	73,7	5,43	3,82
40. Jamaika	44,5	70,5	5,81	3,78
41.Arjantin	43,8	75,4	5,91	6,39
49. Japonya	42,7	84,8	6,09	11,66
50. Butan	42,3	71,8	5,20	3,29
51.Çin	41,9	78,2	5,86	8,38
59. Polonya	40,3	76,5	5,98	8,89
60. Endonezya	40,01	67,6	5,43	3,19
61. Mauritius	40	73,6	5,95	7,65
69. Malezya	39,1	74,9	6,01	8,97
70. Letonya	39,1	73,6	6,35	9,58
71. Libya	39	71,9	5,5	5,89
79. Kanada	37,2	82,7	6,94	17,87
80. Gürcistan	37,2	71,7	4,91	4,59
81. Kıbrıs	36,4	81,2	6,27	14,96
88. Azerbaycan	34,4	69,4	5,2	6,1
89. Etiyopya	34	65	4,1	0,2
90. Paraguay	33,9	70,3	5,58	8,27
91. Türkiye	33,8	76	4,37	6,27
92. Pakistan	33,7	66,1	4,49	2,23
93. Irak	33,4	70,4	5,09	6,79
94. Kamerun	33,4	60,3	4,96	1,3

95. Mozambik	33,2	59,3	5,18	1,6
99. Moritanya	32,4	64,4	4,5	2,08
100. Fildişi Sahili	32,3	58,6	5,06	1,23
101. Mısır	32,2	70,2	4,03	3,14
109. Singapur	30,5	82,8	6,59	23,24
110. Laos	30,2	68,1	4,93	6,98
111. Madagaskar	29,8	64,5	3,89	1,08
119. Liberya	28,6	60,7	4,05	0,48
120. Ruanda	28,1	66,1	3,4	0,7
121. Hindistan	27,8	67,2	3,56	2,1
129. Türkmenistan	25,6	69,3	5,45	14,23
130. Kongo	24,9	59,2	3,8	0,57
131. Trinidad ve Tobago	24,9	73	6,2	21,81
139. Zimbabve	19,7	59,3	3,15	0,82
140. Lübnan	19,2	75	2,18	4,91
141. Zambia	19,1	61,2	3,08	2,23
142. Katar	18,8	79,3	6,5	42,2
143. Çad	18,3	52,5	4,4	3,88
144. Afganistan	16,2	62	2,44	1,14
145. Lesotho	15,6	53,1	3,7	3,04
146. Botsvana	14,7	61,1	3,5	10,28
147. Orta Afrika Cumhuriyeti	13,7	53,9	3,1	1,83

Kaynak: Happy Planet Index, 2021

2021 yılı Mutlu Gezegen Endeksi verilerine göre HPI puanı en yüksek olan ülke 57,9 ile Vanuatu olmuştur. Vanuatu'da yaşam beklentisi 70,4 yıl, yaşam

memnuniyeti değeri 7,12 ve karbon ayak izi değeri 2,62'dir. Türkiye 33,8 HPI puanı ile 91. sırada yer alırken yaşam beklentisi 76 yıl, yaşam memnuniyeti oranı 4,37 ve karbon ayak izi değeri 6,27 olarak ölçülmüştür. HPI sıralamasının sonunda 13,7 ile Orta Afrika Cumhuriyeti bulunmaktadır. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yaşam beklentisinin 53,9 yıl, yaşam memnuniyeti oranının 3,1 ve karbon ayak izi değerinin 1,8 olduğu görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Mutluluk ile ekonomik faktörler ve sosyodemografik faktörlerin ilişkisini inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar doğrultusunda mutluluğun ölçümü ve mutluluğa ulaşmak için gereken politikalar geliştirilmektedir. Aşağıda mutluluğu etkileyen faktörlere ilişkin yapılmış çalışmalara değinilmiştir.

Easterlin (1974), 19 gelişmiş ve az gelişmiş ülkeye ait 1946-1970 dönemi mutluluk ve gelir verilerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, mutluluk ile gelir seviyesi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin bulunduğu, en yüksek gelir grubundaki bireylerin en düşük gelir grubundakilere kıyasla daha yüksek mutluluk düzeyine sahip oldukları ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 1946 sonrasında gelir seviyesinin artmasına rağmen mutluluk düzeyinde bir artış olmadığı tespit edilmiştir. Easterlin ve Angelescu (2009), 37 ülkeyi kapsayan araştırmalarında, mutluluk ve gelir arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bulgulara göre, kısa vadede mutluluk ile gelir arasında pozitif yönlü bir ilişki gözlemlenirken, uzun vadede ise iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Diener ve Diener (1985), 31 ülkeyi kapsayan anket çalışmalarında, yaşam doyumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır. Diener ve Seligman (2004), Amerika Birleşik Devletleri'nin 1947-1958 dönemine ait mutluluk ve gelir verilerini inceledikleri çalışmalarında, kişi başına düşen gelir ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Winkelmann ve Winkelmann (1995), 1984-1989 yılları arasında Almanya'da mutluluk ile işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın bulguları, işsizlik oranı arttıkça mutluluk seviyesinin azaldığını göstermektedir. Winkelmann ve Winkelmann (1998), bir yıldan uzun süredir işsiz olan bireylerin, işsizliğe karşı olumsuz bakış açılarını araştırmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, bireylerin yeniden çalışmaya başlasalar dahi, geçmişteki mutluluk ve yaşam memnuniyeti seviyelerine geri dönüşlerinin zor olduğu görülmüştür.

Frey ve Stutzer (2000), çalışmalarında mutluluk ile iktisadi ve kurumsal faktörler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre, işsizliğin ve sağlık durumunun kötü olmasının, mutluluk seviyesini azalttığı görülmektedir. Çalışmada, yüksek gelir gruplarında gelir artışının, mutluluğu arttırdığı

belirtilmektedir. Ayrıca bu çalışmada, İsviçre için 1992-1994 yılları arasında doğrudan demokrasinin mutluluk üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, federal adem-i merkeziyetçiliğin mutluluğu arttırdığı ve mevcut demokrasi kurumlarının mutluluk üzerinde pozitif bir etkisi olduğuna ulaşılmıştır.

Veenhoven (2000), 46 ülkeyi kapsayan çalışmasında, özgürlük ile mutluluk arasında pozitif korelasyonlar bulsa da özgürlük ve mutluluğun her zaman aynı anda var olmadığını belirtmiştir. Çalışmanın sonucunda, gelir düzeyi yüksek ülkelerde mutluluk ile özgürlük arasında pozitif, gelir düzeyi düşük ülkelerde ise negatif bir ilişki bulunmuştur. Verilere göre, yoksul ve yetenek şartları düşük ülkelerde ekonomik özgürlüğün mutluğa sebep olduğu ve düşük gelirli ülkelerde serbest ticaret fırsatının da mutlulukla pozitif bir ilişkisi olduğu belirtilmiştir.

Gerdtham ve Johannesson (2001), İsveç'te anket verilerini kullanarak, mutluluk ve sosyoekonomik değişkenler arasında ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre, eğitim, gelir ve sağlık ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki; kentleşme, işsizlik, erkek olmak ve bekar olmak ile mutluluk arasında ise negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişki bulunmuş ve 45-64 yaş arası grubun en mutsuz grup olduğu tespit edilmiştir.

Di Tella vd. (2001), 1972-1994 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri ve 1975-1992 yılları arasında 12 Avrupa ülkesinde anketler uygulamışlardır. Anket sonuçlarına göre, işsizlik ve enflasyon oranlarının artması, mutluluk seviyesini negatif yönde etkilemiştir. Ayrıca çalışmada, gelirdeki artışın mutluluk üzerinde pozitif bir etkisi olduğu belirtilmiştir. Mota ve Pereira (2008), çalışmalarında OECD ülkelerinde mutluluk, enflasyon ve işsizlik verilerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre, işsizlik ve enflasyonun artması mutluluk seviyesini azalmasına sebep olmaktadır.

Peiró (2002), çalışmasında 15 ülkede 1995-1996 yıllarına ait mutluluk ve sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, yaş ile mutluluk arasında U biçiminde bir ilişki bulunmuş, sağlık durumu iyi olanlar ve evli ya da birlikte yaşayanların mutluluk seviyesinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, işsizlik ile yaşam memnuniyeti arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, gelir ve yaşam memnuniyeti arasındaki pozitif ilişkinin, gelir ve mutluluk arasındaki pozitif ilişkiye göre daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Bu

sebeple Peiró, mutluluk ve yaşam memnuniyeti kavramlarını iki ayrı refah göstergesi olarak açıklamıştır.

Hagerty ve Veenhoven (2003), 21 ülkeye ait 1958-1996 yılları arasındaki mutluluk düzeyleri ve GSYİH verilerini analiz etmişlerdir. Bulgular, uluslar gelir arttıkça mutluluğunda arttığını göstermektedir. Ancak, gelir artışının mutluluk üzerindeki etkisi, zaman içerisinde azalmaktadır. Carbonell (2005), çalışmasında Almanya'da 1992-1997 yıllarına ait mutluluk ve gelir verilerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, ülkedeki zengin bireylerin yoksullara kıyasla mutluluk seviyesinin daha yüksek olduğu ve zengin ülkelerin de yoksul ülkelere göre daha yüksek mutluluk seviyesine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Hayo ve Seifert (2003), 1991-1995 yılları arasında Doğu Avrupa ülkeleri için ekonomik refah analizi yapmışlar ve ekonomik refah kavramını yaşam memnuniyetinin önemli bir belirleyicisi olarak kabul etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, mutluluk ile yaş arasında ters U biçiminde bir ilişki, mutluluk ile işsizlik arasında negatif bir ilişki, mutluluk ile gelir ve eğitim arasında ise pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca çalışmada gelir seviyesinin yüksek olmasının, refahı açıklayan tek kavram olmadığından söz edilmiştir.

Lucas vd. (2004), Alman Sosyo Ekonomik Paneli verilerini kullanarak, mutluluk ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre işsizlik, bireylerin mutluluk düzeyini azaltmaktadır. Ayrıca çalışmada, işsiz olan bireyleri yeni bir işe girse de, eski mutluluk düzeylerine geri dönemedikleri ifade edilmiştir. Lelkes (2006), Avrupa Sosyal Araştırması verilerini kullanarak, yaşam memnuniyeti ile işsizlik arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, işsizliğin yaşam memnuniyetini azalttığı ve gönüllü olarak işten ayrılmalarda, yaşam memnuniyeti seviyesinin çalışan bireylerin yaşam memnuniyetiyle benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Borooah (2006), 80 ülkenin 1999-2000 yıllarına ait Dünya Değerler Araştırması verilerini kullanarak mutluluğu etkileyen faktörleri incelemiştir. Çalışma sonucunda, mutluluğu etkileyen en önemli faktörün sağlık olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, gelir ile mutluluk arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığı, belirli bir gelir düzeyine ulaşıldığında gelirdeki artışın, mutluluk üzerindeki etkisinin azalabildiği

görülmektedir. Ayrıca, mutluluğu etkileyen diğer faktörlerin iyi bir yaşam, sosyal yaşantı ve iş, aile gibi sosyal ortamlar olduğu ifade edilmiştir.

Castriota (2006) çalışmasında, 81 ülkede Dünya Değerler Anketi'nin 1995-2000 yılları arasına ait verilerini kullanarak mutluluk ile eğitim arasındaki ilişkiyi incelemiş ve konuyla ilgili yapılmış çalışmalarda, eğitim seviyesi ve mutluluk arasında pozitif ilişki bulunmasını referans alarak gelirin eğitim seviyesine göre refah üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, eğitim seviyesi arttıkça GSYİH'ye verilen değerin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Nikolaev ve Rusakov (2016), mutluluk ve eğitim arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre, bireylerin 30'lu yaşlardaki bireylerin, kendilerinden daha düşük eğitim seviyesine sahip olanlara göre daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sanfey ve Teksöz (2007), 1999-2002 yılları arsında geçiş ülkeleri için yaşam memnuniyeti ile makroekonomik faktörler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada, mutluluk ile enflasyon ve işsizlik arasında negatif yönlü bir ilişki bulunurken, mutluluk ile gelir arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca çalışmada, mutluluk ile gelir eşitsizliği arasında geçiş ülkelerinde negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Selim (2008), çalışmasında Dünya Değerler Araştırması'nın 1990, 1996 ve 2001 yıllarına ait Türkiye verilerini incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre, mutluluk faktörü ile evli olmak, gelir ve sağlık arasında pozitif bir ilişki; mutluluk ile işsizlik, yaş ve çocuk sayısı ile ise negatif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, yaşam memnuniyetinin yüksek eğitim seviyesi ile istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, ancak kadınlar için orta düzey eğitim ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca, erkeklerin mutluluk ve yaşam memnuniyetinin kadınlara göre daha düşük olduğu belirtilmiştir.

Peder ve Schmidt (2009), Avrupa ülkelerini kapsayan çalışmalarında gelirin, iyileştirilmiş gelirin, 60 yaşın üzerinde olmanın, evli ya da birlikte yaşamanın, ilköğretim üstü eğitime sahip olmanın ve sağlığın yaşam memnuniyetine olumlu yönde etkisi olduğunu tespit ederken, işsizliğin ve Güney Avrupa ülkelerinde kadınların meslek değişimi sonucunda yaşam memnuniyetinin olumsuz etkilendiğini ifade etmişlerdir.

Ram (2009), çalışmasında145 ülke için mutluluk, hükümet harcamaları ve gelir düzeyini incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre, hükümet harcamaları arttıkça mutluluk azalmaktadır. Dao (2017), 183 ülkenin 1990-2016 yılları arasındaki mutluluk ve hükümet harcamaları verilerini incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre, hükümet harcamalarının yalnızca kısa vadede mutluluğu olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Pittau vd. (2010), Avrupa Birliği ülkelerinde bireylerin yaşam tatminlerinde bölgesel eşitsizlik konusunda ekonomik faktörlerin etkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, gelir seviyesi düşük bölgelerde zengin bölgelere kıyasla bireysel gelirin daha önemli olduğu bulunmuş ve gelirdeki değişmeler kontrol altında olduğunda işsizlik ile yaşam tatmini arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, işsizlik seviyesinin yüksek olduğu yerlerde, işsizliğin mutsuz olma durumunu azaltmadığı görülmektedir.

Oishi vd. (2012), 54 ülkenin anket verilerini kullanarak verginin mutluluk üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucuna göre, artan oranlı vergilendirmede adil olma durumu ne kadar yüksekse mutluluk seviyesi de o kadar yüksek olacaktır. Gelir eşitsizliğinin kontrol edildiği ve artan oranlı vergilendirmeye önem verilen ülkelerdeki mutluluk seviyesi, gelir eşitsizliğinin olduğu ve artan oranlı vergilendirmenin yaygın olmadığı ülkelerdeki mutluluk seviyesine göre daha yüksek olarak ölçülmüştür. Albanese vd. (2015), 1980-2011 yılları arasında 10 Avrupa ülkesinin verilerini kullanarak mutluluk ile vergi ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, mutluluk ile vergi arasında güçlü ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, mutluluğun bireylerin kamusal hizmete olan bakış açısıyla ilgili olduğundan söz edilmiştir.

Stavrova vd. (2012), çalışmalarında 30 ülkeye ait verilerle mutluluk ile cinsiyet ve medeni durum arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, erkeklerin cinsiyet normlarının mutluluk seviyelerinden bağımsız olduğu, kadınların ise cinsiyet normlarının mutluluk seviyesini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, evli bireylerin daha mutlu olduğu ve birlikte yaşayan kadınların evli kadınlara göre daha mutsuz olduğu belirlenmiştir.

Vera-Villarroel vd. (2012), mutluluk ile sosyodemografik faktörler arasındaki ilişkiyi, Latin Amerika özelinde incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, mutluluk

düzeyini en çok etkileyen faktörlerin yaş ve sosyoekonomik seviye olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, yaş arttıkça mutluluk düzeyinin azaldığı ve sosyoekonomik seviye yükseldikçe mutluluğun arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Abounoori ve Asgarizadeh (2013), 2003-2011 yılları arasında 58 ülkenin mutluluk, işsizlik, enflasyon ve hükümet harcamaları verilerini incelemişlerdir. Mutluluk ile işsizlik ve enflasyon arasında negatif yönlü, mutluluk ile hükümet harcamaları ve kişi başına düşen gelir arasında ise pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Blanchflower vd. (2014), Avrupa ülkelerinde 1975-2013 yıllarını kapsayan verileri kullanarak mutluluk ile enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ayrıca çalışmada, işsizlik oranındaki herhangi bir artışın enflasyon oranındaki artışa göre refah seviyesini daha çok düşüreceğinden dolayı, işsizlik konusuna odaklanılması gerektiği ifade edilmiştir. Arampatzi vd. (2014), 2008-2012 yılları arasında 28 Avrupa Birliği ülkesinde yaşam doyumu ile makroekonomik faktörler arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Çalışmada, gelir seviyesi yüksek olan bölgelerde işsizlik ve enflasyon oranının, yaşam doyumu üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gelir düzeyi düşük bölgelerde ise, yaşam doyumu ile enflasyon ve işsizlik arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Caner (2015), 2003-2011 yılları arasında Türkiye'de mutluluğun belirleyicilerini TÜİK verilerini kullanarak analiz etmiştir. Çalışmada, sosyodemografik faktörler kontrol edilirken, mutlak gelir, nispi gelir ve gelir beklentileri ile mutluluk arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgulara göre nispi gelirin, mutluluğu açıklayan önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir. Ancak, ekonomik kriz dönemlerinde, nispi gelirin mutluluk üzerindeki etkisinin azaldığı görülmüş ve bu durumda mutluluk seviyesinin kontrol edilebilmesi için, mutlak gelirin düşmesinin engellenmesi gerektiği önerilmiştir.

Steptoe vd. (2015), öznel iyi oluş ile yaş ve sağlık arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmada öznel iyi oluş kavramı; yaşam doyumu, hedonik refah ve eudaimonic refah yönleriyle incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, ana dili İngilizce olan ve gelir seviyesi yüksek ülkelerde öznel iyi oluş ile yaş arasındaki ilişkinin U biçiminde olduğu ve en düşük öznel iyi oluş düzeyine sahip yaş aralığının 45-54 yaş aralığı olduğu bulunmuştur. Latin Amerika, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği

ülkelerinde yaş arttıkça refah düzeyinin azaldığı ve Sahra Altı Afrika ülkelerinde ise öznel iyi oluş ve yaş arasında bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir.

Çirkin ve Göksel (2016) çalışmalarında, mutluluğu etkileyen ekonomik, demografik ve sosyal faktörleri incelemişlerdir. Sonuçlara göre, yaş ve çocuk sayısının artması mutluluk ve yaşam doyumunu negatif yönde, cinsiyetin kadın olması ise pozitif yönde etkilemiştir. Eğitim durumundaki artış hem mutluluk ve yaşam doyumunu hem de gelirin artmasını sağlamıştır. Çalışmada, gelir ile mutluluk arasında anlamsız bir ilişki çıkmasına rağmen yaşam doyumu ile arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Duman ve Başkaya (2017), Antalya ilindeki havacılık sektöründe çalışanların yaşam memnuniyetini etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, yaş ve çocuk sayısının artmasının, yaşam memnuniyeti seviyesini negatif yönde etkilediği; kadın olmanın ve eğitim düzeyinin yüksek olmasının, yaşam memnuniyetinin daha yüksek olduğu ve vardiya düzeninde çalışmanın, yaşam memnuniyeti üzerinde negatif yönlü bir etkisi olduğu bulunmuştur. Servet (2017) çalışmasında TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması'nın 2004-2014 yılları arasına ait verilerini incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre, erkek olmak, eğitim seviyesi, gelir düzeyi, sağlık memnuniyeti ve yaşın artması mutluluk düzeyini arttırmaktadır.

Eren ve Aşıcı (2017), çalışmalarında 2004-2013 yılları arasına ait TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması verileri ile Türkiye'de mutluluğun belirleyicilerini incelemişlerdir. Çalışmada, evli olmanın kişilerin evliliklerinden memnun olması şartıyla mutluluk ile arasında olumlu bir ilişki olduğu ve iş sahibi olmanın da çalışılan işten memnun olmak koşuluyla mutluluğu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın sonucunda, sağlıklı olma durumu ve mutlu olmak arasında güçlü bir ilişki ve eğitim düzeyinin geliri arttırıcı bir etkisi olduğunda mutluluk üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca, geçmişten daha iyi bir durumda olmak ve gelecek için umutlu olmanın mutluluğu arttırdığı tespit edilmiştir.

Gül (2017), Türkiye'deki göçmenler üzerinden iktisadi, kurumsal ve sosyodemografik faktörlerin mutluluk üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Çalışmanın sonucunda, kadınların erkeklere göre daha mutlu olduğu, siyasi görüş ve dini inanç ile mutluluk arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunurken; göç tarihi, eğitim düzeyi, medeni durum, yaş ve istihdam ile mutluluk arasında anlamlı bir

ilişki bulunmamıştır. Erkek göçmenlerin nispi gelirleri mutluluk seviyelerini etkilerken, kadın göçmenlerin ise mutlak gelirlerinin mutluluklarını etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada, insan haklarına saygı, göç politikaları, eğitim ve sağlık sistemi, demokrasi etkinliği gibi kurumsal kavramların göçmenlerin mutluluk seviyelerini olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Aksoy (2020), çalışmasında 131 ülkede 2005-2016 dönemine ait verileri kullanarak mutluluk seviyesi ile kurumsal gelişme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, mutluluk ile kuramsal gelişme ve sosyal destek arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yüksek gelire sahip olan ülkelerde mutluluk oranının daha yüksek olduğu görülürken enflasyon ve ekonomik büyümenin mutluluk seviyesi üzerinde etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Aksoy ve Taşkaya (2020), 142 ülke için 2017 Dünya Mutluluk Raporu verilerini kullanarak mutluluk ile hükümet harcamaları, işsizlik, enflasyon, kişi başına düşen GSYİH ve ekonomik büyüme oranı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, kişi başına düşen GSYİH ve mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki, işsizlik ve enflasyon ile mutsuzluk arasında ise negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Çalışmada, ekonomik büyüme ve hükümet harcamalarının mutluluk düzeyi ile ilişkili olmadığı tespit edilmiştir.

Bhowmick ve Ranjit (2020), 149 ülke için mutluluğun belirleyici faktörlerini araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda; mutluluk ile özgürlük, sosyal destek, sağlıklı yaşam beklentisi, cömertlik ve kişi başına düşen GSYİH arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunurken, mutluluk ile yolsuzluk algısı arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Ma vd. (2020), Dünya Mutluluk Raporu 2015-2019 yılları arasına ait verileri kullanarak, mutluluğu etkileyen faktörleri analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, mutluluk seviyesi ile sağlıklı yaşam beklentisi, aile, yolsuzluk algısı, GSYİH, cömertlik ve seçim yapma özgürlüğü arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, mutluluk seviyesini en çok etkileyen faktörler aile, GSYİH ve sağlıklı yaşam beklentisi olmuştur.

Öztürk ve Suluk (2020), çalışmalarında G8 ülkeleri için 2012-2018 yılları arasındaki ekonomik büyüme ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre, mutluluk ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir

ilişki tespit edilmiştir ve gelir ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Rus ve Blăjan (2021) Hindistan, Romanya, Danimarka ve Kosta Rika'nın mutluluk ve ekonomik büyüme verilerini incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre, Hindistan'da GSYİH'deki artışın zaman içerisinde mutluluk düzeyinde azalmaya yol açtığı, Romanya'da mutluluk ve GSYİH değerlerinin birlikte arttığı, Kosta Rika ve Danimarka'da ise gelir düzeyinin mutluluğu etkileyen tek faktör olmadığı tespit edilmiştir.

Shackman vd. (2021), çalışmalarında 2021 yılına ait Dünya Mutluluk Raporu verilerini kullanarak, sağlık ve zenginliğin mutluluk ile olan ilişkisini araştırmışlardır. Sağlık için sağlıklı yaşam beklentisi, zenginlik için se GSYİH değişkenini kullanmışlardır. Araştırmada, mutluluk ile zenginlik, sağlık, özgürlük ve sosyal destek arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alkan ve Çilesiz (2022), çalışmalarında çok kriterli karar verme yöntemi kullanmış ve seçilen ülkelerin mutluluk seviyelerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, mutluluk ile kişi başına düşen GSYİH, doğumda sağlıklı yaşam beklentisi, cömertlik, sosyal destek, hükümete güven ve yaşam seçimlerinde özgürlük arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunurken; mutluluk ile yolsuzluk algısı, işsizlik ve enflasyon arasında ise negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Akgün vd. (2022), 27 Avrupa ülkesinde 2012-2019 yılları arasına ait verileri kullanarak mutluluğun belirleyicilerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, toplam istihdam oranının mutluluk düzeyi üzerinde negatif etkisi olduğu, cari vergiler ve enflasyonun ise mutluluk üzerinde pozitif etkisi olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmada, GSYİH'nin belirli durumlarda mutluluk seviyesini pozitif yönde etkilediği görülmektedir.

Aydınbaş ve Erdinç (2022), 8 OECD ülkesi için 2007-2019 dönemine ait veriler ile mutluluğu etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Çalışmada, yenilenebilir enerji tüketimi, beşerî sermaye ve kişi başına düşen GSYİH ile mutluluk seviyesi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Hamzaoğlu (2022), çalışmasında Dünya Değerler Anketi 2017-2021 verilerini kullanarak mutluluğu etkileyen sosyal faktörleri analiz etmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, seçim özgürlüğü, finansal tatmin, sağlık, çocuk sahibi olma,

güvenlik, siyasete olan ilgi, dine bağlılık, sanayi alanında devlet mülkiyetinin artmasını desteklemek, güvenli ve demokratik bir ortamda yaşamak ile mutluluk düzeyi üzerinde pozitif yönde ve önemli etkisinin olduğu söylenebilir. Ek olarak, kadınların ve genç kesimin daha mutlu olduğu, evlilik ve gelir durumunun da mutluluk üzerinde pozitif etkileri olduğu ve algılanan yolsuzluk ile mutluluk arasında negatif bir ilişki olduğu ifade edilmiştir. Bireylerin bilgiyi edinme yolları ve mutluluk seviyeleri incelendiğinde, televizyonu tercih edenlerin daha mutlu olduğu, internet veya sosyal medyadan bilgi edinenlerin ise daha az mutlu olduğu tespit edilmiştir.

Khder vd. (2022), Dünya Mutluluk Raporu verilerini kullanarak mutluluğu etkileyen kritik faktörleri incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, mutluluğu olumlu yönde etkileyen en önemli faktörün kişi başına düşen GSYİH olduğu ve ikinci en önemli faktörün sağlıklı yaşam beklentisi olduğu ifade edilmiştir.

Araki (2023), 2006-2021 yılları arasında 152 ülkenin verileriyle mutluluğu etkileyen değişkenleri incelemiştir. Çalışmada, yolsuzluğun özellikle gelir düzeyi yüksek olan ülkelerde mutluluğu olumsuz yönde etkilediği, ekonomik büyümenin mutluluk seviyesi üzerindeki etkisinin yüksek gelirli ülkelerde düşük olduğu, sağlıklı yaşam beklentisinin daha yüksek negatif etkiyle karşılaştığı ve sosyal desteğin mutluluk seviyesini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Öksüz (2023), 2008-2019 yılları arasında 25 OECD ülkesinin verilerini kullanarak sosyal harcamaların mutluluk seviyesi üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre; sosyal harcamaların, kamu kesimi büyüklüğünün, vergi yükünün ve ekonomik büyümenin mutluluk seviyesi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sczepanski (2023), çalışmasında 100 ülkede 2020 yılı verilerini kullanarak gelir, eğitim ve sağlık hizmetlerinin mutluluk üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Çalışmanın sonucuna göre; gelir, eğitim ve sağlık hizmetlerinin mutluluk seviyesi ile pozitif bir ilişkisi olduğu ve orta gelir grubunun en yüksek ilişkiye sahip olduğu görülmektedir.

Brandy (2024), çalışmasında 2019 Dünya Mutluluk Raporu verileri ile mutluluk seviyesine katkı sağlayan faktörleri incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, mutluluk ile kişi başına düşen GSYİH, seçim yapma özgürlüğü, yolsuzluk algısı, sosyal destek ve yaşam beklentisi arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Öztürk ve Yiğit (2024), çalışmalarında 27 Avrupa ülkesinin 2005-2022 yılları arasına ait verilerini kullanarak mutluluğun temel belirleyicilerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Çalışmanın değişkenleri, Dünya Mutluluk Raporu verileri (GSYİH, sosyal destek, cömertlik, sağlıklı yaşam beklentisi, yolsuzluk algısı, seçim yapma özgürlüğü, pozitif ve negatif etki), gelir eşitsizliği, işsizlik, enflasyon, devlet harcamaları ve ekonomik büyümedir. Analiz sonuçlarına göre, mutluluk ile GSYİH, sosyal destek, sağlıklı yaşam beklentisi, özgürlük, cömertlik, pozitif etki ve devlet harcamaları arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunurken; mutluluk ile negatif etki, gelir eşitsizliği ve işsizlik arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Kundu vd. (2024), 83 ülkenin 2010-2016 yılları arasına ait verileri kullanarak, ekonomik durum, demokrasi ve makroekonomik değişkenler ile mutluluk arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemi ile araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda, kişi başına düşen GSYİH ile mutluluk arasında doğrudan bir ilişki olmadığı, yüksek gelire sahip ülkelerde enflasyon ve demokratik kalitenin mutluluk seviyesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu, mutluluk ile demokratik kalite arasında pozitif yönlü, mutluluk ile enflasyon ve işsizlik arasında ise negatif yönlü bir ilişki olduğu ve düşük gelirli ülkelerde mutluluk ile eşitsizlik arasında negatif yönlü bir ilişki ve mutluluk ile kişi başına yapılan sağlık harcamaları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Külekçi (2024), tüketim isteği ve mutluluk seviyesi arasındaki ilişkiyi, Mutluluk Endeksi ve OECD verileri ile incelemiştir. İlk aşamada, Granger Nedensellik Analizi kullanarak Türkiye ve 30 OECD ülkesinin 2018-2021 yılları arasına ait tüketim ve mutluluk verileri arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir. İkinci aşamada ise, Türkiye özelinde tüketim ve mutluluk arasındaki ilişki basit regresyon ile incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, tüketimdeki artışın mutluluk seviyesini azalttığı görülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAMU SEKTÖRÜ VE MUTLULUK: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde bağımsız değişkenlerin mutluluk seviyesi üzerindeki etkisini incelemek için 38 OECD[6] ülkesine ait veriler kullanılarak yapılan analize yer verilmektedir. İlk olarak çalışmanın hipotezleri ve veri setine ilişki bilgilere yer verilmiştir. Ardından çalışmanın metodolojisi ve yapılan analiz yer almaktadır.

4.1. HİPOTEZLER

Çalışmanın amacı 38 OECD ülkesini mutluluk ekonomisi bağlamında analiz etmektir. OECD ülkelerinin mutluluk düzeyleri ile kamu sektörünü temsil eden seçili bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada geliştirilen hipotezler ve hipotezlerle ilgili beklentiler aşağıda yer almaktadır.

H_{1a}: Söz hakkı ve hesap verebilirlik ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Bireylerin, kamu karar alma süreçlerine ve hükümet seçimlerine katılımını ve ifade özgürlüğünü kapsayan söz hakkı ve hesap verilebilirlik, demokratik yönetişimin temel unsurlarından biridir. Söz hakkı ve hesap verebilirlik mekanizmasının gelişmiş olması, bireylerin yönetime olan güvenini arttırmakta ve bireylerin demokratik süreçlerde söz hakkına sahip olarak kendilerini etkili hissetmesini sağlayacak ve öznel iyi oluş seviyelerini arttıracaktır. Bu çalışmada, mutluluk ile söz hakkı ve hesap verebilirlik arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Frey ve Stutzer, 2000 ve Inglehart vd., 2008).

H_{1b}: Politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Politik istikrarın sağlandığı ve şiddetin olmadığı bir toplumdaki bireylerin, geleceklerini öngörebilmeleri, güvenlik algılarının gelişmiş olması ve mutluluk seviyelerinin yüksek olması beklenmektedir. Çalışmada, mutluluk ile politik istikrar

[6] 2025 yılı itibariyle OECD'ye üye olan ülke sayısı 38'dir.

ve şiddetin/terörizmin yokluğu arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Fereidouni vd., 2013 ve Youssef ve Diab, 2021).

H_{1c}: Hükümet etkinliği ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hükümet etkinliği, kamu politikalarının tasarlanma ve uygulama kapasitesini ifade etmektedir. Hükümet etkinliğinin artması, kamu hizmetlerinin sunumunu verimli hale getirecek ve bu da bireylerin mutluluk seviyelerini olumlu yönde etkileyecektir. Bu sebeple çalışmada, mutluluk ile hükümet etkinliği arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Ott, 2011 ve Woo, 2018).

H_{1d}: Regülasyon kalitesi ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Regülasyon kalitesi, hükümetin ekonomik ve sosyal politikaları düzenlemesi ile ilgilidir. Regülasyon kalitesinin yüksek olması, piyasada istikrar, adil rekabet ortamı ve kaynakların verimli kullanımını beraberinde getirecektir. Bu çalışmada, mutluluk ile regülasyon kalitesi arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Youssef ve Diab, 2021).

H_{1e}: Hukukun üstünlüğü ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hukukun üstünlüğü kavramı, yasal düzenlemelerdeki eşitliğin, adaletin ve hakların korunmasını sağlanması ile ilişkilidir. Hukukun adil ve etkili bir şekilde var olması durumunda, bireylerin güven duygusu ve yaşam memnuniyeti artacaktır. Çalışmanın sonucunda, mutluluk ile hukukun üstünlüğü arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Lin vd., 2022).

H_{1f}: Yolsuzluğun kontrolü ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Yolsuzluğun kontrol edildiği ülkelerde, kamu kaynaklarının verimli ve adil bir şekilde kullanımı, vatandaşların devlete olan güveni artmakta ve sosyal eşitsizlikler azalmaktadır. Bunun sonucunda bireylerin mutluluk seviyelerinin de artacağı düşünülmektedir. Bu sebeple çalışmada, mutluluk ile yolsuzluğun kontrolü arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Satrovic vd., 2018 ve Youssef ve Diab, 2021).

H_{1g}: Kişi başına düşen hükümet harcamaları ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Kişi başına düşen hükümet harcamalarının artması durumunda, kamu hizmetlerinin kalitesi ve kapsamı da artacaktır. Bunun sonucunda bireylerin yaşam

memnuniyet düzeyleri de artacaktır. Dolayısıyla çalışmada, mutluluk ile kişi başına düşen hükümet harcamaları arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Şaşmaz ve Şakar, 2020).

H_{1h}: Vergi geliri ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Bir ülkede vergi gelirlerinin yüksek olması, devletin eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi çeşitli alanlarda daha iyi hizmet sunmasını sağlayacaktır. Bu durumda, yaşam standartları artan bireyin mutluluk seviyesinin de artması beklenmektedir. Ancak vergi gelirinin artması, vergi yükünün artması anlamına da gelmektedir ve bireylere mali anlamda yük oluşturmaktadır. Bu sebeple çalışmada mutluluk ile vergi geliri arasında negatif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Eralp vd., 2020 ve Bişgin, 2024).

H_{1i}: Doğumda beklenen yaşam süresi ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Doğumda beklenen yaşam süresi, ülkedeki yaşam şartlarını, sağlık hizmetlerini ve refah düzeyini belirleyen bir göstergedir. Doğumda beklenen yaşam süresinin uzun olması, bireylerin yaşam kalitesi, güvenlik ve sağlık alanlarında daha iyi koşullara sahip olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, mutluluk ile doğumda beklenen yaşam süresi arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Moore, 2020 ve Araki, 2023).

H_{1j}: Kişi başına düşen GSYİH ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Bireylerin yaşam standartlarını ve ekonomik düzeylerini belirleyen önemli göstergelerden biri de kişi başına düşen GSYİH'dir. Kişi başına düşen GSYİH'nin artması, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamasını ve tüketim şartlarının artmasını sağlayarak, mutluluk üzerinde olumlu etki gösterecektir. Çalışmada, mutluluk ile kişi başına düşen GSYİH arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Kahneman ve Killingsworth, 2023).

H_{1k}: Sosyal destek ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Sosyal destek değişkeni, bireylerin ihtiyaç duymaları halinde yanlarında insanların olacağını ifade etmektedir. Sosyal destek seviyesi yüksek olan bireylerin, mutluluk ve yaşam memnuniyeti düzeyleri artacaktır. Dolayısıyla bu çalışmada,

mutluluk ile sosyal destek arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir (Brandy, 2024 ve Öztürk ve Yiğit, 2024).

Bu çalışmanın boş hipotezi, mutluluk ile yukarıda beyan edilen değişkenler arasında bir ilişkinin olmadığı yönündedir.

Hipotezleri test edebilmek için oluşturulan ekonometrik model:

$HAPPY_{it} = \beta_0 + \beta_1 VAA_{it} + \beta_2 PSAV_{it} + \beta_3 GE_{it} + \beta_4 RQ_{it} + \beta_5 RL_{it} + \beta_6 CC_{it} + \beta_7 GSLOG_{it} + \beta_8 TAX_{it} + \beta_9 LEB_{it} + \beta_{10} GDPLOG_{it} + \beta_{11} SS_{it} + \mu_{it}$

şeklindedir. Modeldeki "i" ifadesi 38 OECD ülkesini, "t" ifadesi 2010-2022 arasındaki her bir yılı ve "μ_{it}" ise hata terimini göstermektedir.

4.2. VERİ SETİ

Çalışmada Dünya Mutluluk Raporu, Dünya Bankası, Our World in Data ve OECD veri tabanlarından alınan 2010-2022 yıllarına ait veriler kullanılmıştır. Çalışma kapsamındaki ülkeler Tablo 5'te, çalışmada kullanılan veriler ve kaynakları ise Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 5 *Çalışma Kapsamındaki Ülkeler*

Almanya	Fransa	Japonya	Polonya
Amerika Birleşik Devletleri	Güney Kore	Kanada	Portekiz
Avusturya	Hollanda	Kolombiya	Slovakya
Avustralya	İspanya	Kosta Rika	Slovenya
Belçika	İsrail	Letonya	Şili
Birleşik Krallık	İrlanda	Litvanya	Türkiye
Çek Cumhuriyeti	İsveç	Lüksemburg	Yeni Zelanda
Danimarka	İsviçre	Macaristan	Yunanistan

Estonya	İtalya	Meksika
Finlandiya	İzlanda	Norveç

Tablo 6 *Çalışmada Kullanılan Veriler*

Değişkenler	**Kısaltmalar**	**Kaynak**
Mutluluk	HAPPY	Dünya Mutluluk Raporu (https://worldhappiness.report/)
Söz Hakkı ve Hesap Verebilirlik	VAA	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org/)
Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörizmin Yokluğu	PSAV	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org/)
Hükümet Etkinliği	GE	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org/)
Regülasyon Kalitesi	RQ	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org/)
Hukukun Üstünlüğü	RL	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org/)
Yolsuzluğun Kontrolü	CC	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org/)
Kişi Başına Düşen Hükümet Harcamaları	GSLOG	Our World in Data (https://ourworldindata.org/)

Vergi Geliri (%GSYH)	TAX	OECD (https://www.oecd.org/en/data.html)
Doğumda Beklenen Yaşam Süresi	LEB	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org/)
Kişi Başına Düşen GSYİH	GDPLOG	Dünya Bankası (https://data.worldbank.org/)
Sosyal Destek	SS	OECD (https://www.oecd.org/en/data.html)

Aşağıda çalışmada kullanılan bağımsız değişkenlerin tanımlarına yer verilmektedir.

Mutluluk: İçinde bulunulan yıl için ortalama yaşam değerlendirmesi puanını ifade etmektedir. Yaşam değerlendirmesini tespit etmek için, bireylere 0-10 arasında numaralandırılmış bir merdivende hangi basamakta bulundukları sorulmaktadır (Dünya Mutluluk Raporu, 2025).

Söz Hakkı ve Hesap Verebilirlik: Bir ülkedeki vatandaşların hükümet seçimlerine katılım derecelerini, ifade ve örgütlenme özgürlüklerini ve özgür medyaya ilişkin algılarını kapsamaktadır. Değişken, standart normal dağılım birimleri olan -2,5 ile 2,5 arasında değer almaktadır (Dünya Bankası, 2025).

Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörizmin Yokluğu: Hükümetin terörizm ve aile için şiddet dahil olmak üzere şiddet olasılığına ilişkin algıları ve hükümetin anayasaya aykırı bir şekilde şiddet içeren yollarla istikrarsızlaştırılma ve devrilme olasılığına ilişkin algıları kapsamaktadır. Değişken, standart normal dağılım birimleri olan -2,5 ile 2,5 arasında değer almaktadır (Dünya Bankası, 2025).

Hükümet Etkinliği: Kamu hizmetlerinin kalitesi ve siyasi baskılardan bağımsızlık derecesi, politika oluşturma ve politikaları uygulama kalitesi ve hükümetin bu politikalara olan bağlılığının güvenilirliği hakkındaki algıları

kapsamaktadır. Değişken, standart normal dağılım birimleri olan -2,5 ile 2,5 arasında değer almaktadır (Dünya Bankası, 2025).

Regülasyon Kalitesi: Hükümetin özel sektörün gelişmesini sağlayan, teşvik eden politikaları ve düzenlemeleri oluşturma ve uygulama yeteneğine ilişkin algıları kapsamaktadır. Değişken, standart normal dağılım birimleri olan -2,5 ile 2,5 arasında değer almaktadır (Dünya Bankası, 2025).

Hukukun Üstünlüğü: Temsilcilerin toplum kuralları ve sözleşmeleri uygulamasına, mülkiyet haklarına, polisin ve mahkemelerin kalitesine, suç ve şiddet olasılığına olan güven ve bunlara uyma derecesine ilişkin algıları kapsamaktadır. Değişken, standart normal dağılım birimleri olan -2,5 ile 2,5 arasında değer almaktadır (Dünya Bankası, 2025).

Yolsuzluğun Kontrolü: Kamu gücü ve bürokratik düzenlemelerle yolsuzluk yaratabilecek faaliyetlerin engellenmesine ilişkin algıları kapsamaktadır. Değişken, standart normal dağılım birimleri olan -2,5 ile 2,5 arasında değer almaktadır (Dünya Bankası, 2025).

Kişi Başına Düşen Hükümet Harcamaları: Hükümetin toplam harcamasıdır. Hükümetin kamusal görevlerini yerine getirirken kullandığı yatırım, tüketim ve transfer ödemelerini kapsamaktadır. Değişken, kişi başına düşen hükümet harcamaları olarak gösterilmektedir ve kişi başına düşen hükümet harcamalarının logaritması alınarak hesaplanmıştır (Our World in Data, 2025).

Vergi Geliri: Hükümetin vergiler aracılığıyla elde ettiği geliri kapsamaktadır. Devletin ekonomik kaynakları ne ölçüde kontrol ettiğini göstermektedir. Bu değişken, GSYİH'nin yüzdesi olarak gösterilmektedir (OECD, 2025).

Doğumda Beklenen Yaşam Süresi: Yaşa özgü ölüm oranlarının sabit olduğu varsayımı altında, yeni doğan bir bebeğin ortalama yaşam süresini temsil etmektedir. Bu değişken, 0-100 arasında değer almaktadır (Dünya Bankası, 2025).

Kişi Başına Düşen GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla, ülkenin belirli bir dönemde ürettiği bütün mal ve hizmetlerin toplam değerini ifade etmektedir. Kişi başına düşen GSYİH ise ülkedeki toplam gelirin ülkenin nüfusa bölünmesiyle elde edilen miktardır. Bu değişken, kişi başına düşen GSYİH'nin logaritması alınarak hesaplanmıştır (Dünya Bankası, 2025).

Sosyal Destek: Bireylerin zor zamanlarda güvenebilecekleri, kendilerine yardım edebilecekleri akrabaları veya arkadaşları olduğunu bildiren kişilerin oranıdır. Bu değişken, ankete katılanların yüzdesi olarak ölçülmektedir (OECD, 2025).

4.3. METODOLOJİ

Yukarıda ifade edilen model çerçevesinde değişkenlerin hem birim hem de zaman boyutu olduğu için analizde panel veri yöntemi kullanılmıştır. Panel veri analizi bireyler, hane halkları, ülkeler ya da firmalar gibi yatay kesit birimlerinin belirli bir zaman aralığında bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Veri setindeki bütün birimler bütün zamanlarda gözlemlendiğinde dengeli panel veri, bazı birimler ve bazı zamanlarda eksik gözlemlendiğinde ise dengesiz panel veri adını almaktadır. Panel veri setinin avantajları aşağıda sıralanmaktadır (Baltagi, 2005):

- Panel verilerde birimler heterojen olmalıdır. Zaman serileri ve yatay kesitlerde heterojenlik kontrol edilmediği için çalışma sonuçları tutarsız olabilir. Panel veri analizinde bireysel heterojenlik kontrol edilebilir.
- Panel veride sadece zaman serisi ya da sadece yatay kesit verileri kullanılmadığı için daha fazla veri incelenebilir. Bu sayede analizde serbestlik derecesi artar ve daha fazla değişkenin kullanılması tahmin sonuçlarının verimliliğini arttırır.
- Panel veri analizinde yatay kesit ya da zaman serisi verilerindeki tespit edilemeyen etkiler belirlenebilir ve ölçülebilir.
- Panel veri analizinde kesit ve zaman serisi verilerinden farklı olarak davranışsal modeller oluşturulabilir.
- Panel veri ile mikro ve makro düzeyde analizler yapılabilir.

Panel veri modelleri klasik model ile sabit ve/veya eğim katsayılarının değiştiği modeller olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Sabit ve/veya eğim katsayılarının değişken olduğu modeller de sabit etkili model ve tesadüfi etkiler modeli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Tatoğlu, 2013).

Klasik model, sabit ve eğim katsayılarının birimlere ve zamana göre sabit olduğu varsayımına dayanmaktadır. Klasik modelde gözlemlerin homojen olduğu kabul edilmektedir. Aşağıda klasik panel regresyonunun modeli gösterilmektedir:

$$Y_{it} = \beta_0 + X_{it}\,\beta_k + \mu_{it}$$

Modeldeki hata terimi μ_{it} birimlere ve zamana göre meydana gelen farklılıkları yakalıyorsa klasik regresyon modeli Geleneksel En Küçük Kareler yöntemi ile tahmin yapılmaktadır. Hata terimlerinin aynı dağılıma sahip olmadığı ve birbirinden bağımsız olduğu durumlarda Geleneksel En Küçük Kareler yöntemi ile yapılan tahminlerin tutarsız olma ihtimalinden dolayı, tahminin sabit etkiler modeli ya da tesadüfi etkiler modeli ile yapılması gerekmektedir (Baltagi, 2005).

Sabit etkiler modeli, birimler ve zaman arasındaki farklılıkların kaynağının sabit terimler arasındaki farklılıklar olduğunu varsaymaktadır. Modelde sadece birimler değişkenlik gösteriyorsa tek yönlü, birimler ile zaman da değişkenlik gösteriyorsa iki yönlü model olarak adlandırılmaktadır (Baltagi, 2005). Tek yönlü sabit etkiler modeli aşağıda gösterilmektedir:

$$Y_{it} = \beta_{0i} + \beta X_{it} + \mu_{i} + \mu_{it}$$

Tesadüfi etkiler modelinde ise birim etkiler, modeldeki açıklayıcı değişkenler ile ilgili değildir ve birimlerdeki sabit terimler birimlere göre tesadüfi bir şekilde dağılmaktadır. Tesadüfi etkiler modelinde birimlere ve zamana göre oluşan farklılıklar, hata teriminin bir bileşeni olarak eklenmemektedir. Çünkü sabit etkiler modelindeki serbestlik derecesinin kaybı, tesadüfi etkiler modelinde yer almamaktadır (Greene, 2003).

Panel veri analizinde sabit etkili model, rastgele etkili model ve klasik model arasından hangi modelin uygun olacağına karar vermek amacıyla testler uygulanmalıdır. F Testi, Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler Modeli ile Sabit Etkiler Modeli arasında seçim yaparken kullanılmaktadır. Testin temel hipotezi, tüm birimlere ait sabit etkilerin sıfıra eşit olduğu, testin alternatif hipotezi ise birimlere ait sabit etkilerden en az birinin sıfırdan farklı olduğudur. Hesaplanan F test istatistiği, anlamlılık değerinden küçük ise temel hipotez reddedilir. Temel hipotezin reddedilmesi durumunda, birimlere göre değişim olduğu için klasik model tahminin kullanılması uygun değildir (Güriş vd., 2020: 245). Bu, birimlere özgü sabit etkilerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve birimler arasında gözlenemeyen sistematik farklılıkların olduğu anlamına gelir. Breusch-Pagan LM Testi, modelde birim ve zaman etkisinin varlığını ölçen bir testtir. Testin temel hipotezi, birim ve zaman etkisinin olmadığıdır. Temel hipotez reddedilirse, birim ve zaman etkili modellerin (sabit etkili veya tesadüfi etkili model) kullanılması uygun olacaktır (Güriş vd., 2020:

247). Modelin sabit etkili ya da tesadüfi etkili olup olmadığına karar vermek için Hausman Testi uygulanmaktadır. Testin temel hipotezi, tahmin yöntemleri ile parametre tahmincileri arasında bir ilişki olmadığıdır. Hipotezin reddedilmesi durumunda, sabit etkiler modeli tercih edilecektir (Greene, 2003: 301). Panel veri modeli varsayımlarındaki sapmalara ilişkin değişen varyans (heteroskedastisite), otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı testleri yapılmaktadır. Sabit etkili modellerde değişen varyansın olup olmadığını test etmek için Breusch-Pagan Testi kullanılmaktadır. Testin temel hipotezi, hata terimlerinin varyansının sabit olduğu ve bağımsız değişkenlerin değerlerinden etkilenmediğidir. Temel hipotezin reddedilmesi halinde, modelde değişen varyans yani heteroskedastisite olduğu kabul edilmektedir (Güriş vd., 2020: 254). Modelde otokorelasyonun varlığını sınamak için Breusch-Godfrey/Wooldridge Testi uygulanmaktadır. Testin temel hipotezi, hata terimlerinin arasında seri korelasyon bulunmaması yani, otokorelasyonun olmamasıdır (Greene, 2003: 269). Modeldeki yatay kesit bağımlılığını test etmek için ise Pesaran CD Testi kullanılmaktadır. Testin temel hipotezi birimler arasında bağımlılık olmadığıdır. Temel hipotezin reddedildiği durumda yatay kesit bağımlılığının olduğuna karar verilecektir (Güriş vd., 2020: 257). Modelde değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı probleminin varlığı tahminlerin tutarlı olmasını engellemektedir. Bu durumda, modeldeki bağımsız değişkenlerin standart hatalarının düzeltilmesi gerekmektedir. Panel veri analizinde otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı olduğunda, klasik standart hatalar tahmincileri tutarsız sonuçlar verebileceği için, varsayımlardaki sapmalara karşı dirençli bir yaklaşım olarak Discoll-Kraay Standart Hatalar tahmincisi kullanılmalıdır. Bu yöntem, değişen varyansı da dikkate alır, belirli bir gecikme uzunluğu üzerinden otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığının bir alt türü olan mekânsal bağımlılığı da kapsar ve güvenilir bir standart hata tahmini yapılmasını sağlar (Driscoll ve Kraay, 1998).

4.4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Bu bölümde 38 OECD ülkesini içeren modelin veri setine ait tanımlayıcı istatistikleri açıklanacaktır. Ardından modelin seçim aşamaları ve tahmin sonuçları verilecektir. Modeldeki serilerde zaman noktasında büyük bir değişim olmadığından birim kök testleri kullanılmayacaktır.

Tablo 7 *Tanımlayıcı İstatistikler*

Değişken	**Gözlem Sayısı**	**Ortalama**	**Standart Sapma**	**Minimum**	**Maksimum**
Mutluluk	477	6.623	0.7337	4.367	7.889
Söz Hakkı ve Hesap Verebilirlik	494	1.081	0.477818327	-0.926	1.780
Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörizmin Yokluğu	494	0.600	0.668852001	-2.00	1.619
Hükümet Etkinliği	494	1.168	0.582318144	-0.343	2.235
Regülasyon Kalitesi	494	1.217	0.510100017	-0.251	2.081
Hukukun Üstünlüğü	494	1.169	0.673506256	-0.869	2.124
Yolsuzluğun Kontrolü	494	1.125	0.823744269	-1.020	2.402
Kişi Başına Düşen Hükümet Harcamaları	492	19012	9089.63	3925	63243
Kişi Başına Düşen Hükümet Harcamaları (LOG)	492	4.226	0.22628	3.594	4.801
Vergi Geliri (%GSYİH)	494	0.330	0.07647	0.121	0.502

Doğumda Beklenen Yaşam Süresi	494	80.09	2.854739	69.75	84.56
Kişi Başına Düşen GSYİH	494	39319	24945	5340	134966
Kişi Başına Düşen GSYİH (LOG)	494	4.502	0.296894	3.728	5.130
Sosyal Destek	494	0.910	0.04612	0.691	0.984

Modeldeki değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 7'de yer almaktadır. Bağımlı değişken olan mutluluğun ortalaması 6.623 olarak belirlenmiştir. En yüksek mutluluk seviyesi 2020 yılında Finlandiya'da 7.889 olarak, en düşük mutluluk seviyesi ise 2021 yılında Türkiye'de 4.367 olarak kaydedilmiştir. Söz hakkı ve hesap verebilirlik değişkeninin ortalaması 1.081'dir. Değişkene ait en düşük değer 2022 yılında Türkiye'de -0.926 olarak ölçülürken, en yüksek değer 2022 yılında Norveç'te 1.78 olarak ölçülmüştür. Politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu değişkeninin ortalaması 0.6 iken, en düşük değer 2016 yılında Türkiye'de -2 ve en yüksek değer 2019 yılında İzlanda'da 1.619 olarak kaydedilmiştir. Hükümet etkinliği değişkeninin ortalaması 1.168, en düşük değeri 2021 yılında Meksika'da -0.343 ve en yüksek değeri ise 2011 yılında Finlandiya'da 2.235 olarak ölçülmüştür. Regülasyon kalitesi değişkeninin ortalaması 1.217, en düşük değeri 2021 yılında Meksika'da -0.251 ve en yüksek değeri ise 2017 yılında Yeni Zelanda'da 2.081 olarak kaydedilmiştir. Hukukun üstünlüğü değişkeninin ortalaması 1.169, en düşük değeri 2022 yılında Meksika'da -0.869 ve en yüksek değeri ise 2014 yılında Finlandiya'da 2.124 olarak ölçülmüştür. Yolsuzluğun kontrolü değişkeninin ortalaması 1.125, en düşük değeri 2021 yılında Meksika'da -1.02 ve en yüksek değeri ise 2022 yılında Danimarka'da 2.402 olarak kaydedilmiştir. Kişi başına düşen hükümet harcamaları değişkeninin ortalaması 9089.63, en düşük değeri 2010 yılında Meksika'da 3925 ve en yüksek değeri ise 2022 yılında Lüksemburg'da 63243 olarak ölçülmüştür. Vergi geliri değişkeninin

ortalaması 0.33, en düşük değeri 2012 yılında Meksika'da 0.121 ve en yüksek değeri ise 2016 yılında İzlanda'da 0.502 olarak ölçülmüştür. Doğumda beklenen yaşam süresi değişkeninin ortalaması 80.09, en düşük değeri 2021 yılında Meksika'da 69.75 ve en yüksek değeri ise 2020 yılında Japonya'da 84.56 olarak ölçülmüştür. Kişi başına düşen GSYH değişkeninin ortalaması 39319, en düşük değeri 2020 yılında Kolombiya'da 5340 ve en yüksek değeri ise 2021 yılında Lüksemburg'da 134966 olarak ölçülmüştür. Sosyal destek değişkeninin ortalaması 0.91, en düşük değeri 2011 yılında Türkiye'de 0.691 ve en yüksek değeri ise 2016 yılında İzlanda'da 0.984 olarak ölçülmüştür.

Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklerin incelenmesinden sonra, analizde kullanılacak olan tahmin modelinin belirlenmesi gerekmektedir. Sabit etkili model, rastgele etkili model ve klasik model arasında tercih yapmak için çeşitli testler uygulanmıştır. Uygulanan testler Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8 *F Testi ve Breusch-Pagan LM Testi*

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
F Testi	31.379	0.000
Breusch-Pagan LM Testi	1056.1	0.000

F Testi sonucuna göre olasılık değeri 0.05 anlamlılık seviyesinden küçüktür. Tabloda parametrelerin birimlere göre değiştiği ve klasik model kullanımının uygun olmadığı görülmektedir. Breusch-Pagan LM Testi sonucuna göre ise olasılık değerinin 0.05 anlamlılık seviyesinden küçüktür. Dolayısıyla modelde birim ve zaman göre değişim vardır. Test sonuçlarına göre klasik modelin uygun olmadığı tespit edilmiştir. Yapılacak tahminde sabit etkiler modeli ve tesadüfi etkiler modelinden hangisinin kullanılacağını tespit etmek için Hausman Testi uygulanmıştır. Test sonucu Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9 *Hausman Testi*

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Hausman Testi	45.994	0.000

Hausman Testi sonucuna göre olasılık değeri 0.05 anlamlılık seviyesinden küçüktür. Modeldeki değişkenler ile birim etkiler arasında bir korelasyon olduğu için sabit etkiler modelinin kullanılması uygundur.

Tahmin sonuçlarının tutarlı olması için panel veri analizinin temel varsayımlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için değişen varyans (heteroskedastisite), otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığının varlığına ilişkin testler yapılmıştır. Modelde değişen varyans olup olmadığına ilişkin yapılan Breusch-Pagan Testi sonuçları Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10 *Breusch-Pagan Testi*

	Ki-kare Değeri	Olasılık Değeri
Breusch-Pagan Testi	74.079	0.000

Breusch-Pagan Testi'ne göre olasılık değeri 0.05 anlamlılık seviyesinden küçüktür ve modelde değişen varyans bulunmaktadır. Modelde otokorelasyonun olup olmadığını tespit etmek için Breusch-Godfrey/Wooldridge Testi yapılmıştır ve testin sonuçları Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 11 *Breusch-Godfrey/Wooldridge Testi*

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Breusch-Godfrey/Wooldridge Testi	132	0.000

Breusch-Godfrey/Wooldridge Testi'nde olasılık değerinin 0.05 anlamlılık seviyesinden küçük olduğu ve modelde otokorelasyon bulunduğu sonucuna varılmıştır. Modelde yatay kesit bağımlılığının varlığını tespit etmek için Pesaran CD Testi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 12'de gösterilmektedir.

Tablo 12 *Pesaran CD Testi*

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Pesaran CD Testi	3.6572	0.000255

Pesaran CD Testi sonucuna göre olasılık değerinin 0.05 anlamlılık seviyesinden küçük olduğu tespit edilmiştir. Modelde değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı problemleri bulunmaktadır. Bu durumda, varsayımlardaki sapmalara karşı dirençli bir yaklaşım olan Discoll-Kraay Standart Hatalar tahmincisi kullanılmıştır. Tablo 13'te Discoll-Kraay Standart Hatalar tahmincisi ile yapılan analizin sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 13 *Discoll-Kraay Standart Hatalar*

	Katsayı	**Standart Sapma**	**t değeri**	**p değeri**
VAA	-0.385435	0.166836	-2.3103	0.02135[2]
PSAV	0.053986	0.049579	1.0889	0.27681
GE	0.237470	0.162815	1.4585	0.14543
RQ	0.018622	0.127757	0.1458	0.88418
RL	0.058317	0.278771	0.2092	0.83440
CC	0.568361	0.055531	10.2351	< 2.2e-16[1]
GSLOG	0.248226	0.146879	1.6900	0.09176[3]

TAX	0.831565	0.378610	2.1964	0.02860[2]
LEB	0.065091	0.013068	4.9809	9.215e-07[1]
GDPLOG	1.214578	0.213212	5.6966	2.283e-08[1]
SS	2.661394	0.584446	4.5537	6.889e-06[1]

Not: Tabloda (3) ile işaretlenen katsayının p değeri %10, (2) ile işaretlenen katsayının p değeri %5 ve (1) ile işaretlenen katsayının p değeri %0.1 düzeyinde anlamlıdır.

Tabloya göre Söz Hakkı ve Hesap Verebilirlik değişkeninin mutluluk oranı üzerindeki etkisi %5 düzeyinde anlamlı ve negatif; Yolsuzluğun Kontrolü değişkeninin mutluluk oranı üzerindeki etkisi %0.1 düzeyinde çok yüksek anlamlı ve pozitif; Kişi Başına Düşen Hükümet Harcamaları değişkeninin mutluluk oranı üzerindeki etkisi %10 düzeyinde zayıf anlamlı ve pozitif; Vergi Geliri değişkeninin mutluluk oranı üzerindeki etkisi %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif; Doğumda Beklenen Yaşam Süresi değişkeninin mutluluk oranı üzerindeki etkisi %0.1 düzeyinde yüksek anlamlı ve pozitif; Kişi Başına Düşen GSYİH değişkeninin mutluluk oranı üzerindeki etkisi %0.1 düzeyinde yüksek anlamlı ve pozitif ve Sosyal Destek değişkeninin mutluluk oranı üzerindeki etkisi %0.1 düzeyinde çok yüksek anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre; Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörizmin Yokluğu, Hükümet Etkinliği, Regülasyon Kalitesi ve Hukukun Üstünlüğü değişkenlerinin, mutluluk oranı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

SONUÇ

Davranışsal iktisadın konusu olan mutluluk, sosyal ve demografik faktörlerin yanı sıra ekonomik faktörlerden de etkilenen bir kavramdır. İktisatçıların ekonomik faaliyetler ile sadece iktisadi açıdan değil psikolojik olarak da değerlendirmesiyle birlikte mutluluk, iktisat biliminin içinde önemli bir yer edinerek yeni bir araştırma alanı olmuştur. Mutluluk ekonomisi, mutluluk seviyesini etkileyen ekonomik faktörleri belirlemeyi ve mutluluk seviyesini arttırmaya yönelik politikaların oluşturulmasını amaçlamaktadır. Mutluluk araştırmaları ile başta gelir, hükümet harcamaları, enflasyon ve işsizlik olmak üzere ekonomik büyüme, sosyal destek, gelir dağılımı, demokrasi, tüketim harcamaları gibi makroekonomik değişkenlerin mutluluk seviyesi üzerindeki etkisi incelenmektedir. Bireylerin mutluluğunu etkileyen farklı faktörler olması sebebiyle, yapılan mutluluk çalışmaları ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir.

Mutluluk ve iktisat ilişkisine en büyük katkıyı sağlayan ve bu alanda yapılan çalışmalara öncülük eden isim Richard Easterlin'dir. Easterlin (1974) çalışmasıyla Easterlin Paradoksu'nu ortaya koymuş ve ülkelerin gelir seviyeleri arttığında mutluluk seviyelerinin artmadığını ve dolayısıyla gelir düzeyi ile mutluluk arasında bir ilişki olmadığını savunmuştur. Mutluluk ve iktisat ilişkisiyle ortaya çıkan mutluluk ekonomisi alanı ülkelerin, toplumların ya da bireylerin mutluluğunu belirleyen faktörleri ortaya koyması, mutluluğu ve refahı arttırmaya yönelik uygulanacak politikaları belirlemeye yardımcı olması sebebiyle giderek artan bir ilgiyle karşılaşmaktadır.

Bu çalışmada OECD ülkelerinin mutluluk seviyeleri ile kamu ekonomisi ile ilgili seçilmiş değişkenler arasındaki ilişki panel veri analizi yöntemi ile incelenmiştir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) demokratik yapılara ve piyasa ekonomisine sahip olan ülkelerin, küreselleşmenin getirdiği sosyal, ekonomik ve yönetim ile ilgili sorunlarını çözmeyi amaçlayan bir örgüttür. OECD'ye üye olan sanayileşmiş, gelişmiş veya gelişmekte olan 38 adet ülke bulunmaktadır. Çalışmanın veri seti 2010-2022 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Çalışmada bağımlı değişken olarak mutluluk kullanılmış ve mutluluk verileri Dünya Mutluluk Raporu'ndan alınmıştır. Çalışmadaki bağımsız değişkenlerden söz hakkı ve hesap verebilirlik, politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu, hükümet etkinliği, regülasyon kalitesi, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü, doğumda beklenen

yaşam süresi ve kişi başına düşen GSYİH verileri Dünya Bankası veri setinden, kişi başına düşen hükümet harcamaları verileri Our World in Data veri setinden, vergi geliri ve sosyal destek verileri ise OECD veri setinden alınmıştır. Elde edilen verile R programı ile analiz edilmiştir.

Değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri yorumlandığında ülkelerin hükümet kalitesi, ekonomik ve sosyal durumlarına ilişkin genel bir yorumlama yapılabilmektedir. Verilere göre mutluluk seviyesi en yüksek olan ülkeler Finlandiya, Danimarka, İsviçre ve Norveç'tir. Bu ülkelerin diğer değişkenlerine bakıldığında Danimarka'ya ait söz hakkı ve hesap verebilirlik, politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu, hükümet etkinliği, regülasyon kalitesi, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü, kişi başına düşen hükümet harcamaları, vergi geliri, kişi başına düşen GSYİH ve sosyal destek verileri ortalamanın üzerinde, doğumda beklenen yaşam süresi ise bazı yıllarda ortalamanın çok az altında olduğu görülmektedir. Finlandiya'ya ait veriler incelendiğince doğumda beklenen yaşam süresi Danimarka'da olduğu gibi bazı yıllarda ortalamanın altında kalmış olsa da diğer veriler ortalama değerlerin üzerindedir. Mutluluk seviyesi en düşük olan ülkeler, Türkiye, Macaristan, Yunanistan ve Letonya olmuştur. Yunanistan'ın verileri incelendiğinde söz hakkı ve hesap verebilirlik, politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu, hükümet etkinliği, regülasyon kalitesi, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü, kişi başına düşen hükümet harcamaları ve sosyal destek verileri ortalamanın altında; vergi geliri, doğumda beklenen yaşam süresi ve kişi başına düşen GSYİH verileri ise ortalama değerler aldığı görülmektedir. Türkiye'ye ait verilere bakıldığında ise genel olarak ortalamanın altında değerler aldığı görülmektedir. Aşağıda analiz sonuçlarına ve bu sonuçların literatür ile karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Analiz sonucunda söz hakkı ve hesap verebilirlik ile mutluluk arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu durum, bireylerin siyasal karar alma süreçlerine katılımı ve yöneticilerin bu süreçlerde halka karşı şeffaf olmasının, demokratik haklara sahip olmanın ve ifade özgürlüğünün mutluluk seviyesini azalttığını göstermektedir. Literatürdeki çalışmaların çoğunda, söz hakkı ve hesap verebilirlik ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Ancak, bu çalışmada söz konusu değişkenler arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Bu durum, söz hakkı ve hesap verebilirliğin sınırlı bir şekilde uygulanması veya sembolik katılım sebebiyle, bireylerin hükümete olan güveninin zayıflaması ve beklentilerinin karşılanmaması ile

açıklanabilir. Bulguların, literatürdeki söz hakkı ve hesap verebilirlik ile mutluluk arasında negatif yönlü ilişki bulan çalışmalarla benzerlik gösterdiği görülmektedir (Ott, 2010 ve Prati, 2022).

Analiz sonucuna göre yolsuzluğun kontrolü ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Yolsuzluğun etkin bir biçimde kontrol edilmesi ile, devlet kurumlarına olan güven ve kamu hizmetlerinin verimliliğini artacak, gelir dağılımındaki adaletsizlikler azalacak ve dolayısıyla mutluluk düzeyi de artacaktır. Literatürde, yolsuzluğun kontörlü ve mutluluk arasındaki pozitif ilişkiyi destekleyen nitelikte çalşmalar bulunmaktadır (Tavits, 2008; Saha, 2021 ve Youssef ve Diab, 2021).

Analiz bulguları, kişi başına düşen hükümet harcamaları ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen bu ilişki, hükümet harcamalarının, bireylerin mutluluğunu arttırıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bulguların, literatürdeki hükümet harcamaları ve mutluluk çalışmalarıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir (Perovic ve Golem, 2010; Dao,2017; Kasmaoui ve Bourhaba, 2017 ve Şaşmaz ve Şakar, 2020).

Analiz sonuçlarına göre, vergi geliri ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişki, toplanan vergi gelirlerinin etkili bir şekilde kamu hizmetlerine ve sosyal harcamalara yönlendirilmesinin, mutluluk seviyesini arttırmada önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Literatürde, vergi gelirinin mutluluğu pozitif yönde etkilediğini ifade eden çalışmalar (Akay vd., 2012; Albanese vd., 2015; Şaşmaz ve Şakar, 2020) bulunmaktadır.

Çalışmanın sonuçları, doğumda beklenen yaşam süresi ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, yaşam süresi ve sağlık koşullarının, mutluluk üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu göstermektedir. Sağlıklı yaşam beklentisi ile mutluluk arasında pozitif yönlü ilişki, literatürdeki çalışmalar ile uyumludur (Bhowmick ve Ranjit, 2020; Lu, 2020; Ma vd., 2020; Moore, 2020; Shackman vd., 2021; Khder vd., 2022; Araki, 2023; Brandy, 2024).

Analiz sonuçları, kişi başına düşen GSYİH ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, gelirin mutluluk seviyesini arttıran bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde, gelir ve mutluluk arasında pozitif

yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşan birçok çalışma bulunmaktadır (Carbonel, 2005; Guo ve Hu, 2011; Beja, 2014; Kahneman ve Killingsworth, 2023).

Çalışmadan elde edilen bulgular, sosyal destek ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, sosyal desteğin mutluluk üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Analiz sonuçları, literatürde yer alan araştırmalarla tutarlılık göstermektedir ve sosyal destek ile mutluluk arasındaki ilişkiye dair ampirik kanıtları güçlendirmektedir (Young, 2006; Kasprzak, 2010; Topkaya ve Büyükgöze Kavas, 2015; Aksoy, 2020; Moore, 2020; Doğan Laçin vd., 2022; Araki, 2023; Brandy, 2024 ve Öztürk ve Yiğit, 2024).

Mutluluk ekonomisi, ülkelerin ve vatandaşların sosyal ve ekonomik özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Mutluluk ekonomisi alanında yapılan çalışmalar hükümetlerin, bireylerin yaşam memnuniyeti ve mutluluk seviyelerini arttırmak amacıyla yapılması gereken ekonomik ve sosyal politikaları oluşturmasına yönelik katkı sağlayabilir. Hükümetlerin mutluluk seviyesini etkileyen değişkenleri takip ederek bu konuda gerekli iyileştirmeleri yapması beklenmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, mutluluğu etkileyen kamu sektörüyle ilgili faktörleri belirleme hususunda bilgiler sunmaktadır. Çalışmanın mutluluk ekonomisi literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abounoor, E., ve Asgarizadeh, D. (2013). Macroeconomic Factors Affecting Happiness. *International Journal of Business and Development Studies, 5*(1), 5-22. https://doi.org/10.22111/ijbds.2013.1496

Akay, A., Bargain, O., Dolls, M., Neumann, D., Peichl, A. ve Siegloch, S. (2012). Happy Taxpayers? Income Taxation and Well-Being. *IZA Discussion Paper No. 6999, IZA Institute of Labor Economics, Bonn, Germany.*

Akbay, O. S. (2015). Hume'un Uluslararası Ticarette Otomatik Akım Mekanizması Yaklaşımının Toplumsal ve Felsefi Temelleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (23).

Akgün, A. İ., Türkoğlu, S. P. ve Erikli, S. (2022). Investigating The Determinants of Happiness Index In EU-27 Countries: A Quantile Regression Approach. *International Journal of Sociology and Social Policy, 43*(1,2), 156-177. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-454728/v1

Aksoy, A. ve Taşkaya, S. (2020). Ülkelerin Makroekonomik Göstergeleri ile Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişki. *3. Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 55*(2), 1188-1201. https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.20.05.1337

Aksoy, T. (2020). Mutluluk ve Kurumsal Gelişme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (56),* 19-36. https://doi.org/10.18070/erciyesiibd.593282

Albanese, M., Bonasia, M., Napolitano, O. ve Spagnoloc, N. (2015). Happiness, taxes and social provision: A note. *Economics Letters, (135),* 100-103. https://doi.org/10.1016/j.econlet.2015.07.029

Alkan, F. ve Çilesiz, N. (2022). Mutluluk Ekonomisinin G7 Ülkeleri ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi, (10),* 70-82.

Araki, S. (2023). The Societal Determinants of Happiness and Unhappiness: Evidence From 152 Countries Over 15 Years. *Social Psychological and Personality Science, 15*(5), 603-615. https://doi.org/10.1177/19485506231197803

Arampatzi, E., Burger, M. J. ve Veehoven, R. (2014). Financial Distress and Happiness of Employees in Times of Economic Crisis. *Applied Economic Letters, 22*(3), 173-179. https://doi.org/10.1080/13504851.2014.931916

Arıcı, H. (2020). Mutluluk Tarihi. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* (*9*), 217-243.

Aristoteles. (2014). *Nikomakhos'a Etik.* (F. Akderin, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Ashraf, N., Camerer, C. F. ve Loewenstein, G. (2005). Adam Smith, Behavioral Economist. *Journal Of Economic Perspectives, 19*(3), 131-145. https://doi.org/10.1257/089533005774357897

Aydınbaş, G. ve Erdinç, Z. (2022). Toplum 5.0 Bağlamında Mutluluk ile İlişkilendirilen Faktörlerin Panel Veri Kanıtları. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 12*(3), 2081-2104. https://doi.org/10.48146/odusobiad.1106244

Baltagi, B.H. (2005). Econometric analysis of panel data. (3. Baskı). West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Beja, E. (2014). Income growth and happiness: reassessment of the Easterlin Paradox. Happiness *Economics and Interpersonal Relations, 61*(4), 329-346. https://doi.org/10.1007/s12232-014-0211-y

Bentham, J. (1789). An Introduction to the Principles of Morals and Legislation. Oxford: Clarendon Press.

Bhowmick, K. ve Ranjit, C. (2020). Mapping the Statistical Significance of Factors Contributing to the World Happiness Report. *International Journal of Engineering and Advanced Technology, 10*(6), 28-37. https://doi.org/10.35940/ijeat.F2963.0810621

Bianchi, M. (2003). A questioning economist: Tibor Scitovsky's attempt to bring joy into economics. *Journal of Economic Psychology 24*(3), 391-407. https://doi.org/10.1016/S0167-4870(03)00019-9

Birlik, V. (2013). Platon ve Aristoteles'in Erdem Anlayışının Akıl, Bilgi ve Mutluluk ile Olan İlişkisini Karşılaştırılması. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Bişgin, A. (2024). Vergi yükünün yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi: MIST ülkeleri. *Mali Çözüm Dergisi, 34*(182), 501–519.

Blanchflower, D. G., Bell, D. N., Montagnoli, A. ve Moro, M. (2014). The Happiness Trade-Off Between Unemployment and Inflation. *Journal Of Money, Credit And Banking, 46*(2), 117-141. https://doi.org/10.1111/jmcb.12154

Borooah, V. K. (2006). How Much Happiness is There in The World? A Cross-Country Study. *Applied Economics Letters, 13*(8), 483- 488. https://doi.org/10.1080/13504850500400652

Brandy, S. (2024). Mapping Global Joy: Descriptive Analytics of Subjective Well-Being from the World Happiness Report. *International Journal of Information Technology and Computer Science Applications, 2*(1), 32-46. https://doi.org/10.1080/13504850500400652

Bruni, L. ve Sugden, R. (2007). The Road Not Taken: How Psychology was Removed from Economics, and how it Might be Brought Back. *The Economic Journal, 117*(516), 146-173. https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2007.02005.x

Camerer, C. F. ve Loewenstein, G. (2002). Behavioral Economics: Past, Present, Future. California Institute of Technology, Division of Humanities and Social Sciences. 1-61.

Camerer, C. F., Loewenstein, G., Rabin, M. (2004). Advances in Behavioral Economics. Princetion University Press. https://doi.org/10.2307/j.ctvcm4j8j

Caner, A. (2015). Happiness, Comparison Effects, and Expectations. *Journal of Happiness Studies, 16*(5), 1323-1345. https://doi.org/10.1007/s10902-014-9562-z

Carbonell, A. F. (2005). Income and Well-Being: An Empirical Analysis of The Comparison Income Effect. *Journal of Public Economics, 89*(5-6), 997-1019. https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2004.06.003

Castriota, S. (2006). Education and Happiness: A Further Explanation To The Easterlin Paradox. Unpublished Paper.

Çalık, Ü. ve Düzü, G. (2009). İkitsat ve Psikoloji. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi* (18), 1-13.

Çirkin, Z. ve Göksel, T. (2016). Mutluluk ve Gelir. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 71*(2), 375-400. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002397

Dağ, A. (2016). David Hume'un Siyasal Ekonomisi ve İnsan Doğası. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(1), 947-968.

Dao, T. K. (2017). Government Expenditure and Happiness: Direct and Indirect Effects. Institute of Social Studies, Netherlands.

Diener, E. (1984). Subjective Well-Being. *Pyschological Bulletin, 95*(3), 542-575. https://doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. ve Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment, 49*(1), 71-75. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13

Diener, E., Oishi, S. ve Lucas, R. E. (2003). Personality, Culture, and Subjective Well-Being: Emotional and Cognitive Evaluations of Life. *Annual Review of Psychology, 54*(1), 403-425. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.54.101601.145056

Diener, E. ve Seligman, M. E. P. (2004). Beyond Money: Toward an Economy of Well-Being. *Psychological Science in the Public Interest, 5*(1), 1-31. https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2004.00501001.x

Diener, E., Kesebir, P. ve Lucas, R. (2008). Benefits of Accounts of Well-Being For Societies and for Psychological Science. *Applied Psychology, 57*(1), 37-53. https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2008.00353.x

Diener, E., (2009). The Science of Well-Being: The Collected Works of Ed Diener. New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-90-481-2350-6

Diener, E. ve Diener, M. (2009). Cross-Cultural Correlates of Life Satisfaction and Self-Esteem. Culture and Well-Being içinde (s.71-91) içinde. New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-90-481-2352-0_4

Di Tella, R., MacCulloch, R.J. ve Oswald, A.J. (2001). Preferences over Inflation and Unemployment: Evidence from Surveys of Happiness. *The American Economic Review, 91*(1), 335-341. https://doi.org/10.1257/aer.91.1.335

Doğan, T. ve Akıncı Çötok, N. (2011). Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formunun Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(36), 165-172.

Doğan Laçin, B. G., Yılmaz, Y. ve İşgör, İ. Y. (2023). Sosyal Desteğin Mutluluk, Yaşam Doyumu ve Sosyal Medya Bağımlılığı Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(51), 13-26. https://doi.org/10.35826/ijoess.3239

Driscoll, J. C., ve Kraay, A. C. (1998). Consistent covariance matrix estimation with spatially dependent panel data. *The Review of Economics and Statistics, 80*(4), 549–560. https://doi.org/10.1162/003465398557825

Duman, K. ve Başkaya, C. (2017). Ana Akım İktisat Perspektifinde Yaşam Memnuniyeti: Antalya Havacılık Sektörü Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 54*(631), 23-39.

Earl, P. E. (2005). Economics and Psychology in the Twenty-Ceuntry. *Cambridge Journal of Economics, 29*(6), 909-926.

Easterlin, R. A. (1974). Does Economic Growth Improve The Human Lot? Some Empirical Evidence. *Nations And Households İn Economic Growth*, 89-125. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-205050-3.50008-7

Easterlin, R. A. (2001). Income And Happiness: Towards A Unified Theory. *The Economic Journal, 111*(473), 465-484. https://doi.org/10.1111/1468-0297.00646

Easterlin, R. A. ve Angelescu, M. L. (2009). Happiness and Growth the World Over: Time Series Evidence on the Happiness-Income Paradox, IZA Discussion Paper No. 4060, Institute of Labor Economics (IZA).

Eralp, A., Şahin, S. ve Çağdaş, Y. (2020). Vergi Yükü ve Mutluluk İlişkisinin Mekânsal Ekonometrik Modellerle Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 16*(4), 870-890. https://doi.org/10.17130/ijmeb.796533

Eren, K. A. ve Aşıcı, A. A. (2017). The Determinants of Happiness in Turkey: Evidence from City-Level Data. *Journal of Happiness Studies, 18*(3), 647-669. https://doi.org/ 10.1007/s10902-016-9746-9

Eser, R., Toigonbaeva, D. (2011). Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak Davranışsal İktisat. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 6*(1), 287-321.

Farabi. (1993). Mutluluk Yoluna Yöneltme. (H. Özcan, Çev.). İzmir: Anadolu Matbaacılık.

Frey, B. S. ve Stutzer, A. (2000). Happiness, Economy and Institutions. *The Economic Journal, 110*(466), 918-938. https://doi.org/10.1111/1468-0297.00570

Erich, F. (1995). Erdem ve Mutluluk (3. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Fereidouni, H. G., Najdi, Y. ve Amiri, R. E. (2013). Do governance factors matter for happiness in the MENA region? *International Journal of Social Economics, 40*(12), 1028–1040. https://doi.org/10.1108/IJSE-11-2012-0208

Frey, B. S., ve Stutzer, A. (2002). Happiness and economics: How the economy and institutions affect human well-being. Princeton University Press.

Gerdtham, U.G. ve Johannesson, M. (2001). The relationship between happiness, health, and social economic factors: Results based on Swedish microdata. *The Journal of Socio-Economics, 30*(6), 553–557. https://doi.org/10.1016/S1053-5357(01)00118-4

Greene, W.H. (2003). Econometric Analysis. (5. Baskı). New Jersey: Prentice Hall.

Gökdemir Dumludağ, Ö. (2011). Mutluluk ve İktisadi Parametreler Üzerine Bir İnceleme. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Guo, T. ve Hu, L. (2011). Economic Determinants of Happiness: Evidence from the US General Social Survey. *Cornell Univesity Library*, 1-25. https://doi.org/10.48550/arXiv.1112.5802

Gül, S. (2017). Mutluluk Ekonomisi ve Göç Üzerine Bir İnceleme. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Güriş, S., Akay, E. Ç. ve Güriş, B. (2020). R ile Temel Ekonometri. İstanbul: Der Yayınevi.

Hagerty, M. R. ve Veenhoven, R. (2003). Wealth and Happiness Revisited Growing National Income Does Go with Greater Happiness. *Social Indicators Research, 64*(1), 1–27. https://doi.org/10.1023/A:1024790530822

Hamzaoğlu, N. M. (2022). Beyond Money: A Social Analysis Of Happiness. *Beykoz Akademi Dergisi, 10*(2), 374-389. https://doi.org/10.14514/beykozad.1191226

Hançerlioğlu, Orhan, (1970). Düşünce Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Happy Planet Index, (2025). www.happyplanetindex.org adresinden 3 Şubat 2025 tarihinde alınmıştır.

Hayo, B. ve Seifert, W. (2003). Subjective economic well-being in Eastern Europe. *Journal of Economic Psychology, 24*(3), 329-348.

Hazard, P. (1981). Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme. (E. Güngör, Çev.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Hicks, J. R. ve Allen R. G. D. (1934). A Reconsideration of the Theory of Value. *Economica, 1*(1), 52-76. https://doi.org/10.2307/2548574

Hills, P. ve Argyle, M. (2002). The Oxford Happiness Questionnaire: A Compact Scale For The Measurement Of Psychological Well-Being. *Personality And İndividual Differences, 33*(7), 1073-1082. https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00213-6

Hobbes, T. (2007). Leviathan. (S. Lim, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Inglehart, R., Foa, R., Peterson, C., ve Welzel, C. (2008). Development, freedom, and rising happiness: A global perspective (1981–2007). *Perspectives on Psychological Science, 3*(4), 264–285. https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2008.00078.x

Kahneman, D. ve Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica, 2*(47), 263-291. https://doi.org/10.2307/1914185

Kahneman, D., ve Killingsworth, M. (2023). Experienced well-being rises with income, even above $75,000 per year. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 120*(11), e2208661120. https://doi.org/10.1073/pnas.2208661120

Kant, I. (1999). Pratik Aklın Eleştirisi. (I. Kuçuradi, Ü. Gökberk, F. Akatlı, Çev.). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Derneği Yayınları Çeviri Dizisi.

Kamilçelebi, H. (2012). Davranışsal İktisadın Neoklasik İktisat Fayda Teorilerine Eleştirisi ve Davranışsal İktisatta Fayda-Mutluluk İlişkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi, 4*(2), 55-65.

Kasmaoui, K. ve Bourhaba, O. (2017). Happiness and Public Expenditure: Evidence from a Panel Analysis. MPRA Paper 79339, University Library of Munich, Germany.

Kasprzak, E. (2010). Perceived social support and life-satisfaction, *Polish Psychological Bulletin, 41*(4), 144–154. doi:10.2478/v10059-010-0019-x

Kesici, H. (2010). Adam Smith ve Ahlak Teorisi. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi (58), 89-97.

Khder, M. A. Sayfi, M. ve Fujo, S. (2022). Analysis of World Happiness Report Dataset Using Machine Learning Approaches. *International Journal of Advances in Soft Computing and its Applications, 14*(1), 15-34. https://doi.org/10.15849/IJASCA.220328.02

Kundu, S., Kundu, R. ve Chettri, K. B. (2024). Asymmetric effects of democracy and macroeconomic factors on happiness under high and low per capita incomes: A threshold panel analysis. Ecological Economics, 216. https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2023.108030

Külekçi, İ. (2024). Pursuit of Happiness in Consumer Society: A Study on OECD Countries and Türkiye. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi, 18*(1), 60-71. https://doi.org/10.46520/bddkdergisi.1525915

Lelkes, O. (2006). Knowing what is good for you: Empirical analysis of personal preferences and the "objective good. *The Journal of Socio-Economics, 35*(2), 285-307. https://doi.org/10.1016/j.socec.2005.11.002

Levin, K. A. ve Currie, C. (2014). Reliability and validity of an adapted version of the Cantril Ladder for use with adolescent samples. *Social Indicators Research 119*(2), 1047-1063. https://doi.org/10.1007/s11205-013-0507-4

Lin, L, Tao, R., Zafar, Q. ve Mahmood, C. K. (2022). Rule of Law, Happiness, and Human Health: Mechanisms and Effects. *Frontiers in Public Health, 10*, 1-7. https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.908601

Loewesntein, E. ve Angner, G. (2007). Behavioral Economics. *Philosophy of Science*, 641-690. https://doi.org/10.1016/B978-0-444-51676-3.50022-1

Lucas, R. E., Clark, A. E., Georgellis, Y. ve Diener, E. (2004). Unemployment alters the set point for life satisfaction. *Psychological Science, 15*(1), 8-13. https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2004.01501002.x

Ma, Y., Liu, A., Hu, X. ve Shao, Y. (2020). Happiness Score Identification: a Regression Approach. E3S Web of Conferences, 218, 01051. EDP Sciences. https://doi.org/10.1051/e3sconf/202021801051

Martinoia, R. (2003). That which is Desired, which Pleases and which Satisfies: Utility According to Alfred Marshall. *Journal of the History of Economic Thought, 25*(3), 349-364. https://doi.org/10.1080/1042771032000114764

Matsuyama, N. (2009). Relativity of Alfred Marshall's Psychological Research and Economics. *The History of Economic Thought 51*(2), 51-67. https://doi.org/10.5362/jshet.51.2_51

Mota, G. L. ve Pereira, T. P. (2008). Happiness, Economic Well-being, Social Capital and the Quality of Institutions. School of Economics and Management Technical Unıverstyof Lisbon, 1-26.

Mullainathan, S. ve Thaler, R. H. (2000). Behavioral economics. National Bureau of Economic Research, Working Paper 7948. https://doi.org/10.3386/w7948

Muramatsu, R. (2009). The death and resurrection of economics with psychology: remarks from a methodological standpoint. *Brazilian Journal of Political Economy, 29*(1), 62-81. https://doi.org/10.1590/S0101-31572009000100004

Myers, D. G. ve Diener, E. (1995). Who İs Happy? *Psychological Science, 6*(1), 10-19. https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1995.tb00298.x

Nietzsche, F. (2016). İyinin ve Kötünün Ötesinde. (M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Nikolaev, B. ve Rusakov, P. (2016). Education And Happiness: An Alternative Hypothesis. *Applied Economics Letters, 23*(12), 827-830. https://doi.org/10.1080/13504851.2015.1111982

Nissen, S. (2012). The Eurobarometer and the process of European integration. *Quality & Quantity, 48*(2), 713-727. https://doi.org/10.1007/s11135-012-9797-x

Odabaş, U. K. (2019). Eudaimonia'nın Sokratik Görünümü: Erdem Bilgidir ve Hiç Kimse Bilerek Kötülük Yapmaz. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23*(1), 93-102.

OECD Better Life Index, (2025). http://www.oecdbetterlifeindex.org adresinden 29 Ocak 2025 tarihinde alınmıştır.

Oishi, S., Schimmack, U. ve Diener, E. (2012). Progressive Taxation and the Subjective Well-Being of Nations. *Psychological Science, 23*(1), 86-92. https://doi.org/10.1177/0956797611420882

Oswald, A. J. (1997). Happiness and Economic Performance. *The Economic Journal, 107*(445), 1815-1831. https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.1997.tb00085.x

Ott, J. C. (2010). Good governance and happiness in nations: Technical quality precedes democracy and quality beats size. *Journal of Happiness Studies, 11*(3), 353–368. https://doi.org/10.1007/s10902-009-9144-0

Ott, J. C. (2011). Government and happiness in 130 nations: Good governance fosters higher level and more equality of happiness. *Social Indicators Research, 102*(1), 3–22. https://doi.org/10.1007/s11205-010-9719-z

Öksüz, M. (2023). Seçilmiş OECD Ülkelerinde Sosyal Harcamaların Toplumun Mutluluk Düzeyi Üzerindeki Etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi, 7*(1), 27-45. https://doi.org/10.29329/ijiasos.2023.535.3

Ölmezoğulları, N. (1998). Bölüşüm Genel Denge ve Refah Ekonomisi. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Önder, İ. (2012). İktisat ve Psikoloji. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları (s. 178-187).

Öztürk, K. N. ve Yiğit, Ö. E. (2024). Makroekonomik ve Sosyal Göstergelerin Mutluluk Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması: Panel Kantil Regresyon Yaklaşımı. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9*(1), 62-78. https://doi.org/10.33905/bseusbed.1453287

Öztürk, S. ve Suluk, S. (2020). Mutluluk Ekonomisi: G8 Ülkeleri Açısından Ekonomik Büyüme ve Mutluluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37), 226-249.

Pedersen, P. J.ve Schmidt, T. D. (2009). Happiness in Europe: Cross-Country Differences in the Determinants of Sunjective Well-Being, IZA Discussion Papers 4538, Institute of Labor Economics (IZA).

Peiró, A. (2002). Happiness, Satisfaction and Socioeconomics Conditions: Some International Evidence. Working Papers. Serie EC 2002-21, Instituto Valenciano de Investigaciones Económicas.

Perovic, L. M. ve Golem, S. (2010). Investigating macroeconomic determinants of happiness in transition countries: How important is government expenditure? *Eastern European Economics, 48*(4), 59-75. https://doi.org/10.2753/EEE0012-8775480403

Pittau, M., Zelli, R. ve Gelman, R. (2010). Economic Disparities and Life Satisfaction in European Regions. Social Indicators Research: An International and Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement. *Springer, 96*(2), 339-361. https://doi.org/10.1007/s11205-009-9481-2

Powdthavee, N. (2007). Economics of Happiness: a Review of Literature and Applications. *Chulalongkorn Journal of Economics, 19*(1), 51-73.

Prati, G. (2022). The association between subjective well-being and regime type across 78 countries: The moderating role of political trust. *Applied Research in Quality of Life, 18(*5), 3775–3795. https://doi.org/10.1007/s11482-022-10070-y

Ram, R. (2009). Government Spending and Happiness of the Population: Additional Evidence from Large Cross-country Samples. *Public Choice, 138*(3,4), 483-490. https://doi.org/10.1007/s11127-008-9372-0

Ritchie, H., Roser, M. ve Ortiz-Ospina, E. (2025). Total government expenditure per capita (OECD). Our World in Data. https://ourworldindata.org/grapher/total-gov-expenditure-percapita-oecd

Ruben, E. ve Dumludağ, D. (2015a). Davranışsal İktisadın Gelişimi. *İktisat ve Toplum Dergisi,* (58), 4-9.

Ruben, E. ve Dumludağ, D. (2015b). İktisat ve Psikoloji. İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar (1. Baskı, s. 31-50) içinde. İmge Kitapevi.

Rus, A.V. ve Blăjan, A.G. (2021). The Relationship Between Economic Growth And Happiness. *PressAcademia Procedia, 14*(1), 175–177. https://doi.org/10.17261/Pressacademia.2021.1531

Saha, S. (2021). Corruption and subjective well-being: A cross-national study. *Journal of Happiness Studies, 22*(5), 2293–2315.

Sanfey, P. ve Teksoz, U. (2007). Does transition make you happy? *Economics of Transition and Institutional Change, 15*(4), 707-731. https://doi.org/10.1111/j.1468-0351.2007.00309.x

Satrovic, E., Cetiner, O., ve Muslija, A. (2018). Whether control of corruption matters for happiness: Evidence from panel data analysis. *PressAcademia Procedia, 7*(1), 381–387. https://doi.org/10.17261/Pressacademia.2018.923

Savaş, V. (2000). İktisadın Tarihi. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Scitovsky, T. (1992). The Joyles Economi:The Psychology of Human Satisfaction. Oxford: Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780195073461.001.0001

Sczepanski, S. (2023). The Happiness-Income Paradox: A Cross Sectional Analysis. Empirical Economic Bulletin, *An Undergraduate Journal, 16*(1).

Sent, E.M. (2004). Behavioral Economics: How Psychology Made its Limited Way Back into Economics. *History of Political Economy, 36*(4), 735-760. http://dx.doi.org/10.1215/00182702-36-4-735

Selim, S. (2008). Life Satisfaction and Happiness in Turkey. *Social Indicators Research, 88*(3), 531-562. https://doi.org/10.1007/s11205-007-9218-z

Servet, O. (2017). Mutluluğun Türkiye'deki belirleyenlerinin zaman içinde değişimi. *Akdeniz İİBF Dergisi, 17*(35), 16-42. https://doi.org/10.25294/auiibfd.322607

Shackman, G., Wang, X. ve Liu, Y. L. (2021). Health, Wealth and Happiness. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.3895420

Stavrova, O., Fetchenhauer, D. ve Schlösser, T. (2012). Cohabitation, Gender, And Happiness: A Cross-Cultural Study in Thirty Countries. *Journal Of Cross-Cultural Psychology*, *43*(7), 1063-1081. https://doi.org/10.1177/0022022111419030

Steptoe, A., Deaton, A. ve Stone, A. A. (2015). Subjective wellbeing, health, and ageing. *The Lancet, 385*(9968), 640-648. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)61489-0

Şaşmaz, M. Ü., ve Şakar, E. (2020). The effect of taxes and public expenditures on happiness: Empirical evidence from OECD countries. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8*(5), 1477–1487. https://doi.org/10.18506/anemon.639238

Tatoğlu, F. Y. (2013). Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı. (2. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Tavits, M. (2008). Representation, Corruption, and Subjective Well-Being. *Comparative Political Studies, 41*(12), 1607–1630.

Terzibaş, P. (2020). Mutluluk Ekonomisi ve Easterlin Paradoksunun Testi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi.

Thaler, R. H. (1988). Anomalies The Ultimatum Game. *Journal of Economic Perspectives, 2*(4), 195-206. https://doi.org/10.1257/jep.2.4.195

Thaler, R. H. (1997). Irving Fisher: Modern Behavioral Economist. *The American Economic Review, 87*(2), 439-441.

Thaler, R. H. (2019). Akıllı İnsanların Mantıksız Kararları. (Z. Akın, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.

The General Social Survey, (2025). https://gss.norc.org adresinden 2 Şubat 2025 tarihinde alınmıştır.

Tomer, J. F. (2007). What is Behavioral Economics? *The Journal of Socio-Economics, 36(*3), 463-479. https://doi.org/10.1016/j.socec.2006.12.007

Topkaya, N. ve Büyükgöze Kavas, A. (2015). Algılanan sosyal destek, yaşam doyumu, psikolojik yardım almaya ilişkin tutum ve niyet arasındaki ilişkiler: Bir model çalışması. *Turkish Studies, 10*(2), 979-996. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7768

Tuğcu, T. (2000). Batı Felsefesi Tarihi. Ankara: Alesta Yayınları.

Türk Dil Kurumu, (2025). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. https://sozluk.gov.tr/ adresinden 10 Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.

TÜİK, (2025). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yasam-Memnuniyeti-Arastirmasi-2024-53785 adresinden 3 Şubat 2025 tarihinde alınmıştır.

Ura, K., Alkire, S., Wangdi, K. ve Zangmo, T. (2022). GNH 2022. Bhutan: Centre for Bhutan & GNH Studies.

Vatansever Deviren, N. ve Yıldız, O. (2017). Gayrisafi Milli Mutluluğun Ekonomik Kalkınmadaki Rolü: Bhutan Krallığı Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4*(4), 232-248. https://doi.org/10.30803/adusobed.356003

Veenhoven, R. (1991). Is Happiness Relative? *Social İndicators Research, 24*(1), 1-34. https://doi.org/10.1007/BF00292648

Veenhoven, R. (1996). The Study of Life Satisfaction. W. Saris, R. Veenhoven, A. Scherpenzeel ve B. Bunting (Ed.), A Comparative Study of Satisfaction with Life in Europe içinde (s.11-48) içinde. Budapeşte: Eötvös University Press.

Veenhoven, R. (2000). Freedom and Happiness: A Comparative Study in Forty-Four Nations in the Early 1990s. E. Diener ve E. M. Suh (Ed.), Culture and subjective well-being içinde (s.257–288) içinde. Massachusetts: The MIT Press.

Veenhoven, R., ve Hagerty, M. (2006). Rising happiness in nations 1946-2004: A reply to Easterlin. *Social Indicators Research, 79*(3), 421–436. https://doi.org/10.1007/s11205-005-5074-x

Veenhoven, R. ve Dumludağ, D. (2015). İktisat ve Mutluluk: Bugün Daha Mutlu Muyuz? İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar (1. Baskı, s. 201-230) içinde. İmge Kitapevi.

Vera-Villarroel, P., Celis-Atenas, K., Pavez, P., Lillo, S., Bello, F., Díaz, N. ve López, W. (2012). Money, Age And Happiness: Association Of Subjective Wellbeing With Socio-Demographic Variables. *Revista Latinoamericana De Psicología, 44*(2), 155-163.

Winkelmann, L. ve Winkelmann, R. (1995). Happiness And Unemployment: A Panel Data Analysis For Germany. *Applied Economics Quarterly, 41*(4), 293-307. https://doi.org/10.5167/uzh-1189

Winkelmann L. ve Winkelmann R. (1998). Why Are the Unemployed So Unhappy? Evidence from Panel Data. *Economica, 65*(257), 1-15. https://doi.org/10.1111/1468-0335.00111

Woo, C. (2018). Good governance and happiness: Does technical quality of governance lead to happiness universally in both rich and poor countries? *Journal of International and Area Studies, 25*(1), 37–56. https://doi.org/10.23071/jias.2018.25.1.37

World Database of Happiness, (2025). https://worlddatabaseofhappiness.eur.nl adresinden 4 Şubat 2025 tarihinde alınmıştır.

World Happiness Report, (2025). https://worldhappiness.report adresinden 4 Şubat 2025 tarihinde alınmıştır.

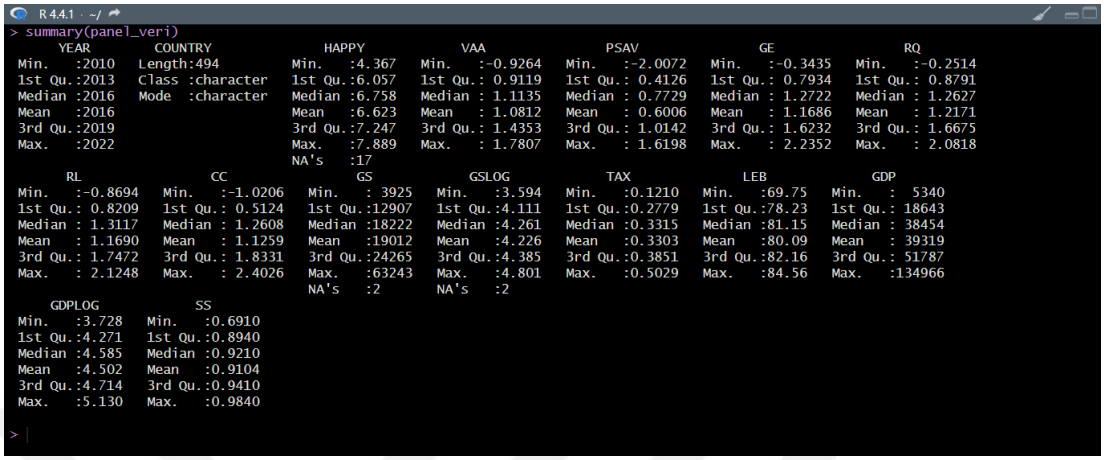
World Values Survey, (2025). www.worldvaluessurvey.org adresinden 29 Ocak 2025 tarihinde alınmıştır.

Young, K. W. (2006). Social support and life satisfaction. *International journal of psychosocial Rehabilitation, 10*(2), 155-164. https://doi.org/10.2478/v10059-010-0019-x

Youssef, J. ve Diab, S. (2021). Does quality of governance contribute to the heterogeneity in happiness levels across MENA countries? *Journal of Business and Socio-economic Development, 1*(1), 87-101. https://doi.org/10.1108/JBSED-03-2021-0027

EKLER

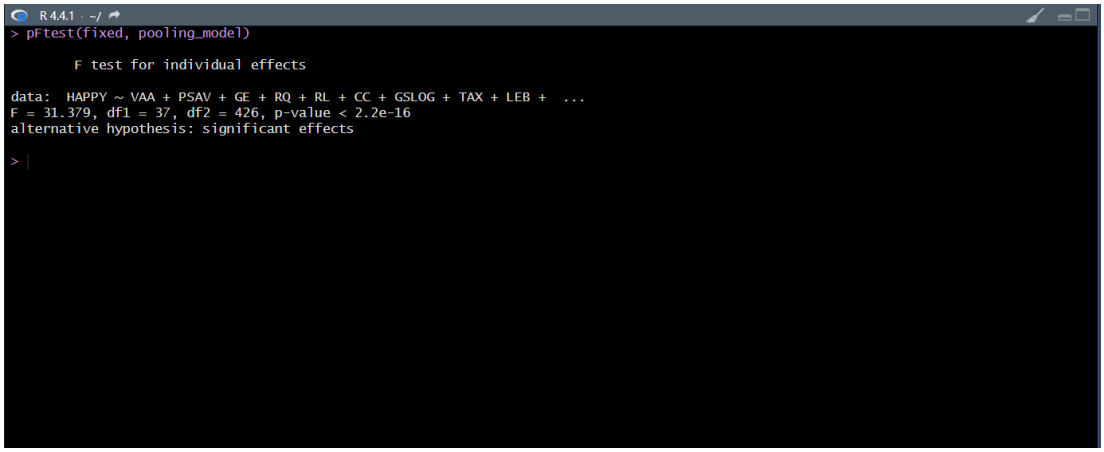
EK 1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

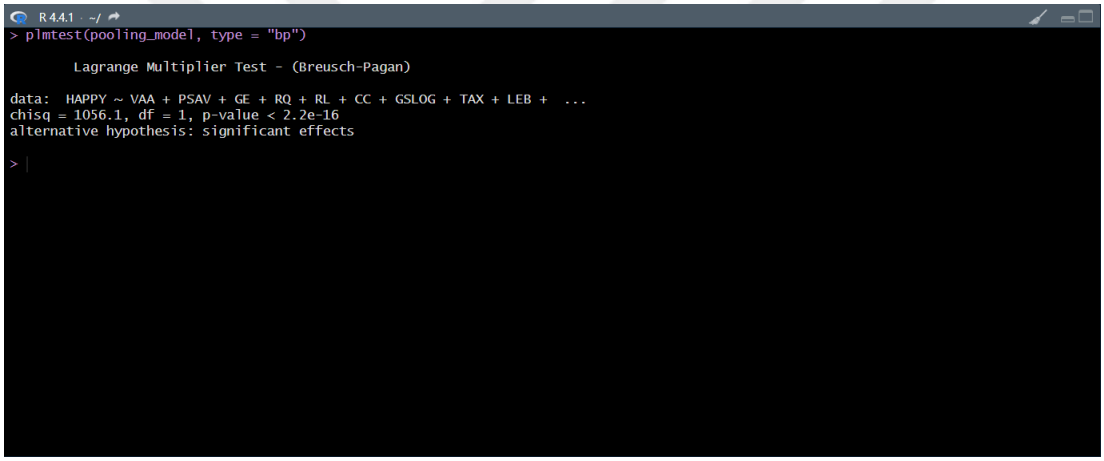


```
R 4.4.1 · ~/
> summary(panel_veri)
      YEAR         COUNTRY              HAPPY            VAA                PSAV                GE                 RQ          
 Min.   :2010   Length:494         Min.   :4.367   Min.   :-0.9264   Min.   :-2.0072   Min.   :-0.3435   Min.   :-0.2514  
 1st Qu.:2013   Class :character   1st Qu.:6.057   1st Qu.: 0.9119   1st Qu.: 0.4126   1st Qu.: 0.7934   1st Qu.: 0.8791  
 Median :2016   Mode  :character   Median :6.758   Median : 1.1135   Median : 0.7729   Median : 1.2722   Median : 1.2627  
 Mean   :2016                      Mean   :6.623   Mean   : 1.0812   Mean   : 0.6006   Mean   : 1.1686   Mean   : 1.2171  
 3rd Qu.:2019                      3rd Qu.:7.247   3rd Qu.: 1.4353   3rd Qu.: 1.0142   3rd Qu.: 1.6232   3rd Qu.: 1.6675  
 Max.   :2022                      Max.   :7.889   Max.   : 1.7807   Max.   : 1.6198   Max.   : 2.2352   Max.   : 2.0818  
                                   NA's   :17                                                                               
       RL                CC                GS             GSLOG            TAX              LEB              GDP        
 Min.   :-0.8694   Min.   :-1.0206   Min.   :  3925   Min.   :3.594   Min.   :0.1210   Min.   :69.75   Min.   :  5340  
 1st Qu.: 0.8209   1st Qu.: 0.5124   1st Qu.:12907   1st Qu.:4.111   1st Qu.:0.2779   1st Qu.:78.23   1st Qu.: 18643  
 Median : 1.3117   Median : 1.2608   Median :18222   Median :4.261   Median :0.3315   Median :81.15   Median : 38454  
 Mean   : 1.1690   Mean   : 1.1259   Mean   :19012   Mean   :4.226   Mean   :0.3303   Mean   :80.09   Mean   : 39319  
 3rd Qu.: 1.7472   3rd Qu.: 1.8331   3rd Qu.:24265   3rd Qu.:4.385   3rd Qu.:0.3851   3rd Qu.:82.16   3rd Qu.: 51787  
 Max.   : 2.1248   Max.   : 2.4026   Max.   :63243   Max.   :4.801   Max.   :0.5029   Max.   :84.56   Max.   :134966  
                                     NA's   :2       NA's   :2                                                        
     GDPLOG           SS        
 Min.   :3.728   Min.   :0.6910  
 1st Qu.:4.271   1st Qu.:0.8940  
 Median :4.585   Median :0.9210  
 Mean   :4.502   Mean   :0.9104  
 3rd Qu.:4.714   3rd Qu.:0.9410  
 Max.   :5.130   Max.   :0.9840  

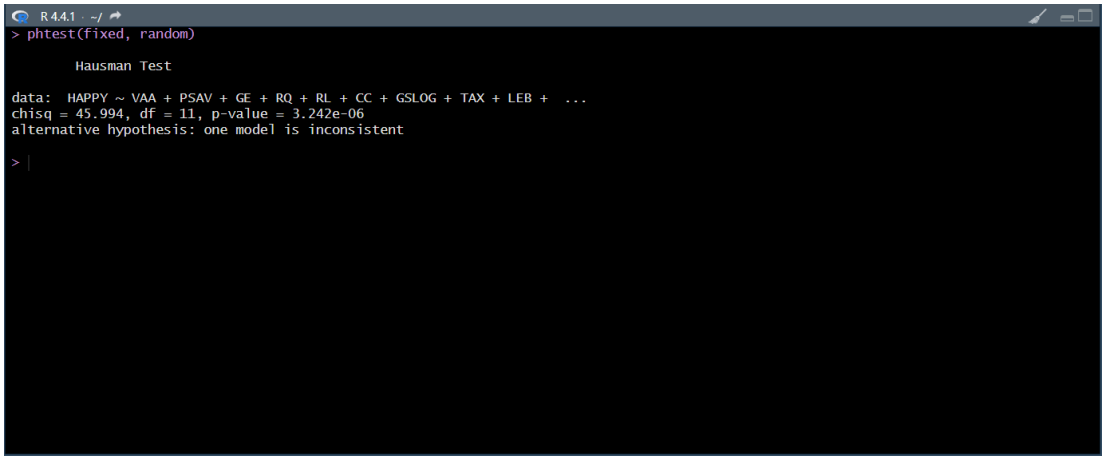
>
```

EK 2. F TESTİ VE BREUSCH-PAGAN LM TESTİ

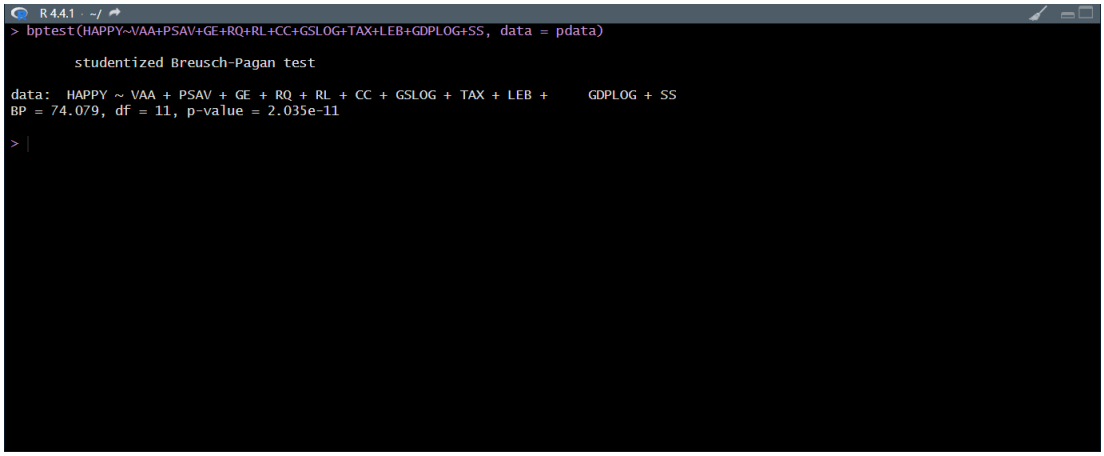

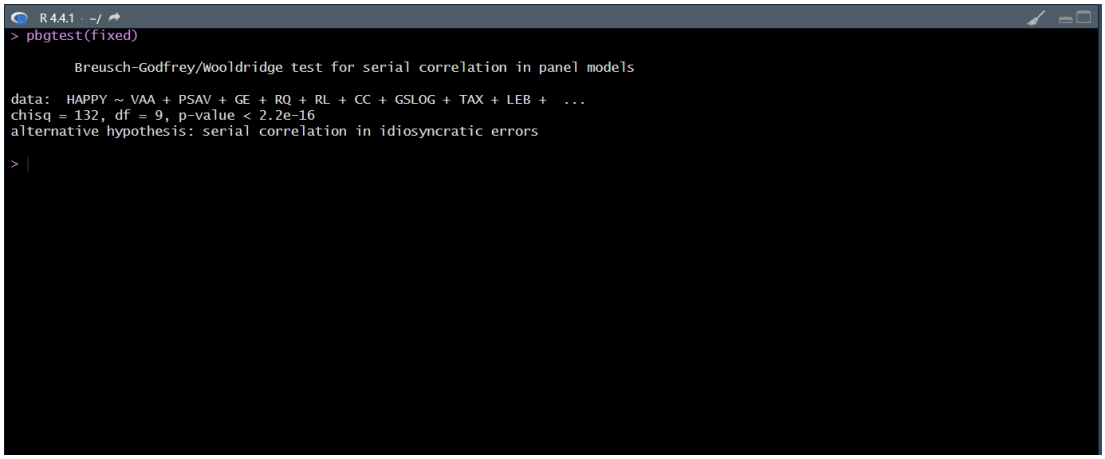
EK 3. HAUSMAN TESTİ

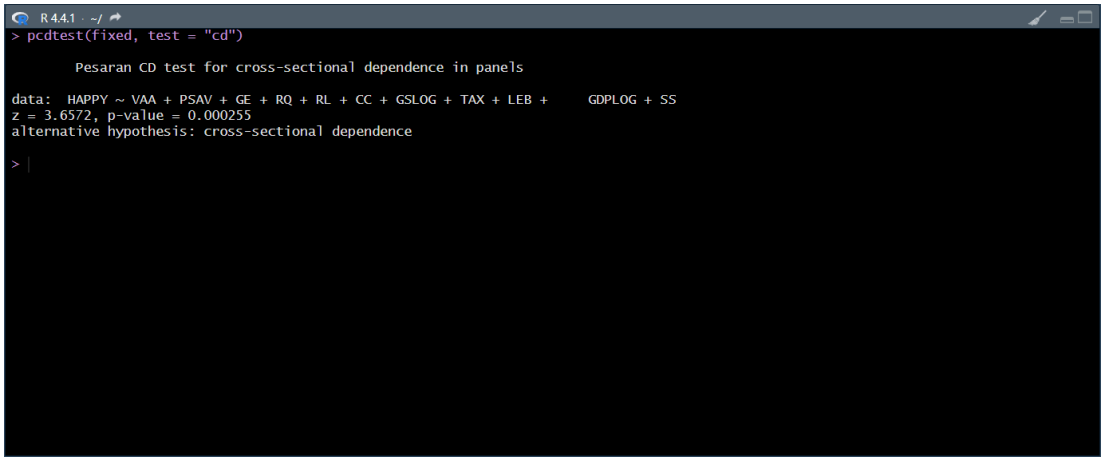
EK 4. BREUSCH-PAGAN TESTİ

EK 5. BREUSCH-GODFREY/WOOLDRIDGE TESTİ

EK 6. PESARAN CD TESTİ

EK 7. DRISCOLL-KRAAY STANDART HATALAR TAHMİNİ

